

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มนุษยสังคมศาสตร์

Journal of Humanities and Social Sciences ManuSangkhomSart

ISSN xxxx-xxxx (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2566)

Volume 1 Number 1 (January – March 2023)

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์

ManuSangkhomSart:

Journal of Humanities and Social Sciences

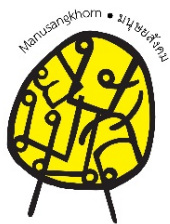
เจ้าของโดย

บริษัท โนสเคป จำกัด

(Knowscape Co.,Ltd)

ISSN 0000-0000 (Online)

วารสารฉบับนี้อยู่ระหว่างการดำเนินงานตามกรอบและหลักเกณฑ์คุณภาพของ TCI กำหนด

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์

ManuSangkhomSart: Journal of Humanities and Social Sciences

ISSN

000-0000-0

เจ้าของโดย

บริษัท โนสเคป จำกัด (Knowscape Co.,Ltd)

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปัญญกริชต์

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.สรัญญา เชื้อทอง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญญลักษณ์ ตำนานจิต

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

บรรณาธิการ

ดร.ณัฐธัญ อินทร์คง

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ปานฉัตร อินทร์คง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

รองศาสตราจารย์ ดร.มนสิการ เหล่าวานิช

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

รองศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รองศาสตราจารย์ นพดล เนตรดี

วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

รัตนโกสินทร์

รองศาสตราจารย์ ทินกร กาฬสุวรรณ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาลัมพ์ เหล่าวานิช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณูญ โต๊ะอาจ

มหาวิทยาลัยเมธาร์ธย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษมรัสมิ์ วิจิตรกุลเกษม

มหาวิทยาลัยเมธาร์ธย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติธัช สุนทรภาต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน นาคี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนิช นักปี

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลวรรณ เกื้อบุตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ อินทนิเวศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรวัฒน์ ช่างสาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

กองจัดทำวารสาร

นางสาวจิตติมาพร เสรีมาศพันธุ์

และเผยแพร่

นางสาวปิ่นรัก ร่มโพธิ์ชื่น

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายชินนท์ ลิ้มรังสี

พิสูจน์อักษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจรรยา สมบัติธีระ

okpgกฤตนันท์ วรรณสิญจน์ (ในจิต)

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยสังคมศาสตร์ บริษัท โนสเคป จำกัด (Knowscape Co.,Ltd)

เลขที่ 1291/1 ถนนประชาชื่น วงศ์สว่าง บางซื่อ กรุงเทพฯ 10800

โทร. 08-9795-5779 E-mail: knowscape2023@gmail.com

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

รองศาสตราจารย์ ดร.สกลธี ภู้งามดี	มหาวิทยาลัยเมธาร์ธย์
รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา สุวรรณศรี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติธัช สุนทริภาต	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บรรจงธิดาทน	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณย์พัชร ศรีเพ็ญ	นักวิชาการอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภรัตน์ อินทนิเวศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อาจารย์ ดร.ลักขณา แสงแดง	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

กองบรรณาธิการทรงไว้ซึ่งสิทธิในการพิจารณาและตัดสินใจต่อการตอบรับตีพิมพ์ลงในวารสาร ทรรศนะและความเห็นดังปรากฏในบทความต่าง ๆ ภายในวารสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน กองบรรณาธิการ ไม่มีส่วนรับผิดชอบใด ๆ ผู้ประสงคืจะนำบทความหรือสิ่งอื่นใดที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้ จักต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการ และผู้เขียนบทความนั้น ๆ

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์ (ManuSangkhomSart: Journal of Humanities and Social Sciences) จัดทำขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการร่วมเผยแพร่ผลงานบทความวิจัย และบทความวิชาการ ทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เปิดรับสมัครบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์โดยสาธารณะ กำหนดการเผยแพร่ราย 4 เดือน ปีละ 3 ฉบับดังนี้ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ที่นำเสนอองค์ความรู้ ข้อค้นพบ ข้อเสนอแนะที่เป็นความคิดริเริ่มและนวัตกรรม นอกจากนี้ ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษา การบริหารธุรกิจ ภาษา ศิลปะ ดนตรี การแสดง วัฒนธรรม และสหวิทยาการอื่น ๆ เป็นต้น

แม้ว่าวารสารมนุษยสังคมศาสตร์ จะเป็นวารสารหน้าใหม่แต่มีความพยายามและความตั้งใจอย่างสูงยิ่ง ที่จะร่วมพัฒนาและขับเคลื่อนงานด้านวิชาการให้มีมาตรฐานและสอดคล้องต่อจริยธรรมการตีพิมพ์และเผยแพร่ อย่างเคร่งครัด จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกท่านที่สนใจจะให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

ดร.ณัฐธัญ อินทร์คง

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ก
สารบัญ	ข
1. ความซ้อนเหลื่อมที่ปรากฏผ่านพระพุทธรูปในประเทศไทย เหมือนฝัน คงสมแสง	1-12
2. ศิลปะบนผืนผ้า มนต์เสน่ห์แห่ง “ผ้าไหมพัลลภ” อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เวชกร ตาลวันนา	13-24
3. บทวิพากษ์การอธิบายปรากฏการณ์ตามแนวปรัชญาที่ต่างกัน พนิดา ภู่งามดี	25-30
4. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาตามหลักการศาสนาอิสลาม มณูญ โต๊ะอาจ	31-40
5. รูปแบบสถานศึกษาพอเพียง อมิสรรค์ ภาชนะวรรณ	41-52
รายละเอียดวารสาร	
แบบฟอร์มการเขียนบทความ	

ความซ้อนเหลื่อมที่ปรากฏผ่านพระพุทธรูปในประเทศไทย

THE OVERLAP THAT APPEARS THROUGH THE BUDDHA IMAGE IN THAILAND

เหมือนฝัน คงสมแสง*

*อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University

E Mail : muanfun.k@rbru.ac.th

Received : April 5, 2023

Revised : May 26, 2023

Accepted : May 31, 2023

บทคัดย่อ

พระพุทธรูปในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงคติในการดำเนินการสร้างและการประดิษฐานไม่น้อย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ทางการสื่อสารแตกต่างกัน และล้วนเป็นผลพวงของการผสมผสานบริบททางวัฒนธรรม ในห้วงเวลานั้น ๆ ปรากฏซ้อนเหลื่อมกัน โดยความซ้อนเหลื่อมที่แสดงให้เห็นผ่านพระพุทธรูปนั้น มิได้จำกัดอยู่ เพียงแต่ตัวบทอันเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังพบตัวบทอื่นประกอบด้วย อาทิ การเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี กระแสพฤติกรรมของผู้คน ดังนั้น จากแนวโน้มที่เป็นมาเช่นนี้ เบื้องหน้าสลับไปเรายังมีโอกาสได้เห็นพระพุทธรูปที่เกิดจากการประกอบสร้างรูปแบบและเนื้อหาใหม่อย่างที่เราอาจไม่เคยคาดไปถึงเป็นแน่

คำสำคัญ: ความซ้อนเหลื่อม, พระพุทธรูป

ABSTRACT

The Buddha image in Thailand has changed quite a bit the belief in creating and enshrined which involve different communication functions and were all a consequence of the blending of cultural contexts at that time, appear overlapping. The overlap appeared through the Buddha image. It's not limited only the texts that related to belief, religion, art and culture, but also found other texts such as politic, economy, technology, people's behavior. Therefore, from this trend, in the future, we will have the opportunity to see the Buddha image created by construction new form and content as we may never have expected.

Keyword: Overlap, Buddha image

บทนำ

การสื่อสารช่วยให้โลกใบนี้เล็กลงอย่างไม่น่าเชื่อว่าจะเกิดขึ้นได้ ยังผลให้ส่วนต่าง ๆ มีการถ่ายโอนซึ่งกันและกัน มิติทางศิลปะก็เป็นอีกมิติหนึ่งที่ถูกกระทบ จนกระทั่งศิลปะในแต่ละประเทศมีความซ้อนทับเหลื่อมกัน และนับวันจะยิ่งทวีการเคลื่อนย้ายถ่ายเทส่วนผสมต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว โดยเพิ่มความเข้มข้นขึ้นจนจะหาจุดเริ่มต้นได้ยาก อันเป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนที่มีเทคโนโลยีอันทรงประสิทธิภาพ ซึ่งสนับสนุนการสื่อสารในปัจจุบันเป็นผลแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ อันหมายความว่าถึงการแพร่กระจายไปทั่วโลก

เมื่อเราต้องอยู่ในกระแสธารของความเปลี่ยนแปลง เราจำเป็นต้องมีทุนเกาะ ทุนนี้คงไม่ทำให้เราหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลง แต่จะช่วยให้เราเคลื่อนไหวไปในกระแสของกาลเวลาโดยไม่จม ขณะที่รักษาคำเป็นตัวของเราที่แตกต่างจากคนอื่นไว้ได้ในระดับหนึ่ง ทุนที่ว่านี้คืออะไร สำหรับคุณวิไลเลขา ถาวรธนสารแล้ว คือศาสนา และถ้าจะให้เฉพาะเจาะจงสำหรับคนไทยส่วนใหญ่แล้วก็คือพุทธศาสนา (วิไลเลขา ถาวรธนสาร, 2545) ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ถือเป็นหนึ่งในผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์เมื่อแรกเริ่ม มากไปกว่านั้น ในกาลปัจจุบันแม้พุทธศาสนาจะเปรียบดั่งทุน แต่ก็ตกอยู่ในกระแสธารแห่งโลกาภิวัตน์เช่นกัน นับตั้งแต่การเริ่มเผยแผ่พระศาสนาผ่านทางด้านภาษา และสืบทอดมาด้วยวัตถุต่าง ๆ อาทิ พระพุทธรูปที่เป็นสัญลักษณ์อันเด่นชัด และพบโดยทั่วไปในดินแดนพุทธ ซึ่งถือเป็นศิลปะที่มีการเคลื่อนย้ายถ่ายเท หยิบยืมกันมาโดยตลอด ยิ่งพินิจจักยิ่งพบว่า ลักษณะดังกล่าวมีความรวดเร็ว และมีหลายทิศทางจนทำให้ผลลัพธ์ นั่นคือ ศิลปะที่หลากหลายเป็นเสมือนมรดกร่วมของมนุษยชาติเป็นจริงมากยิ่งขึ้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

ในปัจจุบันเราพบเห็นพระพุทธรูปจำนวนมาก ประดิษฐานท่ามกลางสถานที่หลายหลาก ทั้งศาสนสถาน สวนสาธารณะ สถานที่ท่องเที่ยว หรือแม้กระทั่งริมถนนบางสาย ส่วนหนึ่งจึงยังความปลื้มปิติให้แก่พุทธศาสนิกชน ในเวลาเดียวกันก็ยิ่งให้เห็นภาพซ้อนของอนุสาวรีย์อย่างตะวันตกขึ้นมาในบางคราว พลันให้ตั้งคำถามถึงความเป็นไป เกิดความประสพรู้ในการทำหน้าที่ทางการสื่อสาร รวมทั้งเกิดความสงสัยอีกหลายประการ อันนำมาสู่วัตถุประสงค์ของงานเขียนชิ้นนี้ คือ เพื่อศึกษาความซ้อนเหลื่อมที่ปรากฏผ่านพระพุทธรูปในประเทศไทย ผู้เขียนหวังใจไว่ว่าน่าจะได้เห็นความเชื่อมโยงบางประการทางประวัติศาสตร์ที่พอจะเชื่อถือได้จากหลักฐานที่ทำการรวบรวม ข้อชวนคิดที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในประเด็นดังกล่าว

ภาพที่ 1 พระพุทธรูปวัดพระธาตุเขาน้อย ณ จุดที่มองเห็นทิวทัศน์โดยรอบตัวเมืองน่าน

เมื่อพิจารณาตามหลักฐานที่ปรากฏพบความน่าสนใจ ซึ่งผู้เขียนจำแนกนำเสนอทั้งสิ้น 4 ส่วน ได้แก่ กำเนิดพระพุทธรูป พระพุทธรูปในประเทศไทย กำเนิดรูปเหมือนบุคคลจุดเริ่มต้นของอนุสาวรีย์ และอนุสาวรีย์ในสยาม

กำเนิดพระพุทธรูป

ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเพิ่งปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในโลกเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 โดยในระยะเวลาก่อนหน้านี้ เมื่อพุทธศาสนิกชนระลึกถึงพระพุทธองค์และต้องการสักการบูชา จะใช้ปูชนียวัตถุ หรือ ปูชนียสถานแบบอื่นเป็นสื่อแทน ซึ่งรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (2553) ได้จำแนกไว้ ดังนี้

1. **พระธรรม** ความตอนหนึ่งในมหาปริณิพพานสูตรสะท้อนให้เห็นความคิดเรื่องนี้อย่างชัดเจนว่า ‘...บางทีพวกเธอจะมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี ก็ข้อนี้ พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยอันใดเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจะเป็นศาสดาของพวกเรา โดยกาลล่วงไปแห่งเรา...’ (มหาปริณิพพานสูตร อ้างถึงในรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2553) ตามแนวความคิดนี้อาจกล่าวได้ว่าพระธรรมและพระวินัยเป็นตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระสาวกและพุทธบริษัทพึงระลึกถึง พึงปฏิบัติตาม

2. **สังเวชนียสถาน** หมายถึง สถานที่สำหรับกระทำความธรรมสังเวชและกระทำการระลึกถึงพระพุทธองค์ แรกเริ่มมีทั้งสิ้น 4 แห่ง ได้แก่ สถานที่ประสูติ (ปาละมพิณี เมืองกบิลพัสดุ์) สถานที่ตรัสรู้ (วิหารมหาโพธิ์พุทธคยา) สถานที่ปฐมเทศนา (ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี) และสถานที่ปรินิพพาน (เมืองกุสินารา) อย่างไรก็ตาม ในกาลต่อมาก็เกิดการจาริกไปยังสถานที่ที่พระพุทธองค์แสดงปาฏิหาริย์เพิ่มขึ้นอีก

3. **พระบรมสารีริกธาตุและพระสกล** เดิมทีการสร้างสกลไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงสำหรับพระพุทธศาสนาเท่านั้น มหาปริณิพพานสูตรได้ให้ข้อมูลว่า การสร้างสกลเป็นสิ่งที่กระทำต่อพระมหากษัตริย์หรือพระอัครมเหสี อาจกล่าวได้ว่าการสร้างสกลเป็นประเพณีที่แพร่หลายในอินเดียแต่ครั้งพุทธกาล สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของชนชั้นสูง

4. **ต้นพระศรีมหาโพธิ์** สำหรับต้นโพธิ์ซึ่งได้รับการนับถือบูชามาแล้วก่อนสมัยพุทธกาล ทั้งนี้เพราะเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ใต้ต้นไม้นี้ จึงยังทำให้ต้นโพธิ์กลายเป็นต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา

5. **พระพุทธรูป** ทั้งแบบเว้าลงไปใต้อุ้งมือและแบบนูนสูง ซึ่งเมื่อเข้าสู่สมัยที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาอย่างแพร่หลายแล้ว พระพุทธรูปก็ยังคงเป็นเจดีย์วัตถุสำคัญที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้บูชาเสมอมา

6. **สัญลักษณ์มงคลแทนพระพุทธเจ้าในภาพพุทธประวัติอินเดียโบราณ** อาทิ บัลลังก์เปล้า ฉัตร แล่ พระพุทธรูป ดอกบัว ศลักษมี ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ธรรมจักร และสกล

จากการค้นคว้าของนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีทำให้ทราบว่า พระพุทธรูปเกิดขึ้นครั้งแรกภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์กุษาณะ โดยกษัตริย์ผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภกองค์สำคัญ ได้แก่ พระเจ้ากนิษกะ สุนทริยาภของพระพุทธรูปศิลปะคันธาระจึงเป็นไปตามแบบกรีก-โรมัน เพราะพื้นที่นี้เคยอยู่ใต้การปกครองของกษัตริย์เชื้อสายกรีกมาก่อน มูลเหตุที่ทำให้กษัตริย์เชื้อสายกรีกปกครองพื้นที่บริเวณนี้มาก่อน เกิดขึ้นจากครั้งพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชพยายามรุกรานอินเดีย เมื่อราวต้นพุทธศตวรรษที่ 3 แต่การไม่สำเร็จ พระองค์ได้ถอยทัพและสวรรคตลง เหล่าขุนนางซึ่งตามเสด็จมาส่วนหนึ่งมิได้กลับไปบ้านเกิด หากแต่ตั้งรกรากถิ่นฐานสืบต่อมา บ้างก็ได้ตั้งตนเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้ศิลปะกรรมตามสุนทริยาภแบบกรีก-โรมันจึงมีอยู่ในพื้นที่นี้ (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2553) และด้วยเหตุว่า ชาวกรีกคุ้นเคยกับการทำรูปเคารพในเรือนร่างมนุษย์มาก่อนแล้ว เห็นได้จากประติมากรรมเทพเจ้าศิลปะกรีกจำนวนมากมาย จึงทำให้กล้าที่จะทำพระพุทธรูปขึ้น (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2553) จากนั้นประเพณีการสร้างพระพุทธรูปจึงแพร่หลายทั่วไป

พระพุทธรูปในประเทศไทย

พระพุทธรูปจำต้องมีการประดิษฐานอันเหมาะสม ซึ่งสมัยก่อนนั้นปรากฏอาคารโบสถ์ประเภทหนึ่งที่ได้รับเรียกชื่อตามลักษณะของการก่อสร้างว่าเป็นมณฑป ปราสาท วิหาร หรือชื่อเรียกอื่น ๆ อันหมายความว่าถึงที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ทั้งพระพุทธรูปยืน นั่ง และไสยาสน์ ความแปลกของอาคารประเภทนี้ อยู่ที่การทำอาคารให้มีพื้นที่ภายในแคบมาก เมื่อเทียบสัดส่วนกับองค์พระที่ประดิษฐานอยู่ กระทั่งทำให้เหลือพื้นที่ภายในน้อย

มาก บางแห่งคนไม่สามารถจะเข้าไปกราบไหว้พระภายในอาคารได้ เพราะไม่มีพื้นที่เพียงพอ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2545)

ทว่าลักษณะอาคารที่คับแคบนี้ก็เนื่องมาจากการแสดงความหมายบางประการ นั่นคือ การที่ช่างโบราณต้องการเน้นว่าคันธกุฏี อันเป็นกุฏิของพระพุทธเจ้านั้น เป็นสถานที่เฉพาะส่วนพระองค์ในช่วงเวลาปลีกวิเวกในพระอาราม ไม่ว่าผู้ใดก็มิควรที่จะเข้าไปรบกวน แม้จะเป็นไปเพื่อการสักการบูชา ตัวอย่างที่เห็นในกาลปัจจุบันอย่างพระไสยาสน์ขนาดใหญ่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) นั่นเอง

ภาพที่ 2 พระพุทธรูปไสยาสน์ หรือพระนอนวัดโพธิ์

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยเหตุที่พระพุทธรูปประธานที่สร้างในสมัยพระองค์ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดเล็ก จึงทำให้เกิดรูปแบบใหม่ในการประดิษฐานพระพุทธรูปในพระอุโบสถ คือ การประดิษฐานในบุษบก เช่นเดียวกับพระแก้วมรกต ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นสถานะของพระพุทธเจ้าที่ต้องประทับในปราสาท รวมทั้งเป็นการแสดงออกเพื่อให้ความสำคัญกับพระพุทธเจ้า (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556) ด้วยเหตุที่ว่าพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าแล้วนั้น การให้ความเคารพในความเป็นส่วนพระองค์จึงไม่หย่อนไปกว่ากัน

หลักฐานที่ยังหลงเหลือกระทิงปัจจุบันอันน่าจะมีส่วนในการนำไปสู่ความเข้าใจผิดว่า การสร้างพระพุทธรูปแล้วประดิษฐานไว้กลางแจ้งได้นั้น อาจเพราะการปรากฏพระพุทธรูปสมัยโบราณบางแห่งที่ประดิษฐานอยู่กลางแจ้งนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในส่วนนี้สามารถสันนิษฐานได้จากการหลงเหลือซากปรักหักพังขององค์พระปฏิมาเนื่องเพราะวัสดุในการก่อสร้าง เมื่อผ่านกาลเวลาย่อมบอบสลายเป็นธรรมดา อาทิ ปฏิมาพระของสิงหลวิหาร เมืองนาคราชโกณฑะ (เชษฐ ติงสฤษดิ์, 2554) ที่ยังเหลือกำแพงทั้ง 3 ด้านของปฏิมาพระให้เห็น สำหรับในประเทศไทยนั้นพบเช่นเดียวกัน เช่นที่พระพุทธรูปยืน ณ วัดมหาธาตุสุโขทัย อันปรากฏพระพุทธรูปขณะทรงยืนอยู่ในพระคันธกุฏีหรือเรียกตามพระไตรปิฎกว่า ทรงพักผ่อน หย่อนตื่น เป็นการสำราญพระอิริยาบถของพระพุทธเจ้า โดยด้านหน้าพระคันธกุฏีจะมีร่องรอยของฐานและเสาของวิหารขนาดเล็กด้านหน้า ซึ่งเดิมเคยมีหลังคามุงกระเบื้องเครื่องไม้คลุมอยู่เพื่อเป็นพื้นที่ให้ผู้คนเข้าไปสักการบูชา ทั้งนี้ ในบางแห่งก็ปรากฏการบูรณะเพิ่มเติมจากซากปรักหักพังอันเป็นฐาน ก่อขึ้นกลายเป็นกำแพงสูงชันกันเพื่อแสดงตัวอย่างของปฏิมาพระนี้ให้คนรุ่นปัจจุบันเห็น

ในทุกวันนี้ปรากฏพระพุทธรูปจำนวนมากประดิษฐาน ณ ที่ที่มีใช้ศาสนสถาน ด้วยคติความเชื่อเดิมเรื่องสถานที่ดังกล่าวได้จางหายไป ผู้เขียนเห็นว่าส่วนหนึ่งอาจเพราะในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงปรับเปลี่ยน

พระราชประเพณีการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องสำหรับสักการบูชาเป็นพระบรมรูปแทน อันนับเป็นธรรมเนียมการสร้างใหม่ เหตุเพราะไม่เคยมีธรรมเนียมการสร้างพระบรมรูปมาก่อน (จดหมายเหตุฯ อ้างถึงในพิริยะ ไกรฤกษ์, 2547) เพราะอนุสาวรีย์เฉพาะบุคคลสมัยก่อนกระทำในลักษณะสร้างพระพุทธรูปมาโดยเฉพาะตัวบุคคล ดังเช่นพระพุทธรูปฉลองพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระนามว่า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระนามว่า พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พร้อมกันกับการเกิดพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์เอง นั่นคือพระบรมรูปทรงม้า ณ ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่มีได้ยึดคติความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาในเรื่องการสร้างหรือสถานที่ตั้ง พระบรมรูปทรงม้าได้รับอิทธิพลจากพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงม้า ณ กรุงปารีส ซึ่งรัชกาลที่ 5 ได้ทอดพระเนตรคราวเสด็จประพาสฝรั่งเศส อันน่าจะเป็นมูลเหตุที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอนุสาวรีย์ไว้ในสถานที่สาธารณะ เพื่อประโยชน์ในวงกว้างแก่ผู้พบเห็น ยกอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ อนุสาวรีย์ที่สร้างต่อมาในภายหลังอย่างอนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น เป็นอนุสาวรีย์ที่สะท้อนให้เห็นว่าส่วนหนึ่งแม้จะดำเนินการสร้างเพื่อระลึกถึงผู้วายชนม์อันเกี่ยวพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทว่าการตั้งอยู่ในสถานที่โล่งแทนที่จะเป็นวัดหรือศาสนสถาน นั่นคือกระแสนการสร้างอนุสาวรีย์แห่งตะวันตกที่ปรากฏเด่นชัด

นอกจากนี้ยังปรากฏเหตุว่า ส่วนราชการ เอกชน และประชาชนทั่วไปสนใจที่จะจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบรมรูป และจำลองพระพุทธรูปสำคัญ กระทั่งการจะจำลองประติมากรรมดังกล่าวนั้น ปรากฏเป็นระเบียบว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ. 2520 ในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวในระดับนโยบายที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้ การจัดตั้งพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบรมรูป และพระพุทธรูปให้อยู่ในระเบียบเดียวกันนี้ แสดงถึงนโยบายประการในเรื่องของการขออนุญาตเพื่อดำเนินการจัดสร้างที่ว่า ไม่มีการจัดแบ่งแยกพระพุทธรูปอันเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาออกจากอนุสาวรีย์อื่น นอกจากนี้ในการให้ความหมายในระเบียบสำหรับคำว่า พระพุทธรูปสำคัญ ที่ว่า พระพุทธรูปที่เป็นปูชนียวัตถุประดิษฐานในพระบรมมหาราชวัง พระอารามหลวง สถานที่ราชการ หรือวัดสำคัญประจำท้องถิ่น (กรอมา นุตะศรีนทร์, 2542) จากเนื้อความอันเป็นตัวบทกฎหมายนี้ แปลว่าการประดิษฐานของพระพุทธรูปไม่จำเป็นต้องอยู่ในศาสนสถานอีกต่อไป อันนับเป็นเรื่องที่รับทราบและยอมรับโดยทั่วไปของประชาชน

หนึ่งในตัวอย่างที่เห็นเด่นชัด คือ การจัดสร้างปูชนียสถานให้เป็นพุทธาสนุสรณสถานไว้ในพระพุทธศาสนาที่มีความยิ่งใหญ่กว่าที่เคยสร้างมา เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รำลึกถึง ณ พุทธบรมมณฑล ซึ่งลักษณะพุทธมณฑลที่จะจัดสร้างขึ้นในครั้งนั้น ปรากฏในเอกสารคำแถลง “ความมุ่งหมายในการจัดงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ” ของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ประธานคณะกรรมการจัดงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ว่าจะสร้างเป็นพุทธมณฑลในบริเวณกลางแจ้ง มีอาณาบริเวณ 2,500 ไร่ ท่ามกลางพุทธมณฑลจะสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ปางลีลา ภายในบริเวณมีภาพแสดงโดยแกะสลักและจำหลัก แสดงถึงพระพุทธประวัติ พุทธบัญญัติ พุทธาสนาสูตรต่าง ๆ รวมทั้งแสดงประวัติของชาติไทย มีพิพิธภัณฑ์ทางพระพุทธศาสนา มีสระใหญ่โดยรอบ และมีป่าประดับด้วยไม้ที่สำคัญทางพุทธศาสนา ทำให้เป็นที่ร่มรื่นเพื่อให้สัตว์จุตบาท ทวิบาท ได้อยู่โดยปลอดภัย พื้นที่บริเวณรอบนอกพุทธมณฑลนั้นจะจัดปรับปรุงให้มีผังเมืองที่เหมาะสม สร้างถนนให้สะดวกแก่ผู้ไปนมัสการ ทั้งมีทางน้ำเข้าถึงโดยสะดวกด้วย (ทรงสรศักดิ์ กาน้ำแหง, พรรณี สุนทรโยธี และสุริย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม, 2525) ในการประชุมครั้งแรกเพื่อการสร้างพระพุทธรูปองค์ต้นแบบ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปต่อที่ประชุมคณะกรรมการออกแบบพระพุทธรูป พุทธประวัติ พุทธบัญญัติ ว่า “พระพุทธรูปนั้น ไม่ใช่องค์พระพุทธรูปเจ้าจริง เป็นแต่เพียงสิ่งแทนอันหมายถึง พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์เท่านั้น ถ้าพูดในด้านความรู้สึกแห่งจิตใจแล้ว ควรเป็นแบบ Idealistic แต่อย่างไรก็ตามขอให้เป็นที่หมายของศิลปินผู้ออกแบบ จะเป็นแบบไหนก็ได้ ขอให้เกิดความรู้สึกที่เหมือนกัน” (ทรงสรศักดิ์ กาน้ำแหง, พรรณี สุนทรโยธี และสุริย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม, 2525) ในส่วนนี้จึงเห็นได้ว่า ศาสตราจารย์ศิลป์มองเห็นในเรื่องสัญลักษณ์ของพระพุทธรูป และการใส่ความหมายเพิ่มเติมโดยผู้ส่งสาร นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการไหลข้ามพรมแดนในมิติด้านผู้คน กล่าวคือ ตัวของประติมากรที่พ่วงด้วยการหอบหิ้วเอามิตทางด้านเทคโนโลยี และมิติทางด้านความคิด เคลื่อนย้ายถ่ายทอดเข้ามาในประเทศไทยด้วย

ทั้งนี้ หากจะนำเรื่องพระพุทธรูปมาเชื่อมโยงกับแนวคิดทางการสื่อสารแล้ว จะเห็นได้ชัดถึงความเชื่อมโยงกับสัญลักษณ์ ที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของตัวสารในเรื่องของความหมาย อันเกิดจากสังคมและวัฒนธรรมได้สร้างขึ้นมาเป็นสำคัญ เนื่องจากทั้งพระพุทธรูปและอนุสาวรีย์มีคุณสมบัติของสัญลักษณ์ครบทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. **มีลักษณะทางกายภาพ** คือ เป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้โดยอายตนะ สื่อสารผ่านทางจักขุสัมผัส
 2. **เกิดจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร** มีการประกอบสร้างความหมายลงในวัตถุ
 3. **มีความหมายที่มากกว่าตัวเอง** ในที่นี้ไม่ว่าจะพระพุทธรูปหรืออนุสาวรีย์ ก็มีได้มีความหมายเพียงวัตถุอันเป็นที่พึงระลึกถึงบางบุคคลหรือบางสถานการณ์ ทว่าเป็นมีส่วนของการประกาศความ
- สำหรับเรื่องของความหมายนั้น เมื่อแต่ละคนมองพระพุทธรูปหรืออนุสาวรีย์ ทันสมัย หรือมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองด้วย เป็นอาทิจะให้ความหมายไม่เหมือนกันทุกคนเป็นแน่ ทั้งนี้ หากพิจารณาจากองค์ประกอบของการสื่อสาร อาจสรุปได้ว่าความหมายจะอยู่ในองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังนี้

1. **ความหมายอยู่ที่องค์ประกอบอันเป็นตัวบุคคลหรือผู้กระทำการสื่อสาร** ซึ่งผู้เขียนมองว่าทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างได้สร้างความหมายให้เกิดขึ้น กรณีนี้ผู้ส่งสารที่มีอำนาจในการสร้างความหมายเกิดจากทั้งผู้อำนวยความสะดวกผสมกลมกลืนกับฝีมือและแนวคิดอันกลั่นกรองจากตัวศิลปินผู้ออกแบบสร้างสรรค์ ส่วนผู้รับสารหากมองในมุมของชาวต่างชาติในช่วงล่าอาณานิคม อาจจะตีความได้ว่าสยามประเทศมีความเจริญก้าวหน้าตามอย่างศิลปะตะวันตกเมื่อเห็นพระบรมราชานุสาวรีย์ หรือมองเห็นความรุ่งเรืองของบ้านเมืองจากการเห็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่สวยงาม ส่วนผู้รับสารชาวไทยอาจมองว่า เป็นศิลปะทั่วไป หรือมองเห็นถึงวัตถุประสงค์อันเป็นนัยต่าง ๆ ในการก่อสร้าง หรือมองเพียงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นอยู่กับ การเข้าและถอดรหัสของความหมายในการสื่อสารนั่นเอง

2. **ความหมายอยู่ที่ตัวบท** กล่าวคือ ถ้าความสัมพันธ์ภายในตัวบทเปลี่ยนแปลงไป สัญลักษณ์นั้น ๆ ก็จะเปลี่ยนแปลงความหมายตามไปด้วย ในที่นี้ ตัวบทที่เป็นพระพุทธรูปหรืออนุสาวรีย์ก็บรรจุความหมายอยู่ภายในวัตถุนั้น ๆ เอง

3. **ความหมายอยู่ที่บริบท** ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยภายใน อาทิ จิตใจ อารมณ์ความรู้สึก หากเรารู้สึกวิตก ไม่สบายใจ พระพุทธรูปหรืออนุสาวรีย์บางแห่งอาจจะยังให้เกิดความสบายใจ และกระตุ้นให้เราฮึกเหิมขึ้นได้ ปัจจัยภายนอก อาทิ เวลา สถานที่ วัฒนธรรม พระพุทธรูปหรืออนุสาวรีย์ บางสถานที่อาจจะช่วยเสริมให้เกิดความเหมาะสมลงตัวของความหมายมากขึ้น อย่างหากเราพบพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในภูมิมหาธาตุที่จัดสร้างอย่างสวยงาม ก็จะแตกต่างกับพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ริมถนน เปรียบเสมือนด้วยฝุ่นควัน ไม่มีคุณค่าและบดบังบางทัศนียภาพ เป็นต้น

พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง เพราะเมื่อเรามองเห็นพระพุทธรูปที่เป็นรูปสัญลักษณ์ เราจึงระลึกถึงพระพุทธรูปองค์ พระมหากษัตริย์ ความรุ่งเรืองของแผ่นดิน อิทธิพลการเข้ามาของพุทธศิลป์ในไทย หรืออื่น ๆ ที่ซ้อนเหลื่อมกันอยู่ ส่วนอนุสาวรีย์เราอาจนึกถึงพระมหากษัตริย์ สมมติเทพ เทพเจ้า บุคคลสำคัญ หรือสถานที่ที่สร้างไว้ค้นกล่าถนอมเพื่อความสะดวกในการกลับรถ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการในการสร้างความหมายก็มีหลากหลายวิธี อาทิ ความสัมพันธ์ของตัวบท ซึ่งสามารถแปรตามบริบทของการสร้างความหมายได้ เช่น ถ้าตัวบทหรือสัญลักษณ์เป็นพระพุทธรูป หากอยู่ในบริบทของดินแดนพุทธก็จะแปลความได้ถึงตัวแทนของพระพุทธเจ้า แต่หากอยู่ในสังคมการค้าวัตถุโบราณอาจเป็นเพียงวัตถุเพื่อการประดับตกแต่ง หรืออย่างอนุสาวรีย์ของชาวโรมันอาจเห็นเป็นตัวแทนพระเจ้า แต่ชนชาติอื่นอาจมองเป็นเพียงวัตถุเพื่อการประดับตกแต่งอาคารก็ได้

ความหมายจะแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข หรือยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกันกับความเชื่อเรื่อง การสร้างคันธกุฎีสำหรับพระพุทธรูป ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวจางลงไป และถูกปรับเปลี่ยนเสียใหม่เป็นการสร้างพระพุทธรูปกลางแจ้ง ซึ่งสามารถกระทำได้ และมีวัตถุประสงค์เพื่อยังประโยชน์แก่สาธารณะ เมื่อบุคคลพบเห็นจะเกิดความศรัทธาได้โดยง่าย เพราะประดิษฐานอยู่ภายนอกอาคาร รวมทั้งไม่จำกัดว่าเป็นศาสนสถานหรือไม่ หรือ การสร้างอนุสาวรีย์เพื่อระลึกถึงวีรชนไทย จากเดิมเกี่ยวข้องกับศาสนา อาทิ ปรางค์ในรูปแบบของสถูป

แต่ปัจจุบันมีรูปแบบเป็นประติมากรรมเหมือนจริงบุคคลโดยปราศจากคติทางพุทธศาสนา ทั้งยังรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาผสมผสาน รวมทั้งมีการสร้างอนุสาวรีย์ของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่อีกด้วย

มากไปกว่านั้นต้องตั้งคำถามเสมอว่า สัญลักษณ์ดังกล่าวถูกสร้างขึ้นโดยใคร ในความหมายใด และในบริบทใด (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553) เช่น การสร้างพระพุทธรูป (สัญลักษณ์) โดยคนรุ่นปัจจุบัน สำหรับผู้สร้างพระพุทธรูปได้ยืนแทนความหมายของการระลึกถึงพระพุทธองค์ การแสดงสัญลักษณ์สืบทอดพระพุทธศาสนา ในบริบท คือ การประดิษฐานไว้กลางแจ้ง หรือที่สาธารณะเพื่อให้บุคคลเห็นได้โดยง่าย แต่หากตีความตามช่างโบราณแล้วนั้น การไม่ปรากฏคันทกฏอันเป็นสถานที่เฉพาะส่วนพระองค์ในช่วงเวลาปลีกวิเวกในพระอาราม จักเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม ควร เป็นต้น

ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ประติมากรรมที่สร้างขึ้นนั้น มีความหมายโดยนัยมากมาย แม้แต่พระพุทธรูปเองยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาต่อพระศาสนา การระลึกถึงพระพุทธเจ้า ความรุ่งเรืองทางศิลปะ และวิทยาการต่าง ๆ ความสงบสุขของบ้านเมือง ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ประการสำคัญแสดงให้เห็นถึงบุญบารมีและอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ด้วย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554) เช่นเดียวกันกับอนุสาวรีย์ของโรมันที่ได้ใช้ประติมากรรมเพื่อเป็นเครื่องแสดงฐานะบ้าง เป็นโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองบ้าง อย่างไรก็ตาม การสื่อสารทุกอย่างนั้นมิจุดยืนของผู้ส่งสารเสมอ แต่ในฐานะผู้รับสารอาจมิได้อ่านความหมายทุกเรื่องเป็นไปตามผู้ส่งสารประสงค์

ในส่วนของการตีความ เป็นที่น่าสังเกตว่า นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ปั้นพระบรมรูปของพระองค์โดยช่างยุโรปส่งไปถวายตอบแทนพระเจ้านโปเลียนที่ 3 นั้น น่าจะเป็นเพราะต้องการแสดงถึงสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกัน อำนาจอันเท่าเทียมกันของสถานะระหว่างกษัตริย์ของทั้ง 2 ประเทศ พร้อมกันกับแสดงถึงความทันสมัยร่วมด้วย และเมื่อสืบต่อในรัชกาลที่ 5 จวบจนปัจจุบัน อนุสาวรีย์ต่าง ๆ พร้อมกันกับพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นก็ได้รับอิทธิพลสืบมา

แม้ว่าคติความเชื่อเดิมในส่วนของการประดิษฐานพระพุทธรูปในปฏิมาพระจะเลือนหายไป แต่ในเป้าประสงค์ของการสร้างและประดิษฐานกลางแจ้ง เพื่อให้สาธารณะได้ระลึกถึงพระพุทธองค์เมื่อพบเห็น ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจได้ เนื่องเพราะการเปลี่ยนผ่านยุคสมัย จึงมีการเปลี่ยนผ่านความหมาย และการตีความมากระทั่งปัจจุบัน หรือแม้แต่การที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากการสร้างอนุสาวรีย์ก็ตาม การจางหายไปของคติความเชื่อเดิมเรื่องปฏิมาพระนี้ หากจำต้องสูญหายไปจากการปฏิบัติ ก็คงจะยังหลงเหลือปรากฏอยู่เพียงแต่ตามศาสนสถานเก่าแก่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการสืบทอดคตินี้ นับเป็นเรื่องที่เราควรนำเสนอในวงกว้าง แม้จะไม่ได้มีการถือปฏิบัติแล้ว เพื่อไม่ให้แนวความคิดดังกล่าวสูญสิ้นไป

ปัจจุบันในสื่อหลายแขนงเราอาจเห็นว่า คนรุ่นใหม่ยังคงเข้าวัดวาอารามกัน ทว่าการที่พระพุทธรูปเข้าไปประดิษฐานในสถานที่ต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากศาสนสถานนั้น ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้สื่ออันบรรจจุสารไว้ในตัวเองสามารถสื่อสารเชื่อมกับผู้รับสารได้โดยง่าย มองในแง่วัตถุประสงค์ หรือมองในฐานะที่พระพุทธรูปเป็นสื่ออย่างหนึ่ง จึงนับว่าผู้สร้างมีความมุ่งหมายในแง่ดี สามารถใช้สื่อดังกล่าวเป็นสื่อเชื่อมร้อยระหว่างศาสนาและมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและการพัฒนาจิตใจ จึงไม่น่าแปลกใจที่เราจะพบพระพุทธรูปกลางแจ้งมากมายที่สร้างจากหลากหลายฝ่าย

การรับเอาแนวคิดในเรื่องอนุสาวรีย์ดังกล่าวเข้ามา แม้มีความซับซ้อนในการระบุแหล่งกำเนิดที่แท้จริง ทว่าสิ่งที่ปรากฏชัดในการยอมรับแนวคิดอันเป็นนวัตกรรมใหม่แห่งชนชาวสยามนี้ ไม่ว่าจะเป็นไปเพราะการทำให้คู่มือความทันสมัยอย่างตะวันตกหรือไม่ ผู้เขียนเชื่อว่า ได้ถูกกลั่นกรองผ่านผู้มีอำนาจ ณ ห้วงเวลานั้น ๆ อย่างควรจะเป็นที่สุดแล้ว ในขั้นตอนของการยอมรับนวัตกรรมในแง่ของแนวคิดนี้ เมื่อผู้รับนวัตกรรมทอดแรก คือพระมหากษัตริย์ การกระจายแนวคิดดังกล่าว พร้อมการสร้างความรู้ความเข้าใจจนกลายเป็นที่นิยมแก่ประชาชนในประเทศที่ให้ความเคารพรัก และนับถือพระองค์ จึงไม่ใช่เรื่องยาก

เหล่านี้เป็นเรื่องของโลกาภิวัตน์ผ่านแนวความคิดและรูปแบบของการสร้างอนุสาวรีย์อย่างตะวันตก อันเป็นเรื่องใหม่ในเชิงความหมายต่อชนชาวสยาม ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า พลังของโลกาภิวัตน์มีส่วนในการเข้ามากำหนดกรอบอ้างอิงในการตีความและการทำความเข้าใจของเรา และแม้จะไม่สามารถสร้างความหมายร่วมเพียงหนึ่งเดียวต่อทุกคนได้ ทว่าหากมีผู้หนึ่งผู้ใดยังตีความว่า พระพุทธรูปคือตัวแทนของพระพุทธรองค์ เห็นความเชื่อมโยงของหลักฐานคำสอน ก็ถือเป็นประโยชน์สูงสุดแล้ว

ตามราชพิธีเรื่องของความเหมาะสมนั้น มีหน่วยงานที่เป็นผู้พิจารณาอยู่แล้วในการจะสร้างหรือประดิษฐานพระพุทธรูป แต่ในภาคส่วนของประชาชนเองนั้น แม้การยื่นขอสร้างจะผ่านระเบียบการสร้างแล้ว ก็ยังต้องไม่ลืมพิจารณาให้ถ่วงถ่วงว่าสมควรแล้วหรือไม่ มีวัตถุประสงค์แท้จริงเป็นไปเพื่อประการใด เพราะการประดิษฐานในบางสถานที่ต้องระมัดระวัง เนื่องด้วยอาจก่อความระคายตาจากเรื่ององค์ประกอบศิลป์ หรืออาจจะถูกตีความอย่างบิดเบือน

กำเนิดรูปเหมือนบุคคลจุดเริ่มต้นของอนุสาวรีย์

ในส่วนนี้จะขอลำถึงเฉพาะประติมากรรมอันปรากฏลักษณะคล้ายคลึงกับมนุษย์ ซึ่งน่าจะมีความเกี่ยวพันกับการพัฒนาไปเป็นอนุสาวรีย์

นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พบประติมากรรมรูปหญิงที่มีลักษณะอวบเกินจริง (วินัสแห่งวิลเลนดอร์ฟ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย) อันน่าจะเป็นเครื่องรางเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจที่แฝงความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและโซคลาภ ที่ยังให้เห็นเค้าของการสร้างสัญลักษณ์อันเป็นที่เคารพของมนุษย์ ซึ่งอาจใช้เป็นสิ่งเคารพบูชาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ติดตามตัว

สืบต่อมาในยุคประวัติศาสตร์สมัยเมโสโปเตเมีย ปรากฏประติมากรรมที่แสดงถึงความเชื่อเรื่องของวิญญาณและเทพเจ้า กระทั่งชาวซูเมอร์ได้แกะสลักภาพปูนสูงและลอยตัว อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสงครามเทพเจ้า และกษัตริย์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับมนุษย์มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้มีลักษณะพิเศษคือการสร้างเพื่อการมองด้านหน้ามือทั้ง 2 ข้างยกขึ้นกุมผसनกันที่อก อันหมายถึงกิริยาของการสวดมนต์อ่อนน้อมต่อพระเจ้า

ส่วนในอียิปต์นั้นประติมากรรมสร้างไปตามคตินิยมเรื่องวิญญาณ นอกจากจะมีการสลักใบหน้าไว้บนหีบศพแล้ว ยังมีการสลักรูปลอยตัวของฟาโรห์อีกด้วย งานอียิปต์มีกรอบจารีตตายตัว โดยมากเป็นรูปกษัตริย์ฟาโรห์เนื่องจากฟาโรห์ทรงได้รับการเคารพมากจนกลายเป็นพระเจ้ายิ่งกว่าได้ เพราะอยู่ในฐานะโอโรสของเร (Re-เทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์) มีการสร้างอนุสาวรีย์และรูปปั้นมากมาย มีการพัฒนาความงามแบบอุดมคติได้อย่างรวดเร็ว นิยมการจัดวางแบบสมดุลง เน้นความงามไว้ด้านหน้า ไม่นิยมการแสดงกล้ามเนื้อที่ชัดเจน แต่นิยมตกแต่งด้วยการทาสีหรือใส่แก้วตาด้วยหินสี (กศุวัฒน์ บันลือทรัพย์, 2547) ทั้งนี้ จะแกะสลักให้อยู่ในโครงสร้างที่พยายามไม่ให้อวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดยื่นออกไปจากลำตัว ใบหน้ายื่นขนานกับพื้น ซึ่งบ่งบอกถึงอิทธิพลทางความเชื่อที่ต้องการให้ประติมากรรมดังกล่าวอยู่ได้จนถึงโลกหน้า (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2547)

ในกรีกสมัยอาร์เคอิกนั้นนับว่าได้รับอิทธิพลมาจากงานของอียิปต์ มีรูปแบบบังคับเพื่อให้เห็นความงามแต่เฉพาะด้านหน้า ประติมากรรมที่เป็นที่นิยมมี 2 แบบ คือ คูโรส (Kouros) รูปชายเต็มตัวยืนเปลือยและโคเร (Kore) รูปหญิงเต็มตัวยืนสวมใส่เสื้อผ้าเรียบร้อย ผู้ทำหน้าที่เฝ้าเทวสถาน ใช้ในการประกอบพิธีกรรม หรือนำไปประดับสุสาน ซึ่งประติมากรรมดังกล่าวเป็นการสร้างขึ้นเพื่ออุทิศแด่เทพเจ้า ในขณะที่ส่วนหนึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ประดับเหนือหลุมศพเป็นสำคัญ (Hartt อ้างถึงในศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2547)

ต่อมาในสมัยคลาสสิกประติมากรรมภาพเหมือนจึงเป็นความเหมือนแบบอุดมคติทางความงามถูกต้องตามกายวิภาค โดยเนื้อหาแล้วจะเกี่ยวกับเทพเจ้าและเทพเป็นสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประดับตกแต่งตามส่วนต่าง ๆ ของสถาปัตยกรรมวิหาร หรือสถาปัตยกรรมอื่น นอกนั้นก็เป็ภาพนักกีฬา และสามัญชนประกอบกิจต่อเทพเจ้า (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2547)

สมัยเฮลเลนนิสติกที่ชนะในการสร้างจะเป็นแบบธรรมชาตินิยม คือมีความเหมือนจริงมากกว่าความงามตามอุดมคติอย่างสมัยคลาสสิก ทางด้านเนื้อหานอกจากนิยมทำตามศาสนานิยายปรัมปรา มหาเทพของโฮเมอร์หรือภาพนักกีฬาแล้ว ยังได้มีการเพิ่มเติมเรื่องราวของนักรบ รูปคนสำคัญ และอื่น ๆ ด้วย ส่วนในช่วงปลายของยุค

ประติมากรรมที่สร้างขึ้นมีเหตุผลในการช่วยระลึกถึงบางเหตุการณ์ที่สำคัญด้วย อาทิ Laocoon and his sons ที่สร้างตามตำนานเมืองทรอย หรือเหตุการณ์สงครามกับชาวปศุสัตว์เร่ร่อน ซึ่งเริ่มถอยห่างการสร้างขึ้นโดยวัตถุประสงคืในเรื่องของพุทธิปัญญา แต่จะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ตรง ๆ มากกว่า

ศิลปะอิทรัสกันมีความเชื่อหลังความตายเหมือนอียิปต์ ประติมากรรมที่โดดเด่นจึงเป็นประติมากรรมโลงศพตามวิหารหรือสุสาน นอกจากนี้ยังมีรูปหล่อเทพเจ้าด้วย

สำหรับศิลปะโรมันจะคำนึงถึงความแข็งแรง โอ้อ่า หูหระ และความมีอำนาจ เพื่อสนองความต้องการทางกายและความยิ่งใหญ่ของจักรพรรดิ ในสมัยสาธารณรัฐมีการทำอยู่ด้วยกัน 2 แนวทาง คือ การสร้างเทวรูปเคารพที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกรีกสมัยเฮลเลนนิสติก เรียกว่าเกรโก-โรมัน ส่วนอีกแนวทางหนึ่งสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม โดยมุ่งการทำรูปเหมือนของบุคคลในลักษณะเหมือนจริง อย่างไรก็ตามตำรากล่าวว่า การนิยมภาพเหมือนจริงดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากประเพณีการจำลองรูปเหมือนบรรพบุรุษที่เสียชีวิตด้วยชีผึ่งเพื่อการเคารพบูชาของชาวอิทรัสกัน ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งกล่าวว่า เป็นการได้รับอิทธิพลจากการเลียนแบบงานของกรีกเพื่อจำลองบรรพบุรุษที่ล่วงลับไว้เป็นที่ระลึกและกราบไหว้ ต่อมาในสมัยจักรวรรดิ มีการสร้างงานที่ผสมผสานระหว่างความเหมือนจริงและอุดมคติ ซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อรับใช้จักรพรรดิและจักรวรรดิเป็นสำคัญ แต่โดยทั่วไปผลงานสร้างขึ้นเพื่อประดับสุสานหรือหีบศพ และประดับอนุสาวรีย์เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในยุคนั้น ๆ และทำรูปเหมือนเฉพาะใบหน้าคน อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสร้างนี้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของจักรพรรดิแต่ละพระองค์ด้วย

อนุสาวรีย์ในสยาม

ในปัจจุบันคนไทยมีความคุ้นเคยกับศิลปวัฒนธรรมแบบตะวันตกอยู่ไม่น้อย เมื่อจะสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่บุคคล จึงทำตามแบบอย่างสากลนิยม คือทำเป็นอนุสรณ์สถานที่แสดงภาพปั้นหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น หรือทำเป็นรูปบุคคลที่ประสงค์จะยกย่องเทิดทูน พร้อมกับมีแผ่นจารึกประวัติเหตุการณ์หรือประวัติบุคคล (โชติ ภัลลามาตย์, 2551) ซึ่งการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติวีรบุรุษของชาตินี้ มีมาแต่ครั้งโบราณกาลในโลกตะวันตกนับตั้งแต่ครั้งสมัยกรีกและโรมันแล้ว

ทว่าตามคติโบราณของไทยนั้น อนุสาวรีย์ หมายถึง สิ่งที่สร้างไว้เป็นที่ระลึกถึงบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญ อนุสาวรีย์ในคติของไทยแต่เดิมมิได้หมายถึงอนุสาวรีย์ (Monument) ในแบบปัจจุบัน ในอดีตเมื่อสร้างอนุสาวรีย์เพื่อระลึกถึงบุคคล หรือเหตุการณ์ใดก็ตาม ย่อมมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด อนุสาวรีย์ตามคติเดิมนั้น อยู่ในลักษณะของรูปเคารพต่าง ๆ ไม่เว้นแม้กระทั่งพระพุทธรูป นอกจากนี้ สถาปัตยกรรมวัดวาอารามก็จัดว่าเป็นอนุสาวรีย์ทั้งสิ้น (สงครามอนุสาวรีย์กับรัฐไทย อ้างถึงในรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2547) และเมื่อจะสร้างอนุสรณ์เพื่อรำลึกถึงผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์สำคัญใด ก็มักสร้างในลักษณะของเจดีย์หรือวัด (เจดีย์ยุทธหัตถีมีจริงหรือ? อ้างถึงในรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2547) อาทิ สมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ทรงโปรดให้สร้างวัดศพรสวรรค์ขึ้นบนสถานที่ถวายพระเพลิงสมเด็จพระศรีสุริโยทัย

อนุสาวรีย์ตามกระแสตะวันตกได้เริ่มสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 โดยมีการสร้างพระบรมรูปเหมือนของพระองค์ที่มีกล่ามเนื้อเป็นแบบฝรั่ง อันเป็นผลมาจากที่พระเจ้าันโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ทรงส่งรูปปั้นของพระองค์และมเหสีมาถวาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ปั้นพระบรมรูปของพระองค์โดยช่างยุโรปส่งไปถวายตอบแทน ทำให้เกิดความนิยมปั้นรูปเหมือนของพระมหากษัตริย์ ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ 4 รัชกาลขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2414 ธรรมเนียมการหล่อพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ที่สวรรคตแล้วจึงได้กระทำสืบต่อมา (สายพิน แก้วงามประเสริฐ, 2538)

การสร้างอนุสาวรีย์แม้เริ่มแพร่หลายและเริ่มมีการสร้างบุคคลสามัญชนที่เป็นวีรชน ทว่ายังอยู่ในฐานะรูปเคารพเสียมากกว่า เนื่องด้วยตั้งอยู่ในที่ที่คล้ายศาลามากกว่าที่สาธารณะ กระทั่งเกิดการสร้างพระบรมราชาอนุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั่นคือ พระบรมรูปทรงม้า ณ ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม จึงนับเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติแห่งแรก พร้อมกับกับคติการสร้างพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ที่สร้างขณะที่พระองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ตามแบบตะวันตกนิยม โดยการปั้นและหล่อนั้นกระทำโดยชาวต่างชาติในต่างประเทศ

ซึ่งคงปฏิเสธได้ยากว่าแรงบัลดาลใจหรือการซึมซับรูปแบบการสร้างจะมาจากศิลปินชั้นครูของศิลปินตะวันตกร่วมด้วย นอกจากนี้ผู้อ่านสาวรีย์อื่น ๆ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับทางประวัติศาสตร์การเมือง การปกครอง หรือบุคคลสำคัญที่สำคัญของไทย ก็ปรากฏว่าเป็นฝีมือประติมากรต่างชาติเสียมาก

ความซ้อนเหลื่อมที่ปรากฏผ่านพระพุทธรูปในประเทศไทย

ดังนั้น จากความข้างต้นจึงแสดงให้เห็นว่า พระพุทธรูปที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันที่เราพบเป็นผลลัพธ์ของความเหลื่อมกันของวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนต่างกันไปตามบริบทแห่งกาลที่พระพุทธรูปได้สร้างขึ้น ซึ่งหากในอนาคตมีการถ่ายเทวัฒนธรรมอื่นใดเข้ามาในพื้นที่แห่งห้วงความคิดของผู้อ่านวยการสร้างและศิลปินผู้สร้างพระพุทธรูป ก็เชื่อได้ว่า ณ เวลานั้น จะมีการพิจารณาเลือกสรรองค์ประกอบต่าง ๆ เข้ามาประกอบองค์การสร้างเป็นพระพุทธรูปในรูปแบบที่ต่างออกไปได้อีก อย่างที่มองหาที่สิ้นสุดได้ยาก ซึ่งคงจะให้เห็นความน่าสนใจในรูปแบบและเนื้อหาอันปรากฏอยู่น้อย

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนชวนพิจารณาว่า แต่เดิมนั้นมิได้มีพระพุทธรูปแทนพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการมีอยู่ของพระพุทธรูปในปัจจุบัน แม้จะเปลี่ยนแปลงคติในการดำเนินการสร้างหรือการประดิษฐานไปเสียบ้าง ทว่าหากยังประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาในฐานะสัญลักษณ์อันนำการสืบทอดศาสนาแล้วไซ้ ผู้เขียนก็เห็นว่าเป็นการดีกว่าการขาดช่วงแห่งการสืบทอดพระพุทธศาสนา และการจางหายของการนับถือในพุทธศาสนิกชนในแง่ของการปฏิบัติสืบทอดพระพุทธศาสนา จึงขอให้นึกย้อนไปถึงพุทธวาระแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “...ธรรมและวินัยอันใดเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจะเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา...” (มหาปริณิพพานสูตร อังถึงในรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2553) นับเอาอย่างนี้ จะไม่เป็นปัญหาเลย

บรรณานุกรม

- กรอุมา นุตะศรีนทร์. (2542). *การก่อสร้างอนุสาวรีย์และการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ*. สารกรรมศิลปากร, 12(5), 6-11.
- กฤตวัฒน์ บันลือทรัพย์. (2547). *ประวัติศาสตร์ศิลป์*. ธรรมชาติดการพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- เชษฐ ติงสูลย์. (2554). *พระพุทธรูปอินเดีย*. ด่านสุทธการพิมพ์.
- โชติ กลยาณมิตร. (2551). บทที่ 2 วัดในประเทศไทย. ใน *หนังสือชุดลักษณะไทย เล่มที่ 2 เรื่อง ภูมิหลัง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ทรงสรรค์ นิลกำแหง, พรณิ สุนทรโยธิ และสุริย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม. (2525). *จดหมายเหตุการก่อสร้างพระพุทธรูปพระประธานพุทธมณฑล*. กรมศิลปากร.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *ถอดรื้อปรัชญาและศิลปะแบบตะวันตกเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2547). ปกิณกะในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องความเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม. ใน *ตะวันตกในตะวันออก: สังคมไทยสมัยรัชกาลที่ห้าถึงปัจจุบัน เอกสารประกอบการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติครบรอบ 150 ปี พระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. สถาบันไทยคดีศึกษา.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2545). จู จู อย่าดัง! พระกำลังปลื้มกวี. ใน *หาพระหาเจ้า รวมบทความทางวิชาการเกี่ยวกับความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมของโบราณวัตถุและโบราณสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. เซ็นเตอร์.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2547). *ความเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบและแนวความคิดของอนุสาวรีย์ไทยที่อุทิศให้วีรชน*. ดำรงวิชาการ รวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดีปี 2547, 3(5), 68-77.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2553). *พระพุทธรูปภูมิสยาม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- วิไลเลขา ถาวรธนาสาร. (2545). *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*. ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). *พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย*. กรุงเทพฯ: พิสิทธ์
เซ็นเตอร์.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). *พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์ พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน*.
พิสิทธ์เซ็นเตอร์.
- ศุภชัย สิงห์บุญชู. (2547). *ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตกฉบับสมบูรณ์*. มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.
- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2538). *ท้าวสุรนารี อนุสาวรีย์ 'สามัญชน' คนแรกในระบอบประชาธิปไตย*.
ศิลปวัฒนธรรม, 17(2), 200-20.

ศิลปะบนผืนผ้า มนต์เสน่ห์แห่ง “ผ้าโหมพัสตร์” อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ART ON FABRIC, FASCINATING OF “KHOMAPASTR FABRIC” HUAHIN DISTRICT,
PRACHUABKHIRIKHAN PROVINCE

เวชกร ตาลวันนา*

Wechagorn Talwanna

*มหาวิทยาลัยเมธราธัย

Metrarath University

E Mail : wechagorn.t@mru.ac.th

Received : April 6, 2023

Revised : May 26, 2023

Accepted : May 31, 2023

บทคัดย่อ

ผ้าเป็นศิลปะ และวัฒนธรรม ที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาผ่านกระบวนการความคิด กรรมวิธีการผลิตลงลายรูปแบบ จนพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ มีอัตลักษณ์สามารถบ่งชี้ถึงถิ่นฐาน ท้องถิ่น ชาติพันธุ์ “ผ้าโหมพัสตร์” อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความโดดเด่น บอกเล่าเรื่องราวอันยาวนานเป็นภาพตัวแทนของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง ชิ้นงานมีความพิถีพิถัน มีเอกลักษณ์เฉพาะบ่งบอกถึงความเป็นไทย และเมื่อนึกถึงสินค้าหัตถกรรมของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเป็นสินค้าของชื่อของผาก ลำดับแรกเมื่อมาเที่ยวหัวหิน อีกทั้งผ้าโหมพัสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการประกวดเวทีระดับชาติ และเวทีระดับโลก เป็นการเชื่อมโยงว่าเป็นตัวแทนทางศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ ผ่านการประดิษฐ์สร้างสรรค์แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้อย่างสง่างาม

คำสำคัญ : ผ้าโหมพัสตร์, เอกลักษณ์ท้องถิ่น

ABSTRACT

Fabric is an art and culture which indicative of wisdom through thought processes; Production techniques, styles, patterns until it develops into unique product that can identity local, region and ethnic. “Khomapastr fabric” Huahin district, Prachuabkhirikhan province, outstanding tell a long story and representation of Huahin district, Prachuabkhirikhan province as a famous and sophisticated product, Uniqueness indicating Thainess and when thinking of handicraft products of Huahin district, Prachuabkhirikhan province, Khomapate fabric will be the first choice for souvenirs. In addition, “Khomapastr fabric” is a part of the national stage contest and world-class contest, it is a link that is representative of art and national culture through creative inventions to show the uniqueness of Thai to be evident to Thais and foreigners with gracefully..

Keyword : Khomapastr fabric, local identity

บทนำ

“ผ้าไหมพัสดร์” เป็นชื่อของผ้าพิมพ์ลายด้วยวิธีพิมพ์ด้วยสกรีน (Screen printing) มีแหล่งผลิตตั้งอยู่เลขที่ 128 ถนนเพชรเกษม ตำบลหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จุดเด่นของผ้าไหมพัสดร์ นับแต่อดีตถึงปัจจุบันยังคงเน้นที่ลายผ้าพิมพ์ลายไทยชั้นสูง ประเภทผ้าเกี่ยวทอง ซึ่งเป็นผ้าภาษาทรงของรัชกาลที่ 4 ที่มีแต่ราชสำนักเท่านั้น (กฤษฎา พินศรี และคณะ, 2536) ในปัจจุบัน ผ้าเกี่ยวทอง ไม่ค่อยนำมาตัดเป็นเสื้อสวมใส่เท่าใดนักเพราะถือว่าเป็นของสูง และมีราคาสูงแต่ได้มีการออกแบบและปรับการใช้งานเป็นอย่างอื่น เช่น ผ้ามาลัย ปกหมอน ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ นอกจากผ้าเกี่ยวทองที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมพัสดร์แล้ว ปัจจุบันมีผ้าฝ้ายพิมพ์ลายอื่น ๆ มากกว่าหนึ่งพันลาย โดยเน้นลายที่เป็นลายไทย และธรรมชาติ เช่น ลายกระหนก ลายหัวโขน ลายหมาก รุกไทย ลายเด็กหัวจุก ฯลฯ ซึ่งเป็นลวดลายที่เข้ามา แต่สมัยดั้งเดิม ภายหลังพัฒนาแปรเปลี่ยนให้ร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น ทั้งลวดลาย สี สัน การออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

นักออกแบบชุดประจำชาติ และห้องเสื้อ ได้นำผ้าไหมพัสดร์มาตัดเย็บเป็นชุดประจำชาติเพื่อใช้ในการประกวดทั้งในเวทีระดับชาติ และเวทีระดับโลก เมื่อปี พ.ศ. 2551 การประกวดมิสไทยแลนด์ยูนิเวิร์ส ณ เมืองนาตริง ประเทศเวียดนาม คัวรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยมมาได้อีกครั้ง โดยมีตัวแทนสาวไทย คือนางสาวกวิณตรา โพธิจักร หรือ น้องแก้ม กับชุดประจำชาติในชื่อชุดว่า “สปิริต ออฟ ไฟต์ติ้ง” เป็นผลงานของสถาปัตย์ มูลมา เล่าถึงผลงานชิ้นนี้ว่า “เป็นชุดที่หยิบเอาศิลปะการป้องกันตัวของไทยที่เรียกว่า มวยไทยมาใช้ ผ้าที่ใช้จะเลือกโทนสีแดง ทองและดำ เพราะสีแดงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลือดนักรู้ ความร้อนแรง ดุดัน สีทองสะท้อนถึงความมั่งคั่ง ส่วนสีดำ แสดงถึงความสุขุม ในส่วนของผ้าคลุมใช้ผ้าไหมพัสดร์ ซึ่งเป็นผ้าพิมพ์ลายไทยที่มีเอกลักษณ์ เหมาะกับการนำเสนอเอกลักษณ์ไทย” (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 2552)

ชุดประจำชาติในแบบประยุกต์ สำหรับการประกวดมิสไทยแลนด์ยูนิเวิร์ส ปี 2551

ที่มา: หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 2552

“ผ้าไหมพัสดร์” ผ่านกาลเวลาความทรงจำอันยาวนานตั้งแต่ พ.ศ. 2476 จวบจนปัจจุบัน ผ่านทายาทในรุ่นที่ 3 ยังคงอนุรักษ์เอกลักษณ์ในกระบวนการผลิตพิมพ์ลาย คือทำด้วยมือทั้งหมด โดยคนงานส่วนใหญ่เป็น คนพื้นเพในอำเภอหัวหิน เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูกหลานที่มีการสืบทอดความชำนาญเฉพาะด้านจากบรรพบุรุษของเขา ต้องอาศัยภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าเนื่องจากพิมพ์ผ้าด้วยมือ ทุกขั้นตอนมีเทคนิคที่ซับซ้อนต้องเป็นช่างพิมพ์กับคนทำสีที่ชำนาญงานเท่านั้น จะเห็นได้ว่ากรรมวิธีการผลิตทุกอย่างก็ยังผลิตด้วยมือตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มจากการผสมสี ทำกรอบเขียนลาย ถ่ายลงกรอบ มีเพียงการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้บ้างในบางกระบวนการ คือขั้นตอนการซักritz และอบผ้า เท่านั้นที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เหตุผลที่ต้องใช้เทคนิคสมัยเดิมอยู่เพราะต้องการอนุรักษ์ความดั้งเดิมให้ยังคงไว้

จากข้างต้น ผ้าไหมพัสดร์ มีมนต์เสน่ห์ในผืนผ้ากล่าวคือเมื่อคนทั่วไปเมื่อเห็นผืนผ้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าไหมพัสดร์ สามารถสัมผัสได้โดยทันทีว่าสินค้านี้มาจากโรงงานไหมพัสดร์ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยผู้เขียนแยกออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. กรรมวิธีการผลิต 2. ลวดลายของผ้า และ 3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์

มนต์เสน่ห์ผ่านกรรมวิธีการผลิต

ในการผลิตผ้าไหมพัสดร์ เริ่มต้นด้วยการเลือกวัสดุและวัตถุดิบในการผลิต ได้แก่ ผ้า สีย้อมผ้า สีพิมพ์ ผ้า กาวน้ำ

ผ้าใช้พิมพ์ลายมีหลายประเภทได้แก่ ผ้าโทะเร ผ้าฝ้าย ผ้าป่าน ผ้าคอตตอน 100% ผ้าดิบ

โรงงานแบ่งสีออกเป็น 2 ประเภท คือสีที่ใช้ในการย้อมผ้า กับสีสำหรับพิมพ์ผ้า สีที่ใช้ในการย้อมผ้า ได้แก่สีรีแอคทีฟ (Reactive Dyes) จะใช้ย้อมผ้าคอตตอน 100% ผ้าจะมีโทนสีสว่าง และสีแว๊ด (vat dyestuff) ย้อมผ้าทุกประเภท ผ้าที่ได้จะเป็นผ้าสีโทนทึบ ส่วนสีที่ใช้ย้อมผ้าประกอบไปด้วยสีน้ำ จะใช้กับผ้าคอตตอน 100% และสีน้ำมันจะใช้ผ้าแคนวาส ผ้าโทะเรป๊อปลิน (poplin) และผ้าดิบ โดยโรงงานไหมพัสดร์มีสูตรการผสมสีโดยเฉพาะในการผสมสีแต่ละครั้งมีความผิดพลาด บวกลบ ไม่เกิน10%

กาวน้ำ สำหรับซึ่งผ้า เป็นกาวที่หาซื้อได้ทั่วไป ลักษณะเป็นของเหลวใสนำมาทาบนโตะพิมพ์ก่อนที่จะวางผ้าลงไป มีคุณสมบัติทำให้ผ้าไม่เคลื่อนหรือย่น เวลาที่วางบล็อกสกรีนเพื่อปาดสี หรือพิมพ์สีลงไปในตัวเอง

เครื่องมือในการพิมพ์ผ้า ได้แก่

1. โตะสกรีน พื้นโตะเป็นผ้าใบมีเพื่อให้บล็อกสกรีนวางในตำแหน่งที่ตรงตามลายที่วางไว้ โดยแบบพิมพ์ไม่เคลื่อนหรือพิมพ์เพี้ยนจากต้นฉบับ และทำให้การซ้อนของสีในแต่ละสีนั้นตรงกันอย่างไม่ผิดพลาดอีกด้วย โดยแบ่งเป็นโตะสำหรับพิมพ์ลายทั่วไป กับโตะสำหรับพิมพ์ผ้าเกี่ยวทองโดยเฉพาะ

2. เครื่องชัก – ริดผ้า เพราะผ้าบางชนิดต้องชักเสียก่อน เนื่องจากผ้าบางชนิดมีการเคลือบด้วยแป้งหรือกาวไว้ ถ้านำไปพิมพ์เลยสีที่พิมพ์จะไม่ติด เมื่อชักเสร็จแล้ว เครื่องจะทำกระบวนการรีดผ้าให้เรียบไปในตัวพร้อมที่จะนำมาวางบนโตะพิมพ์ได้อย่างเรียบเสมอกับโตะพิมพ์พร้อมที่จะพิมพ์สีได้เลย

3. เครื่องอบ – ริดผ้า หลังจากพิมพ์ผ้าเสร็จจะต้องผ่านกระบวนการอบโดยผ่านเครื่องเพื่อให้ความร้อนทำให้สีไม่หลุดเวลาซัก และส่งผลให้สีที่พิมพ์นั้นเข้มเสมือนตอนพิมพ์สีใหม่ ๆ ด้วย เมื่ออบเสร็จเครื่องจะทำการรีดไปในตัว เพื่อที่จะนำผ้าไปพับเป็นตั้งหรือม้วนต่อไป

4. บล็อกสกรีน บล็อกสกรีน จะทำจากโครงไม้ในรูปแบบของสีเหลี่ยมจัตุรัส หรือสีเหลี่ยมผืนผ้า

5. ยางปาด การพิมพ์ผ้าไหมพัสดร์จะเป็นยางปาดที่ออกแบบเป็นพิเศษ เฉพาะตัวจับของมือ ซึ่งจะมิดามที่ยาวทั้ง 2 ด้าน เพื่อให้คนจับทั้ง 2 ฝั่ง ปาดสีโดยเบ็ดเสร็จครั้งเดียวโดยไม่มีการซ้ำในการปาดสีและยางปาดทั่วไปสำหรับพิมพ์ผ้าลายที่มีขนาดเล็ก

กรรมวิธีการผลิต แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการทำลายหรือทำบล็อกสกรีน อันดับแรกจะต้องมีบล็อกสกรีนผ้า ซึ่งบล็อกนั้นจะทำจากตะแกรงไหม หรือไหมญี่ปุ่นหรือไหมสวิตเซอร์แลนด์ โดยการซึ่งให้ตั้งกับกรอบไม้ หรือที่เรียกว่า เฟรม หรือบล็อกนั่นเอง ในลักษณะของรูปสี่เหลี่ยม, สี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังจากนั้นต้องใช้น้ำยาเคมี กับกาวอัดซึ่งในส่วนประกอบของกาวอัดนั้นจะนิยมใช้กาวอัดสีฟ้าหรือสีชมพู ขึ้นอยู่กับความสะดวกของช่าง แต่ถ้าจะให้ทนนานจะต้องกาวอัดสีชมพู ผสมกับน้ำยาไวแสงตามอัตราส่วน นำมาปาดบนตะแกรงไหม หรือบล็อก ตามลักษณะหน้าและหลัง ตากพัดลมให้บล็อกแห้ง ขั้นตอนนี้จะต้องทำในห้องมืดเท่านั้นห้องมืดต้องมีดวงไฟสีส้มโดยประมาณ ไม่เกิน 50 วัตต์ ถ้ามากเกินไป บล็อกตะแกรงไหมที่ปาดกาวอัดนั้นจะเสียไม่สามารถฉายแสงได้ หลังจากเตรียมพื้นบล็อกในการที่จะถ่ายลายเรียบร้อยแล้วจะต้องนำบล็อกมาทาบกับแบบลวดลายที่กำหนด กดทับให้สนิท ถ่ายกับแสงนีออนโดยคำนวณระยะเวลาตามที่กำหนดจากนั้นนำไปล้างน้ำสะอาด ลวดลายที่ถูกถ่ายแสงจะหลุดออกไปโดยน้ำเปล่าจะชะล้างส่วนที่ต้องการออก ก็จะได้อะไหล่ที่พร้อมสกรีนในอันดับต่อไป หลังจากถ่ายแสงผ่านแบบจากบล็อกสกรีนเรียบร้อยแล้ว ต้องมีการตรวจสอบแบบก่อนที่จะลงมือสกรีน โดยนำลายมาเปรียบเทียบพร้อมใช้กาวอัดสีน้ำเงินอุดบริเวณลายที่ชำรุดแล้วจึงนำไปเป่าให้แห้งเพื่อที่จะสกรีนลายต่อไป

2. ขั้นตอนการเตรียมผ้า เริ่มด้วยการนำผ้าสีขาวที่ส่งมาไปซักแล้วต้มให้แบ่งที่จับอยู่บนตัวผ้าหลุดออกก่อน เพื่อผ้าจะไม่เป็นต่างดวง เพื่อเข้าสู่ขั้นตอนการย้อมสี ซึ่งขั้นตอนนี้ถือว่าสำคัญมาก แต่ถ้าหากผ้าที่ส่งมาเป็นผ้าสีอยู่แล้ว ไม่ต้องผ่านกระบวนการนี้ แต่จะต้องนำไปซักด้วยสบู่เพื่อล้างน้ำยาเคมีที่เคลือบผ้าออกเสียก่อน เสร็จจากขั้นตอนนี้แล้ว ต่อไปเป็นขั้นตอนปั่นแห้งโดยนำผ้าเข้าห้องอบผ้า จากนั้นนำไปเข้าเครื่องรีดซักรีดและต้ม

3. ขั้นตอนการซึ่งผ้า ต้องทำอย่างระมัดระวังที่สุด ขั้นตอนนี้ต้องทำให้สะอาดที่สุด อย่าให้มีฝุ่น เพราะต้องทากาวน้ำลงไปบนโต๊ะซึ่งจะทำให้ผ้าที่ซึ่งนั้นตึง ติดแน่นไม่เคลื่อน เพราะจะมีรอยย่นไม่ได้แม้แต่รอย และสะดวกต่อการพิมพ์ลาย โดยทุกครั้งหลังจากที่พิมพ์ผ้าเรียบร้อยแล้วต้องทำการล้างโต๊ะทุกครั้ง เพื่อล้างคราบกาวน้ำที่ติดโต๊ะอยู่

4. ขั้นตอนการพิมพ์ผ้า ลายผ้าที่จะนำมาพิมพ์นั้นต้องแกะเป็นกรอบเตรียมไว้ การพิมพ์ผ้ามีวิธีการคล้ายกับการทำซิลค์สกรีน เมื่อเตรียมกรอบลายไว้เรียบร้อยแล้ว ก็ตักสีใส่ลงไปด้วยกับเกลี่ยสีโดยใช้คน 2 คน อยู่คนละฝั่งของโต๊ะซึ่งผ้า ในการเกลี่ยสีนี้ต้องใช้วิธีการรอบเว้นกรอบเพื่อไม่ให้สีติดแน่นกับโต๊ะซึ่งผ้าจนเกินไป ขั้นตอนที่ต่อไปก็คือยกผ้าขึ้นตากไว้ที่ราวซึ่งอยู่เหนือโต๊ะซึ่งผ้า เพื่อให้แห้งก่อนนำไปซักด้วยน้ำสบู่ ล้างสีที่ตกค้างอยู่ให้ออกไป ต่อจากนั้นก็นำมาพิมพ์ลายที่เปียก ๆ อยู่ไปเข้าเครื่องอบให้แห้งแล้วรีดเป็นสำเร็จออกสู่สายตาลูกค้าได้

ขั้นตอนการพิมพ์ลาย : ผ้าเขียวพิมพ์ทอง
ที่มา : Siammanussati.com

มนต์เสน่ห์ด้านกรรมวิธีการผลิต ผู้เขียนมีความรู้สึกลอยลางจะกล่าวและทำความเข้าใจในรายละเอียดด้านกรรมวิธีการผลิตทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต เริ่มตั้งแต่การทำบล็อกสกรีนนั้นจะต้องใช้ความชำนาญในการทำล้วน ๆ การผสมกาวอัด ระยะเวลาการแห้งของกาวอัด หรือเทคนิคการปาดกาวอัด ในอัตราหน้าหลังที่แตกต่างกันเป็นความลับของกระบวนการอัดกาว และการคำนวณของแสงไฟที่ต่างออกไปในแต่ละแบบ เพราะแบบที่นำมาใช้มีทั้งแบบละเอียดและแบบที่มีช่องว่างมากน้อยแตกต่างกันไป เพราะฉะนั้นเทคนิคกระบวนการ ในขั้นตอนนี้จะแตกต่างกันไปของแต่ละฝีมือช่าง ส่วนลักษณะเด่นชัดในการทำลายผ้าไหมพัสดรรวมถึงกรรมวิธีข้างต้น จนสู่กระบวนการพิมพ์จะมีความเป็นธรรมชาติของการพิมพ์ด้วยมือมากกว่าเครื่องจักร ซึ่งเครื่องจักรนั้นจะเหมือนกันทุกลายและการซ้อนสี ส่วนกระบวนการพิมพ์ด้วยมืออาจมีการทับซ้อนไม่เท่ากันบ้างแต่ไม่ถึงกับลวดลายที่พิมพ์หรือทับซ้อนจนน่าเกลียด และที่สำคัญสีที่ใช้ในการพิมพ์จะถูกกำหนดและผสมโดยช่าง ซึ่งในลายเดียวกันค่าของสีอาจแตกต่างกันไปตามรอบของการผลิต นี่คือการที่ช่างพิมพ์ลาย โดยใช้ฝีมือคนเป็นจุดเด่น ซึ่งรูปแบบนี้มีเฉพาะผ้าไหมพัสดรรูปเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนายศพร บรรเทิงสุข (2556) การวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านหม้อ ตำบลเวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามพบว่ายังมีปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลให้เกิดปัญหามากมาย การที่คงรักษาวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่อาชีพการปั้นหม้อ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเจ้าของภูมิปัญญา ส่งเสริม สนับสนุนอย่างเหมาะสมให้เกิดการพัฒนา คงรักษาและสืบทอดต่อไปในสังคม

มนต์เสน่ห์ลวดลายผ้า

จากเดิมสมัยพระองค์เจ้าบรมเดชทรวงออกแบบลวดลายพิมพ์ผ้าเป็นลายไทยเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากทรงได้ลายต้นแบบโบราณจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เช่นลายราชรถ ลายรามสูร ลายเทพนม ลายกิริรีไก่อฟ้า ฯลฯ ต่อมาหม่อมเจ้าหญิงผจงจิตทรงดำเนินงานสานต่อของเดิม และทรงพัฒนาสินค้าและโรงงานให้ทันสมัยรวมไปถึงการออกแบบและดัดแปลงลวดลายให้เป็นสมัยนิยมกล่าวคือทรงนำลวดลายสากลมาผสมผสานกับลายไทยได้อย่างสวยงามและกลมกลืน ทำให้เห็นความทันสมัย ซึ่งในขณะเดียวกันก็ยังอนุรักษ์ของไทย ๆ ไว้ไม่เสื่อมคลาย ดังนั้นจึงเกิดลายไทยประยุกต์ขึ้นในที่สุด กล่าวโดยสรุปปัจจุบันการออกแบบลวดลายผ้าพิมพ์ นั้นโรงงานไหมพัสดร์แบ่งลวดลายผ้าออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ลายไทย และลายประยุกต์

ลายไทย

เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของผ้าไหมพัสดร์ ได้แก่ลายราชรถ ลายหัวโขน ลายดอกพิกุล ลายเทพนม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกรวยเชิงใบเทศ ลายประจายามใบเทศ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ใบเทศ หรือลายก้านตอดอกลายไทย ที่โดดเด่นของโรงงานไหมพัสดร์คือ ผ้าเกี่ยวพิมพ์ลายทอง ซึ่งเดิมเป็นผ้าภูษาทรงของรัชกาลที่ 4 เป็นผ้าพิมพ์ลายทอง มีเชิงและขอบลายทอง (ประเทือง ทองรอด, 2554) จากเดิมผ้าเกี่ยวทองมีแต่สีแดง ดำ ทอง ปัจจุบันทางโรงงานไหมพัสดร์ได้พัฒนาเปลี่ยนแต่สีพื้นผ้าเช่น สีฟ้า สีเขียว แต่ลักษณะลายยังคงเหมือน เพื่อให้ดูร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น ผ้าเกี่ยวทองมีลักษณะเป็นผืนยาว 3 เมตร กว้าง 1 เมตร มีเชิงลายไทยสองด้าน

ผ้าเกี้ยวพิมพ์ทอง
ที่มา : Khomapastr LazMall LaZada

ผ้าเกี้ยวพิมพ์ทอง
ที่มา : Facebook Khomapastr

ลายเทพพนม
ที่มา : Facebook Khomapastr

ลายประยุกต์

เป็นลายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว ได้แก่ ลายนก ลายดอกไม้ ใบหญ้า ปัจจุบัน ลวดลายที่ได้รับความนิยมของร้าน เป็นลวดลายสากลเป็นหลัก รวมทั้งลวดลายประจำปี เช่นลายนักชัทร ปีกุนก็พิมพ์ลายหมู เป็นต้น แต่ละปีจะมีคนมาตามซื้อเก็บสะสม นอกจากนี้ยังมีลวดลายหลากหลาย เช่นลาย อักษรไทย ได้รับความนิยมมาก หรือลายขนมเปียกปูน ลายถั่วลิสง ลายดอกโป๊ยเซียน ลายไฟทอง ลายเด็กเล่นงูกิน หาง ลายสามเหลี่ยม ลาย ก.ไก่ ข.ไข่ ลายรามสูร ฯลฯ การออกแบบลายประยุกต์เป็นการออกแบบขึ้นมาใหม่ โดยประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ และสถานการณ์ในปัจจุบันนั้น ๆ เป็นการปรับให้เข้ากับกลุ่มลูกค้าที่สนใจทุกเพศ ทุกวัย

ผ้าพิมพ์ลายประยุกต์

ที่มา : Facebook Khomapastr

ผ้าพิมพ์ลายประยุกต์

ที่มา : Facebook Khomapastr

ผ้าพิมพ์ลายประยุกต์ – ประจำปีนักชัทรที่มา :
Facebook Khomapastr

ผ้าพิมพ์ลายอักษรไทย
ที่มา : Facebook Khomapastr

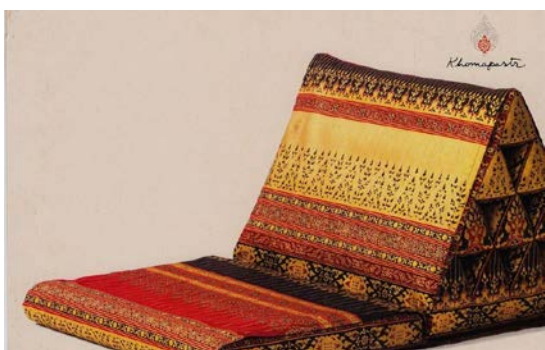
จากมนต์เสน่ห์ด้านลวดลายของผ้าไหมพัสดร์ ในรูปแบบลวดลายเฉพาะด้านซึ่งมีปรากฏตั้งแต่จุดเริ่มต้นโดยนำลวดลายไทยมาใช้เพื่อความสวยงามแบ่งชนชั้นในการสวมใส่ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ขุนนาง เจ้านาย ในสมัยนั้นเป็นการนำลวดลายไทยมาใช้ในด้านชั้นเชิงของการบ่งบอกถึงสถานะได้ทันที ต่อมามีการประยุกต์ลวดลายเพิ่มเติมเพื่อให้มีเอกลักษณ์และรูปแบบเฉพาะของผ้าไหมพัสดร์เพิ่มขึ้น มีวิถีไทย มีลวดลายการเล่นเพื่อบ่งบอกถึงวัฒนธรรมไทยอันเป็นรูปแบบเฉพาะ ยังทำให้ลายผ้าไหมพัสดร์น่าสนใจมากขึ้นตลอดจนนำมาใช้เป็นการตัดเย็บใช้ในส่วนต่าง ๆ ของชีวิตจริง นอกเหนือไปจากเครื่องแต่งกายแล้ว ยิ่งทำให้ผ้าไหมพัสดร์พัฒนาต่อยอดลวดลายผ้าเกิดการสร้างสรรค์การใช้องค์ประกอบสิ่งที่พบเห็นจากธรรมชาติ ตามสถานการณ์ เหตุการณ์ในปัจจุบันเพื่อให้เกิดความทันสมัย แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งผู้ที่ได้พบเห็นจะทราบทันทีว่านี่คือผ้าไหมพัสดร์ที่ผลิตขึ้นมาตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพปัจจุบัน และนี่คือมนต์เสน่ห์ของลวดลายผ้าไหมพัสดร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ อัจฉราพร ไชยะสูตร (2526, หน้า 24) กล่าวว่า การออกแบบย่อมจะมีแนวคิดสร้างสรรค์หรือสิ่งคล้อยใจในการออกแบบแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นจากธรรมชาติ จากลายเรขาคณิต จากของดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วปรับปรุงให้เข้ากับวัตถุประสงค์ของงานที่ผลิตออกมาหรือได้มาจากลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ โดยมีกระบวนการและการวางแผนในการออกแบบ

มนต์เสน่ห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากเดิมโรงงานผ้าไหมพัสดร์ผลิตผ้าเพื่อจำหน่ายเป็นผืน ตัดแบ่งจำหน่ายเป็นหลา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การพัฒนารูปแบบของลวดลายและรูปแบบของผลิตภัณฑ์จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ผู้ประกอบการ และนักออกแบบของโรงงานเป็นผู้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจว่าจะผลิตในรูปแบบใด โดยใช้ผ้าพิมพ์ลายแบบไหนที่ใช้เป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ในประเภะนั้น ๆ โดยแบ่งได้ดังนี้คือ

1. ผ้าเกี่ยวพิมพ์ทอง

จากเดิมโรงงานผ้าไหมพัสดร์ผลิตเพื่อการจำหน่ายเป็นผืน แต่ในปัจจุบันนำมาเป็นส่วนประกอบในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่นปลอกหมอนอิง กล่องทิชชู ถุงใส่ของ ฯลฯ เป็นการผสมผสานระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากล เพื่อเพิ่มมูลค่าและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างลงตัว

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากผ้าเกี่ยวพิมพ์ทอง
ที่มา : Facebook Khomapastr

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากผ้าเกี่ยวพิมพ์ทอง
ที่มา : Facebook Khomapastr

2. ผ้าพิมพ์ลายต่าง ๆ ที่พิมพ์เป็นพับเพื่อตัดจำหน่าย

การนำผ้าพิมพ์ลายต่าง ๆ ของโรงงานโคมพ์สตร์มาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป หมวก กระเป๋าถือ กระเป๋าตังค์ ตุ๊กตา กรอบรูป ปillow ห่มอนขวาง ผ้ารองจาน ฯลฯ และของที่ระลึกอื่น ๆ

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย
ที่มา: Facebook Khomapastr

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ในเทศกาลเดือนแห่งความรัก
ที่มา: Facebook Khomapastr

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากผ้าลายประยุกต์
ที่มา: Facebook Khomapastr

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากผ้าลายประยุกต์
ที่มา: Facebook Khomapastr

3. ผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าสั่งทำเป็นพิเศษตามใบสั่งซื้อของลูกค้าโดยเฉพาะ มีทั้งผ้าผืน ผ้าปูเตียง อุปกรณ์บนโต๊ะอาหาร ลายผ้าพิมพ์จะเป็นลิขสิทธิ์ของลูกค้า โรงงานจะไม่นำมาผลิตเพื่อการจำหน่ายอีก

ตัวอย่างงานสั่งทำพิเศษ
โรงแรมแสดนคาร์ด หัวหิน
ที่มา : Facebook Khomapastr

ตัวอย่างงานสั่งทำพิเศษ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ที่มา : Facebook Khomapastr

มนต์เสน่ห์ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมพัสดร์ ด้วยร้านผ้าไหมพัสดร์พัฒนาในเรื่องของลวดลายผ้า และใช้ผ้าไหมพัสดร์สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ รูปแบบ คุณภาพ และราคาของสินค้าเหมาะสม ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแวะซื้อ แวะชม เมื่อมาเที่ยวอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ผ้าไหมพัสดร์เป็นสินค้าที่ระลึก สินค้าที่ประจำท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เปรียบเสมือนตัวแทนของประสบการณ์ และความทรงจำในการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวระลึกถึง และอยากจะกลับมาเที่ยวอีกในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนายวัลลภ ทองอ่อน (2536) ศึกษาพัฒนา การผลิตและ บทบาททางสังคมของผ้าไหมเส้นกำแพง อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การผลิตผ้าไหมเส้น กำแพง ได้พัฒนาการดำเนินการการตลาดจนได้รับการพัฒนาให้เป็น “สัญลักษณ์ทางพื้นที่” ในรูปลักษณะของของที่ ระลึก และได้มีส่วนผลักดันให้พื้นที่อำเภอสามร้อยยอดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และมีส่วนดึงดูด งานหัตถกรรมอื่น ๆ เข้าสู่อำเภอสามร้อยยอด จนทำให้ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐบาลและเอกชน

สรุปผล

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า ผ้าไหมพัสดร์ มีกรรมวิธีการผลิตไม่แตกต่างไปจากเดิมสักเท่าไร โดยโรงงานผ้าไหมพัสดร์ยังคงพิมพ์ผ้าด้วยมือเหมือนสมัย 70 ปีที่แล้วจวบจนถึงทายาทรุ่นที่ 3 ยังไม่เปลี่ยนแปลง มีเพียงการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้บ้างในบางกระบวนการ เช่น ชัก อบ รีดผ้าให้แห้งไม่ให้สีก หลังจากพิมพ์ลายผ้าเสร็จ แล้วเท่านั้น เหตุผลที่ต้องใช้เทคนิคสมัยเดิมอยู่เพราะต้องการอนุรักษ์ความดั้งเดิมให้ยังคงไว้ ส่วนเรื่องของรูปแบบ และลวดลายก็ยังคงเดิม ผ้าไหมพัสดร์มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องของลายผ้า โดยเฉพาะลายผ้าเกี่ยวทองซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำร้านไหมพัสดร์ ที่สร้างชื่อเสียงและความสวยงามเป็นอย่างมาก โดยลายเกี่ยวทองนั้นยังคงเดิม มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสี โดยเปลี่ยนแปลงการให้สีเพื่อคู่ทันสมัยเข้ากับยุคปัจจุบันส่วนลายผ้าอื่น ๆ นอกเหนือจากผ้าเกี่ยวทองแล้วโรงงานไหมพัสดร์ก็ยังคงผลิตลายผ้าลายเก่า ๆ ตั้งแต่เมื่อครั้งตั้งโรงงานซึ่งยังได้รับความนิยมอยู่ เช่น ลายหนุมาน ลายหัวโขน และออกแบบลายใหม่ ๆ ให้เป็นไปตามยุคตามสมัย อาทิเช่น ลาย ก.ไก่. ข.ไข่ ลายนกขัตรี ฯลฯ

ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ของผ้าไหมพัสดุนั้น ทางโรงงานพัฒนานำผ้าไหมพัสดุนั้นมาเป็นส่วนประกอบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยใช้ลายผ้าไหมพัสดุนั้นแบบดั้งเดิม และแบบประยุกต์ เช่น ปลอกหมอน กระเป๋า ของที่ระลึก เสื้อผ้าสำเร็จรูป ฯลฯ ได้อย่างลงตัว ทันสมัย เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และมีความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าที่ระลึกในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่นักท่องเที่ยวต้องแวะซื้อ แวะชม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมพัสดุนั้น อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่าผ้าไหมพัสดุนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์เฉพาะบ่งบอกถึงความเป็นไทย ราคาของผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับคุณภาพ รวมถึงแบบและรุ่นของสินค้า นักท่องเที่ยวที่เคยซื้อผลิตภัณฑ์มีแนวโน้มว่าจะกลับมาซื้อซ้ำอีก กล่าวคือเมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงสินค้าที่หาซื้อไม่ได้ที่หัวหินจะนึกถึงผ้าไหมพัสดุนั้นเป็นลำดับแรกและต้องการที่จะซื้อผ้าไหมพัสดุนั้นในเวลาในเที่ยวหัวหินในอนาคต (นวนันท์ ศรีสุข และคณะ, 2558)

บรรณานุกรม

- กฤษฎา พิณศรี และคณะ. (2536). ความสัมพันธ์ระหว่างลวดลายที่ปรากฏบนผ้าพิมพ์ กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี: กรณีศึกษาเฉพาะผ้าพิมพ์ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร. งานวิจัยสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ประเทือง ทองรอด. (2554). ผ้าเกี่ยวทองเอกสารประกอบการบรรยายสรุปผ้าเกี่ยวทองและการแต่งกาย ด้วยผ้าเกี่ยวทอง (หน้า 5). โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย).
- นวนันท์ ศรีสุกใส และคณะ (2558). ส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมพัสดุนั้น อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 11(3), 15-23.
- ยศพร บรรเทิงสุข. (2556). การวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านหม้อ ตำบลเขาว อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วัลลภ ทองอ่อน. (2536). พัฒนาการการผลิตและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผ้าไหมล้านกำแพง. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (2552). เผยแนวคิดนักออกแบบนางงามชุดประจำชาติ. วันที่ค้นข้อมูล 1 เมษายน 2565, เข้าถึงได้จาก <https://women.kapook.com/view2232.html>
- อัจฉราพร ไชยะสุต. (2526). การออกแบบลายผ้าและเทคนิคการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือกรุงเทพมหานคร.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์ พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน. พิสิษฐ์เซ็นเตอร์.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2547). ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตกฉบับสมบูรณ์. มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.
- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2538). ท้าวสุนารีย์ อนุสาวรีย์ 'สามัญชน' คนแรกในระบอบประชาธิปไตย. ศิลปวัฒนธรรม, 17(2), 200-20.

บทวิพากษ์การอธิบายปรากฏการณ์ตามแนวปรัชญาที่ต่างกัน CRITIQUES OF EXPLAINING PHENOMENA ACCORDING TO DIFFERENT PHILOSOPHIES

พนิดา ภู่งามดี*

Panida Phungamdee

*สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

Office of the National Economic and Social Development Council

E Mail : pani28@yahoo.com

Received : April 6, 2023

Revised : May 26, 2023

Accepted : May 31, 2023

บทคัดย่อ

เมื่อกล่าวถึงแนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ บนโลก ผู้ที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism) หรือสังคมศาสตร์ (Social Science) จะทราบว่า ทั้ง 2 ศาสตร์ดังกล่าว ต่างก็มีแนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ที่แตกต่างโดยแนวทางส่วนใหญ่มีความตรงกันข้ามระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ซึ่งกลุ่มวิทยาศาสตร์ธรรมชาติระบุว่าแนวทางของตนใช้การอธิบายตามตัวแบบเชิงเหตุผล (Causal Model) ด้วยเกณฑ์ที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ (Validity and Reliability) และมีข้อโต้แย้งว่า แนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์นั้น ไม่มีตัวแบบและเกณฑ์ดังที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติมีอยู่ อย่างไรก็ตามทุกศาสตร์บนโลกต่างก็มีส่วนดีและส่วนบกพร่อง เพียงแต่ผู้นำศาสตร์ต่างๆ มาใช้ประโยชน์นั้นควรรู้จักเลือกส่วนดีของศาสตร์หนึ่ง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการศึกษา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทวิพากษ์การอธิบายปรากฏการณ์ของแนวปรัชญา 3 แนวทาง คือ แนวทางของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism) และแนวทางของสังคมศาสตร์ 2 แนวทาง คือ แนวทางการตีความ (Interpretation) และแนวทางทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) โดยมุ่งนำเสนอให้เห็นถึงลักษณะร่วมและลักษณะต่างของแต่ละศาสตร์ รวมทั้งบทสรุปจุดอ่อนและจุดแข็งของแต่ละแนวทาง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเลือกใช้แนวปรัชญาเพื่อการอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างเหมาะสมมากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ, สังคมศาสตร์, แนวทางการตีความ, แนวทางทฤษฎีวิพากษ์

ABSTRACT

When we need to explain phenomena on the planet, those who study natural science or social science will know that both such sciences have different approaches to explain phenomena, which most of them are in opposite manner. Especially, an approach to explain phenomena stated by the perspective of natural science will focus on causal model based on validity and reliability. Also, the natural science perspective has an argument that approach to explain phenomena stated by social science perspective is viewed without reliable models and criteria. However, every science in the world has its pros and cons. The science applicants should know and choose the good part of a particular science to use in a suitable manner to find out what

the applicants want to study. This article aims to present a commentary on the phenomena explanation based on 3 philosophical approaches, including Naturalism, Interpretation, and Critical Theory, by presenting the common and different characteristics of each science including a summary of the weaknesses and strengths of each approach. This article will be useful for choosing a philosophical approach to explain the phenomenon more appropriately.

Keyword: Naturalism, Social science, Interpretation, and Critical Theory

การอธิบายปรากฏการณ์ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism)

เริ่มต้นด้วยแนวคิดของ Lawrence W Neuman ที่ได้อธิบายลักษณะสำคัญของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism) ไว้ว่า วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีเหตุผลในการศึกษาปรากฏการณ์โดยเน้นที่การคิดค้นกฎแห่งธรรมชาติเพื่อทำให้นักวิทยาศาสตร์สามารถพยากรณ์และควบคุมสถานการณ์ได้ มีมุมมองเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมว่าสังคมเป็นสิ่งที่มีความคงที่แน่นอนหรือเป็นระเบียบที่สามารถค้นพบได้ ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์จะเป็นระบบเชิงตรรกะและอ้างเหตุผลแบบนิรนัย (deductive) ที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างการให้คำจำกัดความ (definitions) กฎเกณฑ์ (axioms) และกฎ (laws)

จากลักษณะสำคัญของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism) ดังที่ Lawrence W Neuman นำเสนอไว้ นั้น เมื่อพิจารณาควบคู่กับแนวคิดของ Alexander Rosenberg ที่ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism) และสังคมศาสตร์ (Social Science) จะพบว่า Rosenberg มีแนวคิดที่ว่า สังคมศาสตร์ (Social Science) ขาดคุณสมบัติหลายประการ คือ ความน่าเชื่อถือในการคิดค้นองค์ความรู้ อำนาจในการอธิบายและการพยากรณ์ที่แม่นยำ รวมทั้งหลักแห่งความเป็นเหตุเป็นผล (causation) และหลักการนำไปใช้ได้โดยทั่วไป (generalizations) ในประเด็นนี้ Alexander Rosenberg ได้กล่าวถึงประเด็นคำถามที่ว่า ปรัชญาของสังคมศาสตร์คืออะไร ไว้ในหนังสือเรื่อง Philosophy of Social Science โดยได้เปรียบเทียบในมุมตรงข้ามระหว่างวิทยาศาสตร์ธรรมชาติกับสังคมศาสตร์ (Natural and Social Sciences) ไว้ดังนี้

วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences) มีการคิดค้นองค์ความรู้ที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับโลกในเชิงกายภาพนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ผลงานที่โดดเด่นเกี่ยวกับความจริงทางกายภาพที่เชื่อถือได้ คือ การคิดค้นองค์ความรู้ที่สามารถพยากรณ์ได้อย่างแม่นยำเกี่ยวกับตำแหน่งของโลกและนำไปสู่ความน่าเชื่อถือในการพยากรณ์สิ่งที่เป็นอย่างอื่น ๆ ในโลก นอกจากนี้ “การพยากรณ์” (prediction) ภายใต้วิทยาศาสตร์ธรรมชาติจะให้ความสำคัญกับ “การอธิบายที่ถูกต้องและเป็นระบบ” (precise and systematic explanation) และเน้นการใช้เทคโนโลยีในการควบคุมลักษณะเฉพาะของโลกแห่งธรรมชาติ ทั้งนี้องค์ความรู้ที่ยังคงอยู่อย่างยาวนานและถูกนำมาใช้ภายใต้กรอบแนวคิดของวิทยาศาสตร์ธรรมชาตินั้นไม่ปรากฏอยู่ในศาสตร์ต่างๆ ที่ว่าด้วยพฤติกรรมมนุษย์ (sciences of human behavior) ในขณะที่ **ศาสตร์ทางสังคม (Social disciplines)** แม้เวลาจะล่วงเลยไป แต่ศาสตร์ดังกล่าวนี้นี้ ไม่มีการส่งสมความคิดและองค์ความรู้ใดๆ เลย แม้ว่าจะเกิดองค์ความรู้มากมายซึ่งเป็นที่รู้จัก เช่น “Wealth of Nations” ของ Adam Smith งาน “Suicide” ของ Durkheim ทฤษฎี General Theory of Employment, Interest and Money ของ Keynes และทฤษฎี Behavior of Organism ของ Skinner เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อโต้แย้งว่า แม้องค์ความรู้ภายใต้สังคมศาสตร์ที่กล่าวมาจะมีเป้าหมายในการพยากรณ์และการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ (prediction and explanation) ซึ่งเป็นศาสตร์สำคัญตั้งแต่ยุคกรีกเมื่อศตวรรษที่ 5 (Greek Historian Thucydides, 5th Century B.C.) แต่คนบางกลุ่มโต้แย้งว่า สังคมศาสตร์ในเวลานี้ไม่ได้มีอะไรที่ดีขึ้นหรือดีกว่าสังคมศาสตร์ในยุคกรีก

เมื่อมีข้อโต้แย้งดังกล่าวข้างต้น Rosenberg จึงเสนอให้มีการพิจารณาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ “สังคมศาสตร์” **ไม่มี** ความเป็น “วิทยาศาสตร์หรือศาสตร์แห่งเหตุผลและพิสูจน์ได้” ในระดับที่มากพอต่อการยอมรับปัจจัยหนึ่งก็คือ “วิธีการ” (method) ของสังคมศาสตร์ ทั้งนี้ ควรมีการปรับวิธีการทางสังคมศาสตร์ให้มีลักษณะของ “หลักการนำไปใช้ได้โดยทั่วไป” (generalizations) เพื่อนำไปสู่การรวบรวมทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เข้าไว้ด้วยกันอย่างมีทิศทาง และทำให้อธิบายได้ว่า ทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร และมีอำนาจในการพยากรณ์และอธิบายปรากฏการณ์ได้มากขึ้นเพียงใด สาเหตุที่สังคมศาสตร์ ต้องปรับปรุงเรื่อง “หลักการนำไปใช้ได้โดยทั่วไป” (generalizations) หรือ “กฎ” (laws) นั้น เนื่องจากการควบคุมปัจจัยเชิงเทคนิคและความสำเร็จในเชิงพยากรณ์จะเกิดขึ้นได้จากการค้นพบ “หลักเกณฑ์ทั่วไปแบบไม่เฉพาะเจาะจง” (general regularities) ตัวอย่างเช่น หากเราต้องการกำหนดบางอย่างในอนาคตให้เป็นไปตามใจปรารถนา หลักเกณฑ์ดังกล่าวจะให้แนวทางกว้างๆ ว่า ต้องมีการควบคุมเงื่อนไขในปัจจุบัน หรือหากต้องการสกัดกั้นบางสิ่งในอนาคตที่ไม่พึงปรารถนาออกไปก็ต้องจัดระเบียบสภาวะปัจจุบันเสียใหม่ เป็นต้น เราสามารถทำเช่นนี้ได้โดยอาศัยองค์ความรู้เพื่อคาดการณ์อนาคตที่เชื่อถือได้ (reliable knowledge of future) ซึ่งอยู่ภายใต้ “กฎการควบคุมเงื่อนไข” (laws) นั้นเอง

นอกจากสังคมศาสตร์ยังถูกวิพากษ์ให้ปรับปรุงเรื่อง “หลักแห่งความเป็นเหตุเป็นผล (causation)” ที่ได้จากการสังเกต การทดลอง และการเก็บข้อมูล โดยหลักแห่งความเป็นเหตุเป็นผล (causation) จะมีประโยชน์ต่อการแยกแยะว่า ปรากฏการณ์ใดเป็นปรากฏการณ์ที่มีสาเหตุและนำไปสู่ผล และปรากฏการณ์ใดเป็นความบังเอิญ ทั้งนี้ Rosenberg ได้ระบุถึงนักปรัชญาชื่อ David Hume โดยนักปรัชญาท่านนี้ ได้กำหนดวิธีการ (methods) สำหรับนักวิทยาศาสตร์สังคม (social scientist) ว่า หากต้องการแยกแยะความเป็นเหตุเป็นผล (causation) ออกจากสภาวะที่ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก (mere correlation) ก็ต้องกำหนดความชัดเจนของกฎเกณฑ์ทั่วไปที่ได้รับการยืนยันเป็นอย่างดี (identifying well-confirmed regularities) เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุ (causes) นอกจากนี้ Hume มีความเห็นว่า แม้แต่ในชีวิตประจำวันคนเราได้นำ “กฎความจริงเชิงประจักษ์ในระดับง่ายและไม่ซับซ้อน” (rough-and-ready empirical regularities) มาใช้ประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม David Hume กลับมีความเห็นว่า วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ มี **“ลักษณะร่วม”** บางประการ โดย Rosenberg ได้หยิบยกแนวคิดของ David Hume นักปรัชญาชาวอังกฤษ ในส่วนที่เป็นความเห็นที่แสดงถึง “ลักษณะร่วม” ของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ กล่าวคือ ทั้ง 2 ศาสตร์ ต่างก็ใช้ “กฎแห่งความจริงเชิงประจักษ์ในระดับง่ายและไม่ซับซ้อน” (rough-and-ready empirical regularities) ในการประเมินสถานการณ์และค้นหาความจริง นอกจากนี้ Rosenberg ยังระบุว่า แนวคิดของ Hume แสดงให้เห็นว่า เมื่อศาสตร์หนึ่งๆ ทำการศึกษาผลลัพธ์อันเกิดจากปัจจัยสาเหตุโดยศึกษาย้อนกลับไปสู่กฎเกณฑ์ทั่วไปทางกายภาพขั้นพื้นฐาน (fundamental physical regularities) จะพบว่า ปรากฏการณ์ต่างๆ นั้น เกิดขึ้นจาก “ปัจจัยที่สัมพันธ์หรืออาจไม่สัมพันธ์กัน” เพียงเท่านั้น จะเป็นอย่างไรอีกต่อไปไม่ได้ และการเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว สอดคล้องกับกฎที่เรียกว่า “ความมีอยู่จริงของความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป” (universality of connection)

นอกจากนี้ “หลักการนำไปใช้ได้โดยทั่วไป” (generalizations) จะเป็นเกณฑ์บังคับให้มีการค้นหาความจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล (causation) โดยใช้ “การสังเกต” (observation) เป็นเครื่องมือในการทดสอบสมมติฐานเชิงอธิบายและเชิงพยากรณ์ (explanatory and predictive hypotheses) ซึ่งแนวทางการทดสอบสมมติฐานเชิงอธิบายและเชิงพยากรณ์ลักษณะนี้ Hume ระบุว่าเป็นกรอบความคิดที่ **สำคัญต่อศาสตร์ทุกศาสตร์** ซึ่งรวมทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ เนื่องจากกรอบแนวคิดข้างต้นเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ “กฎ” (laws) เพื่อสร้างความชัดเจนของความเป็นเหตุเป็นผลในปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ต่อไป

การอธิบายปรากฏการณ์ในแบบของแนวคิดการตีความ (Interpretation)

หลักของการตีความ (Interpretation) ยอมรับในการให้ความหมายที่แตกต่าง เน้นการอธิบายความจริงจาก “คนใน” (insider) แต่ไม่เน้นความเป็นตัวแทน และการสร้างกฎทั่วไปซึ่งต่างจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ **แนวคิดการตีความ (Interpretation)** มีหลักทั่วไปโดยสรุป คือ การตีความ เป็นรากฐานในการมองโลกและความเป็นจริง ทั้งนี้ ธรรมชาติของความจริงทางสังคม คือ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ให้ความหมายของความเป็นจริงนั้น เช่น ความหมายของการ “ชนวน” ที่อาจเป็น “การทรมานสัตว์” หรือ “การบำรุงรักษาพันธุ์” หรือ “การรักษาประเพณีดั้งเดิม” มนุษย์แต่ละกลุ่มจะตีความหมายปรากฏการณ์เดียวกันในแบบที่ต่างกันที่เรียกว่า การตีความหมายแบบ common inter-subjective meaning ทั้งนี้ นักคิดกลุ่มหลังสมัยใหม่นิยม (post-modernism) ระบุว่า ความจริงที่ได้จากการตีความของคนแต่ละคนนั้นสามารถต่างกันได้ในขณะที่การตีความแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalism) จะเป็นการตีความแบบความจริงสากล (universal reality) อันเกิดจากการใช้ทฤษฎีเป็นกฎทั่วไปมาสรุปปรากฏการณ์ นอกจากนี้ เมื่อมีการตีความแล้ว ต้องสร้างความหมาย (meaning) ให้มีความสำคัญต่อชีวิตและโลกของตน (Nature of human being) ตัวอย่างเช่น ผลงานวิจัยของอาคม เดชทองคำ เรื่องหัวเชือกัวชน ที่นำเสนอผลการวิจัยว่า คนเลี้ยงวัวต้องทุ่มเทในการเลี้ยงจนกระทั่งต้องกินนอนอยู่กับวัวตลอดเวลา ผลการวิจัยส่วนนี้ แสดงให้เห็นว่า คนเลี้ยงวัวได้ตีความหมายของการเลี้ยงวัวว่ามีความสำคัญต่อชีวิตของตนอย่างไร และเมื่อตีความหมายได้แล้วจึงเกิดพฤติกรรมการเลี้ยงวัวที่ทุ่มเทดังกล่าวข้างต้น

การตีความยังให้ความสำคัญกับเกณฑ์การอธิบายความจริง นั่นคือ การอธิบายความจริงต้องอธิบายจาก “คนใน” (insider) โดยอาศัยความรู้สึกรู้สึก ความคิด และทัศนะของ “คนใน” มาสะท้อน “ความจริง” ของคนที่เรากำลังศึกษา ในประเด็นเรื่อง “คนใน” นี้ Clifford Greertz ได้กล่าวถึงในหัวข้อ “ทัศนะคนใน ความเข้าใจของคนนอก” ซึ่งปรากฏในหนังสือที่แปลโดย อคิน รพีพัฒน์ ทั้งนี้ Greertz ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องคนในและคนนอกไว้ว่า

นักมานุษยวิทยาเป็นผู้เดินทางไปศึกษาในต่างแดน ในที่ซึ่งมักมีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างจากตนเอง ปัญหาสำคัญที่เขาประสบก็คือ เขาจะศึกษาและตีความหมายเหตุการณ์ พฤติกรรม การกระทำที่เกิดขึ้น ที่นั่นได้อย่างไร เขาควรจะตีความหมายของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เหมือนอย่าง “คนใน” คือ ชาวพื้นเมืองในท้องถิ่นท่า หรือเขาควรจะตีความหมายของสิ่งเหล่านั้นอย่าง “คนนอก” ที่เข้าไปศึกษาโดยอาศัยแนวคิดวิธีการที่เขาได้เรียนรู้และพินิจพิเคราะห์มาด้วย ปัญหานี้เป็นปัญหาใหญ่ในทางวิธีวิทยา และได้มีการถกเถียงกันเป็นอันมาก (อ้างในอคิน รพีพัฒน์, 2475 : 145)

จากแนวคิดของ Greertz ข้างต้น จะเห็นว่า มีความสัมพันธ์กับหลักการของการตีความในส่วนของเกณฑ์การอธิบายความจริง

การอธิบายปรากฏการณ์ในมุมมองของแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory)

การอธิบายปรากฏการณ์ในแบบของแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory) นั้นเน้นที่การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงตามความปรารถนาของมนุษย์ผู้มีบทบาทในสังคม (social actor) อย่างไรก็ตาม มนุษย์ในสังคมนั้นมักไม่รู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง หน้าที่ของนักทฤษฎีวิพากษ์จึงต้องทำให้มนุษย์เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

Max Horkheimer นักสังคมศาสตร์สำนัก Frankfurt School ได้ให้นิยามความหมายของ “ทฤษฎีวิพากษ์” ไว้ว่า เป็นทฤษฎีทางสังคมที่ปรับไปสู่การวิจารณ์และการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นไปในทางตรงข้ามกับทฤษฎีแบบจารีต (traditional theory) ที่มุ่งเพียงทำความเข้าใจและอธิบายสังคมเท่านั้น ทฤษฎีวิพากษ์สังคม (critical social theory) คือ รูปแบบหนึ่งของความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบตัวเอง ซึ่งเกี่ยวพันถึงการทำความเข้าใจ

และการอธิบายในเชิงทฤษฎี เพื่อที่จะลดทอนกับดักในระบบต่างๆ ของการครอบงำหรือการพึ่งพา รวมทั้งเชื่อในประโยชน์ของการปลดปล่อยและในการขยายขอบเขตเกี่ยวกับความเป็นอิสระ และลดทอนขอบเขตของการครอบงำลง

ในขณะที่ Lawrence W. Neuman ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory) ดังนี้คือ แนวคิดดังกล่าวมีเหตุผลในการศึกษาปรากฏการณ์ เพื่อสลายความคิดเก่าๆ เรื่องเล่าเดิมๆ และให้อำนาจแก่มนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างจริงจัง มุมมองเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมว่า ในสังคมนั้นมีสิ่งที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและถูกครอบงำโดยโครงสร้างที่แอบแฝงซ่อนเร้น ส่วนมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์นั้น เน้นว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความสร้างสรรค์สามารถปรับตัวได้ และมีศักยภาพแฝงอยู่ แต่ถูกครอบงำจากความเชื่อที่ผิด (illusion) และการใช้ประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ การอธิบายความจริงของปรากฏการณ์คือการวิพากษ์ที่ทำให้มนุษย์มีเครื่องมือที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงโลก

ลักษณะสำคัญของแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ตามแนวคิดของ Neuman ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีดังกล่าวเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในมนุษย์กลุ่มเป้าหมายและในสังคม แนวคิดของ Neuman สอดคล้องกับแนวคิดของ Max Horkheimer ในส่วนของการสร้างความเปลี่ยนแปลง แต่ Horkheimer มีจุดเน้นมากขึ้นในเรื่องของการลดทอนระบบหรือสิ่งครอบงำต่างๆ และขยายขอบเขตของการมีอิสระของมนุษย์ให้กว้างขึ้น

หากพิจารณาในระดับกลุ่มนักปฏิบัติการลัทธิต่าง ๆ จะพบว่า นักปฏิบัติการ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มหลังสมัยใหม่ (Post-modernists) กลุ่มปฏิฐานนิยม (Positivists) และกลุ่มนิยามการตีความ (Interpretationists) ต่างก็นำแนวทางหลักของทฤษฎีวิพากษ์มาใช้ในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์เช่นเดียวกัน ในมุมมองของกลุ่มหลังสมัยใหม่ (Post-modernists) มีเป้าหมายในการใช้ทฤษฎีวิพากษ์เพื่อเปลี่ยนแปลงมนุษย์ผู้มีบทบาทในสังคม (social actor) นอกจากนี้ยังมุ่งเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ รวมถึงปรากฏการณ์ โดยต้องทำให้มนุษย์ผู้มีบทบาทในสังคม (social actor) มีจิตสำนึกที่ถูกต้องแท้จริง ทำให้รู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ทำให้รู้ว่า “แรงผลักดัน” (motive) ของตนเองคืออะไรแนวทางของกลุ่มหลังสมัยใหม่ (Post-modernists) นี้ นำไปสู่ “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งสัมพันธ์กับแนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ตามแนวคิดกลุ่มนิยามการตีความ (Interpretationists) ที่มักติดตามและศึกษาพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับวิธีการของกลุ่มปฏิฐานนิยม (Positivists) ที่ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขยายผลจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเชิงปริมาณ

บทสรุป : จุดแข็งและจุดอ่อนในการอธิบายปรากฏการณ์ตามแนวคิดแต่ละแบบ

จุดแข็งของการอธิบายปรากฏการณ์แบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คือ การเน้นความแม่นยำของกฎที่ใช้วิเคราะห์ ความแม่นยำของเครื่องมือในการศึกษาปรากฏการณ์ ไปจนถึงความแม่นยำในการพยากรณ์ปรากฏการณ์ ในความเห็นของผู้เขียนบทความ เห็นว่า ความแม่นยำนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางการทหารหรือการทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความแม่นยำในกฎเกณฑ์ที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติใช้ศึกษาปรากฏการณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับมนุษย์นั้น อาจทำให้ผลการศึกษาที่ได้ไม่มีความลึกซึ้งหรืออาจบิดเบือน เนื่องจากกฎเกณฑ์จะมีผลต่อผู้ทำการศึกษาและผู้ถูกศึกษาในฐานะผู้อยู่ภายใต้กฎ เนื่องจากผู้อยู่ภายใต้กฎจะเหมือนกับการถูกบังคับชีวิตด้วยกฎของผู้มีอำนาจเหนือกว่า ดังเช่นที่ มิเชลล์ ฟูกูต์ (อ้างในนพพร ประชากุล, 2547) กล่าวไว้โดยสรุปว่า “กฎ” เป็นเรื่องของการใช้อำนาจและความรุนแรงเข้าไปบังคับยึดเย็ด บดบัง ปิดกั้น ขจัด หรือทำลายมิให้สิ่งต่างไปจากเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้นมาปรากฏให้เห็นได้ ทั้งนี้ กฎเกณฑ์ต่างๆ ถือเป็นวาทกรรม (Discourse) ซึ่งไฮร์ธัน เจริญสินโอฬาร (2543) ได้กล่าวว่า วาทกรรม หมายถึงระบบ และกระบวนการในการสร้าง (constitute) อัตลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนั้นแล้ว วาทกรรมยังคงทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) จนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ขึ้นมาในสังคม และยังมองว่า วาทกรรม คือระบบที่ทำให้การพูดและการเขียนถึง (รวมทั้งการปฏิบัติ)

ในเรื่องต่าง ๆ ในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นไปได้ เพราะวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไข และกลไกต่าง ๆ ในการพูด การเขียน (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องราวหรือในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย

จุดอ่อนของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ระบุไว้ข้างต้น กลับกลายเป็นจุดแข็งของการอธิบายปรากฏการณ์ของสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะการอธิบายด้วยวิธีการตีความ (Interpretation) เนื่องจากการตีความจะเน้นการศึกษาความจริงเกี่ยวกับมนุษย์โดยให้มนุษย์ผู้ถูกศึกษานั้นเป็นผู้สะท้อนความจริงด้วยตนเอง นอกจากนี้การตีความไม่เน้นกฎเกณฑ์ของความแม่นยำและไม่มุ่งเน้นในการสร้างกฎทั่วไป (covering laws) สิ่งที่น่าสนใจคือการอธิบายอย่างลุ่มลึกเกี่ยวกับกรณีการศึกษา ทั้งนี้ในความคิดเห็นของผู้เขียนบทความเห็นว่าความไม่เน้นความแม่นยำของกฎในการอธิบาย หรือในการพยากรณ์นั้น ได้กลายเป็นจุดอ่อนของสังคมศาสตร์ ซึ่งถูกวิพากษ์มาอย่างต่อเนื่อง

ส่วนทฤษฎีวิพากษ์นั้น ในความคิดเห็นของผู้เขียนบทความ เห็นว่าการเน้นสร้างความเปลี่ยนแปลงของจิตสำนึกมนุษย์ หรือการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์นั้น เป็นจุดแข็งของทฤษฎีนี้ ประโยชน์ของจุดแข็งข้อนี้ คือ หากมีนักวิจัยนำแนวทางของทฤษฎีนี้ไปใช้อย่างจริงจังก็จะเกิดการผลักดันให้ผลงานวิจัย กลายเป็นสิ่งขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหน่วยการวิเคราะห์ของการวิจัย หากเป็นเช่นนี้ ก็จะสะท้อนให้เห็นว่า ผลงานวิจัยสามารถสร้างผลกระทบทางบวกและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ส่วนจุดอ่อนนั้น ได้แก่ การให้คำจำกัดความของคำว่า “ความเปลี่ยนแปลง” ว่าแต่ละคนกำหนดให้คำดังกล่าวมีความหมายว่าอย่างไร มีขอบเขตเพียงใด มีเกณฑ์ชี้วัดความเปลี่ยนแปลงอย่างไร หากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรากฏการณ์ครั้งหนึ่งๆ ต่างก็มีความเห็นไม่ตรงกัน ให้คำจำกัดความของคำดังกล่าวในทิศทางที่ต่างกัน ก็จะเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ หากเป็นเช่นนี้ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ การเปลี่ยนแปลงในทางลบแทนที่การเปลี่ยนแปลงในทางบวก

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบทความมีทรรศนะว่าศาสตร์ทุกศาสตร์ต่างก็มีจุดแข็งและจุดอ่อนแต่ละศาสตร์จะสามารถเอื้อประโยชน์แก่ผู้ใช้ศาสตร์นั้นได้ก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้นั้นมีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์และเลือกศาสตร์มาใช้ได้ถูกต้องเหมาะสมกับสิ่งที่ศึกษาหรือไม่ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้ใช้ศาสตร์ใดๆ ก็ตาม ต้องมีจริยธรรมในการศึกษาหาความรู้ นอกจากนี้ หากรู้จักนำศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกันอย่างมีบูรณาการผลการศึกษาที่ได้ก็จะมามีมติในการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่รอบด้านและจะเป็นประโยชน์ในวงกว้างต่อไป

บรรณานุกรม

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น = Development discourse*. พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง. วิชาษา.
- พริเบียร์, เบ็นท์ เขียน, อรทัย อาจอ่ำ แปล. (2546). *พื้นสังคมศาสตร์ : ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลวและจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร? = Making social science matter : why social inquiry fails and how it can succeed again?*. คบไฟ.
- ฟูโกต์, มิแชล เขียน, นพพร ประชากุล, บรรณาธิการแปล, ทองกร โภคธรรม แปล. (2547). *ร่างกายใต้บังคับการ ปรุหมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2475). *วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อาคม เดชทองคำ. (2543). *หัวเขือกว๊วชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โอคาซา, ซาเมียร์ เขียน, จุไรรัตน์ จันทร์อารัง แปล. (2549). *ปรัชญาวิทยาศาสตร์โดยสังเขป*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Martin, Michael , & McIntyre, Lee C. 1994. *Readings in the Philosophy of Social Science*. Massachusetts: MIT Press.
- Rosenberg, Alexander. 1995. *Philosophy of Social Science*. Colorado: Westview.

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาตามหลักศาสนาอิสลาม MANAGEMENT OF LEARNING TO DEVELOP VOLUNTEERISM ACCORDING TO ISLAMIC PRINCIPLES

มนูญ โต๊ะอาจ*

Manoon Tho-ard

*มหาวิทยาลัยเมธารัตย์

Metharath University

E Mail : manoon.t@mru.ac.th

Received : April 6, 2023

Revised : May 24, 2023

Accepted : May 31, 2023

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเริ่มในวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องนำองค์ความรู้ เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อย ๆ ขยายไปสู่ การพัฒนาผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปถึงระบบคิดของผู้เรียนมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด การที่จะฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนที่มีความเสียสละ มีน้ำใจ และรักในการให้ นั้น มุสลิมทุกคนต้องมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่าอัลลอฮ์คือผู้ประทานให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่มนุษย์ ทรัพย์สินที่เราได้มาจากการประทานของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น ดังนั้นเราจะต้องเป็นผู้หยิบยื่นให้แก่ผู้อื่นด้วยการเป็นผู้ให้และพึงสำนึกอยู่เสมอว่าในทรัพย์สินมีสิทธิของผู้อื่นอยู่ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, จิตอาสา, อิสลาม

ABSTRACT

Management of learning to develop volunteerism can be done at any age. Especially should start in childhood, which is the age of learning, teachers, parents, parents, teachers, community leaders, local leaders. This is the heart of cultivating a volunteer spirit that can jointly develop. As for the approach to learning management, it is necessary to apply theoretical knowledge to suit the current learners, starting with the teachers themselves who must be good role models and gradually expanding to the development of students. and in particular, must be developed to reach the learners' thinking system rather than allowing them to do activities without thinking. Training the mind to be a sacrifice, kindness, love of giving, every Muslim must always realize that Allah is the one who gives everything to mankind. All the wealth we have is given by the blessings of Allah. Therefore, we must give to others by being a giver and always being aware that property also has the rights of others.

Keyword: learning management, volunteer, Islam

แนวคิดจิตอาสาและความหมาย

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่างๆ เป็นผลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสนิยมเพื่อสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกด้วย เช่น มีค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น เกิดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตัวเองมากกว่าส่วนรวม และขาดคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะที่จะช่วยให้บุคคลคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมถึงการใช้และการรักษา สิ่งของที่เป็นของส่วนรวมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

แนวคิดจิตอาสาในประเทศไทยมีความชัดเจนจากเหตุการณ์ภัยคลื่นสึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 เหตุการณ์ในครั้งนั้นเกิดอาสาสมัครจิตอาสาสมัครจำนวนมากจากทั่วประเทศและต่างประเทศ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่างๆ ร่วมมือกันระดมความช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสอาสาสมัครทำให้คนไทยเห็นคุณค่าความสำคัญด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วม ความมีคุณธรรม และการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคม องค์การสหประชาชาติได้ร่วมมือกับประเทศต่างๆ กำหนดให้ปี 2544 เป็นปีอาสาสมัครสากล (International Year of Volunteer) หรือที่รู้จักว่า “IYV 2001” ก่อให้เกิดการตื่นตัวไปทั่วโลกรวมถึงในประเทศไทย ส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เชื่อมโยงไปถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2549-2554) เป็นแผนที่กำหนดทิศทาง แนวทาง กลยุทธ์การพัฒนาประเทศภายใต้การนำคุณธรรมมาขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาบ้านเมืองในทุกขั้นตอน โดยการระบุไว้ในวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่า “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน คนไทยมี คุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม” นอกจากนี้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2550 ได้ประกาศให้ พ.ศ. 2550 เป็นวาระแห่งชาติเรื่องการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคมทั้งในภาวะปกติและในภาวะวิกฤติซึ่งประกอบด้วย การณรงค์ จิตสำนึก การให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม การขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการด้านการเงินการคลัง การศึกษา และมาตรการเอื้อให้ประชาชน เอกชน ข้าราชการเข้าร่วมงานอาสาสมัคร อีกทั้งได้จัดตั้งศูนย์คุณธรรมเป็นหน่วยงานผลักดันจิตอาสาพร้อมกำหนดนโยบายในปี 2550-2552 โดยเน้นให้ภาคเอกชนมีบทบาทการทำงานจิตอาสา เช่น การพัฒนาคุณธรรมในชุมชนผ่านโครงการครอบครัวเข้มแข็ง ดำเนินงานโดยสถาบันรักลูก บริษัทรักลูกแฟมิลีกรุ๊ปจำกัด มีวัตถุประสงค์ค้นหาข้อสรุปมาเป็นชุดความรู้เผยแพร่สู่สังคม หลายคนมีคำถามกับสังคมว่าทำไมความวุ่นวายของสังคมจึงมากขึ้น เกิดการแข่งขันในทุกๆ ด้าน การทำลายสิ่งแวดล้อม การเอาเปรียบผู้ด้อยโอกาส การปล่อยมลพิษสู่สังคม การว่าร้ายเสียด่าง การแก่งแย่งชิงดี ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มาจากสาเหตุเบื้องต้นคล้ายๆ กันคือ ความเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจในส่วนตนเป็นหลัก ใช้หรือไม่ทำอย่างไรจะลดความเอาแต่ใจ เอาแต่ประโยชน์ส่วนตนลงบ้าง ตรงกันข้ามกับการเอาเข้ามาใส่ตัวก็คือ “การให้” แก่คนอื่นออกไป เมื่อคนต่างๆ เริ่มมองออกไปสู่ภายนอก มองเห็นผู้อื่นอย่างลึกซึ้งแท้จริงมากขึ้น เริ่มเข้าใจมุมมองของคนอื่น เขาต้องการอะไร เขาอยู่ในสภาพไหน เราช่วยอะไรได้บ้าง มองเห็นสังคม เห็นความเป็นไป เห็นแนวทางที่จะช่วยกันลดปัญหา เริ่มให้ เริ่มสละสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็น เวลา แรงงาน เงิน สิ่งของ อวัยวะหรือแม้กระทั่งสละความเป็นตัวเราของเรา ซึ่งเป็นหนทางการพัฒนาจิตใจแต่ละบุคคลได้อย่างเป็นรูปธรรม

บุคคลที่มีจิตอาสาย่อมเป็นที่รักใคร่ของบุคคลรอบข้างเพราะมองเห็นคุณค่าในคุณค่าที่มีอยู่ในบุคคลนั้น มากกว่ามูลค่าของทรัพย์สินใด ๆ ความสำคัญของจิตอาสาทำให้บุคคลมีความคิดขั้นสูงช่วยยกระดับจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาเพราะจิตอาสามุ่งเน้นการให้มากกว่าการรับทำให้ได้พบความสุขที่เกิดจากการให้ ซึ่งเป็นความสุขที่มีคุณค่ากว่าความสุขที่เกิดจากการได้รับ นอกจากนี้การมีจิตอาสายังเป็นการผูกมิตรแท้ได้อย่างยั่งยืน ทำให้สังคมเกิดการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันดูแลรักษาสิ่งของสาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทำให้สังคมน่าอยู่และเป็นสังคมคุณภาพที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้ พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่าการมองเห็นผู้อื่น มองเห็นสังคมนี้เองที่เรียกกันว่า “จิตอาสา” เป็นจิตใจที่เห็นผู้อื่นด้วย ไม่เพียงแต่ตัวเอง ซึ่งอาจจะยื่นมือออกไปทำอะไรให้บ้าง เสียสละอะไรได้บ้าง ช่วยเหลืออะไรได้บ้าง แบบเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่ไม่ใช่ผู้เหนือกว่า ความมีน้ำใจแก่กันและกันไม่มุ่งดูตาแบบที่เรื่องอะไรจะเกิดขึ้นไม่เกี่ยวกับฉันฉันไม่สนใจ สามารถแสดง

ออกมาได้ในหลายรูปแบบ ทั้งการให้รูปแบบต่างๆ ตลอดจนการอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคมการมีจิตอาสาสามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้บุคคลเกิดจิตอาสาที่มีสำนึกด้านสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตน ทั้งยังอาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่าและทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปัน โอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาเรื่องการเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง รวมถึงพฤติกรรมความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์พวกพ้องความไร้น้ำใจก็จะลดน้อยลงจนนำมาสู่สังคม ประเทศชาติที่พัฒนาดีขึ้น ส่งผลทำให้บุคคลที่มีจิตอาสานั้นมีความสุขในชีวิต

ความมีจิตอาสา ด้วยการมีน้ำใจและการเสียสละจะทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกัน และกันคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องขับเคลื่อนทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกฝังและส่งเสริมให้กับเด็กวัยเรียน รวมทั้งวัยเยาวชนของทุกสังคมเพราะจิตอาสา ความมีน้ำใจและการเสียสละเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างหนึ่งที่จะต้องปลูกฝัง อย่างต่อเนื่อง ดังสุภาษิตที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่ายไม้แก่ดัดยาก”

ความหมายของจิตอาสา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ความหมายของ “จิต อาสา” ดังนี้

- 1) “ จิต ” เป็นคำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก
- 2) “ อาสา ” เป็นคำกริยา หมายถึง เสนอตัวเข้ารับทำ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่าจิตอาสา คือการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อ ประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ปัจจุบันได้มีวาระแห่งชาติการให้และอาสาช่วยเหลือสังคมแล้ว เป็นการร่วมมือกันรณรงค์ส่งเสริม “จิตอาสา” ให้เกิดขึ้นในประเทศไทย เป็นการปลุกน้ำใจคนไทยให้ลงมือทำอีกครั้งหนึ่ง มาช่วยกันดูแลสังคมไทยร่วมกัน ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ รอบตัว อย่างน้อย มองออกมานอกกรอบของเรื่องตัวเอง ออกมาดูคนอื่น เห็นใจ เข้าใจคนอื่นกันมากขึ้น ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดี ทำดีให้เป็นรูปธรรมกันมากขึ้นในสังคมไทย มิใช่เพียงแต่วิจารณ์ต่อว่าใครหรือคนกลุ่มใดที่ควรรับผิดชอบ แต่ออกมารับผิดชอบและมีส่วนร่วมด้วยกัน

ดังนั้น “ จิตอาสา ” จึงหมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจ สมครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเห็นหน้าตาเปลี่ยนแปลงเป็นรอยยิ้มเป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเยือกเย็น และพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลด “อึดตา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้

การอธิบายปรากฏการณ์ในมุมมองของแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory)

การที่จะฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนที่มีความเสียสละ มีน้ำใจ และรักในการให้นั้น มุสลิมทุกคนต้องมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่าอัลลอฮ์คือผู้ประทานให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่มนุษย์ ทรีพัสสินที่เรามีได้มาจากการประทานของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น ดังนั้นเราจะต้องเป็นผู้หยิบบินให้แกผู้อื่นด้วยการเป็นผู้ให้และพึงสำนึกอยู่เสมอว่าในทรีพัสสินมีสิทธิของผู้อื่นอยู่ด้วยเช่นกัน ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ใน ซูเราะฮฺ อัล-อิสรอ์ อายะห์ที่ 20 ว่า

كُلَّا نُمِدُّ هُوْلَاءِ وَهٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مَخْظُوْرًا

ความว่า “ทั้งหมด เราช่วยเขาเหล่านี้และเขาเหล่านั้น จากการประทานให้ของพระเจ้าของเจ้า และการประทานให้ของพระเจ้าของเจ้านั้นมิถูกห้าม(แก่ผู้ใด)” รวมถึงในซูเราะห์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะห์ที่ ๒๗๒ - ๒๗๔ ดังนี้

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا نُنْفِسْكُمْ
وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

หาใช่เป็นหน้าที่ของเจ้าไม่ ซึ่งการแนะนำพวกเขา (ให้เกิดความศรัทธา) แต่ทว่าอัลลอฮ์ต่างหากที่ จะแนะนำใครก็ได้ที่พระองค์ทรงประสงค์ (ให้เขาศรัทธา) สิ่งใด ๆ ที่พวกเจ้าบริจาคไปก็ย่อมแก่ตัวของพวกเจ้าเอง และพวกเจ้าจะไม่บริจาคสิ่งใด นอกจากเพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์เท่านั้น และสิ่งใด ๆ ที่พวกเจ้า บริจาคไป มันก็จะถูกตอบแทนโดยครบถ้วนแก่พวกเจ้าและพวกเจ้าจะไม่ถูกอยุติธรรม

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ
أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
عَلِيمٌ

(คือให้บริจาคทาน) แก่บรรดาผู้ที่ยากจนที่ถูกจำกัดตัวให้อยู่ในทางของอัลลอฮ์ โดยที่พวกเขา สามารถจะเดินทางไปในดินแดนอื่นๆ ได้(เพื่อประกอบอาชีพ) ผู้ที่ไม่รู้คิดว่าพวกเขาเป็นผู้มั่งมี อันเนื่องจากความสงบ เสถียรเจียมตัว โดยที่เจ้าจะรู้จักเขาได้ด้วยเครื่องหมายของพวกเขา พวกเขาจะไม่ขอจากผู้คนในสภาพเข้าขี และสิ่งใด ใด ๆ ที่พวกเจ้าบริจาคไปนั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรู้ดีในสิ่งนั้น

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

บรรดาผู้ที่บริจาคทรัพย์ของพวกเขาทั้งในเวลากลางคืน และกลางวัน ทั้งโดยปกปิด และเปิดเผย นั้น พวกเขาจะได้รับรางวัลของพวกเขา ณ พระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา และไม่มี ความกลัวอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น แก่พวกเขา และทั้งพวกเขาจะไม่เสียใจ และในซูเราะห์สะบะฮ์ อายะฮ์ ๓๙ อัลลอฮ์ ได้ตรัสว่า

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

จงกล่าวเถิด “แท้จริงพระเจ้าของฉันทรงแผ่ปัจจัยยังชีพแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ จากปวงบ่าว ของพระองค์ และทรงให้คับแคบแก่เขา และอันใดที่พวกเจ้าบริจาคจากสิ่งใดก็ดีพระองค์จะทรงทดแทนมัน และพระองค์นั้นทรงเป็นผู้ดีเลิศแห่งบรรดาผู้ประทานปัจจัยยังชีพ

นอกจากนั้นแล้วมุสลิมควรต้องยึดตามผู้เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องความเสียสละคือท่านนบี มุฮัมมัด(ศอลา) ตามการรายงานของท่านหญิงอาอิชะฮว่า ท่านนบีเคยไม่อิ่มท้องนานถึงสามวันติดต่อกัน หากเรา ต้องการเราก็อิ่มได้ แต่เป็นเพราะท่านนั้นยอมเสียสละให้ผู้อื่นก่อน (บันทึกโดยมุสลิม) และมีรายงานจากท่านสะฮุณ ว่าท่านนบีได้รับผ้าคลุมเป็นของขวัญจากผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งท่านจำเป็นต้องใช้ผ้าคลุมนั้นมาก แต่ก็ได้มีเศาะฮาบะฮฺคนหนึ่งเห็นแล้วอยากได้จึงขอจากท่าน ท่านนบีก็ยินยอมมอบให้แก่เขา จนทำให้เศาะฮาบะฮฺท่านอื่นๆ มาตาคัน เศาะฮาบะฮฺ คนดังกล่าวที่รู้ว่าท่านนบีจำเป็นต้องใช้มันและท่านนบีก็ไม่เคยปฏิเสธคำร้องขอจากใครอีกด้วย เศาะฮาบะฮฺคน

ดังกล่าวก็ตอบว่า “ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮ์ว่า ฉันไม่ได้ขอผ้าคลุมนั้นเพื่อมาสวมใส่ แต่ฉันขอมาเพื่อเป็นผ้าห่อศพสำหรับฉัน แล้วท่านสะฮุล (ผู้รายงานหะดีษนี้) ก็บอกว่า ผ้าคลุมผืนนั้นก็ถูกนำไปใช้เป็นผ้าห่อศพของเขาจริง ๆ” (บันทึกโดยอัลบุคอรีย์ ๑๑๙๘) นอกจากนั้นแล้วแบบอย่างของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ที่ได้เสียสละทรัพย์สิน เงินทอง เพื่อส่วนรวม ก็เป็นสิ่งที่มุสลิมพึงปฏิบัติตามเช่นกัน ดังเหตุการณ์ก่อนเดินทางไปยังเมืองตะบูกเพื่อทำสงคราม ท่านนบิได้เรียกร้องให้บรรดาเศาะฮาบะฮ์บริจาคทรัพย์สิน ท่านอุมร์จึงได้มาหาท่านนบิพร้อมกับทรัพย์สินอันมากมาย ท่านนบิจึงถามเขาว่า “แล้วท่านเหลืออะไรไว้แก่ครอบครัวของท่าน” เขาตอบว่า “ฉันเหลือครึ่งหนึ่งจากทรัพย์สินของฉันแก่พวกเขา” และจากนั้นท่านอับบาก็ได้มาหาท่านนบิพร้อมกับทรัพย์สินของเขาทั้งหมด ท่านนบิจึงถามเขาว่า “แล้วท่านเหลืออะไรไว้แก่ครอบครัวของท่าน” เขาตอบว่า “ฉันเหลืออัลลอฮ์และรอซูลแก่พวกเขา” คำสอนของศาสนาอิสลามทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และตัวอย่างจากบรรดาเศาะฮาบะฮ์ในเรื่องของความเสียสละและความมีน้ำใจนั้น สามารถนำไปใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งพวกเราทุกคนต่างก็ทราบกันดีว่า ความเสียสละนั้นสามารถที่จะกระทำได้ในหลาย ๆ รูปแบบแล้วแต่ความสามารถของแต่ละบุคคล เช่น ความเสียสละทางด้านทรัพย์สิน เงินทอง ความเสียสละทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ความเสียสละทางด้านความรู้และเวลา หรือความเสียสละทางด้านร่างกายและใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือความสามารถกระทำได้ไม่ยากนัก หากเรามาช่วยกันรณรงค์ให้สังคมมุสลิมของเรามีความตระหนักในความมีจิตอาสา ให้มีความรู้สึกรักว่าอยากได้ผลบุญ และการตอบแทนที่ดี อันมากมายมหาศาลที่จะตามมา มีความเสียสละและความมีน้ำใจ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข หลังจากที่มีน้ำใจ มีการเสียสละให้แก่ผู้อื่น นอกจากนั้นแล้วหลักการอิสลามสอนให้มุสลิมมีความตั้งใจที่จะกระทำความดีอิสลามเปิดโอกาสให้ผู้ตั้งใจที่จะกระทำความดี เพราะการตั้งใจที่บริสุทธิ์ย่อมประเสริฐกว่าการกระทำที่มีสิ่งไม่ดีแอบแฝงอยู่ ดังปรากฏในหะดีษที่ ท่านนบิมุฮัมมัด(ศ็อลา)กล่าวไว้ความว่า โลกใบนี้มีไว้เพื่อคน ๔ ประเภทได้แก่

1. บ่าวที่อัลลอฮ์ทรงประทานทรัพย์สินสมบัติและความรู้ให้แก่เขา เขาเกรงกลัวอัลลอฮ์ และกระซิบสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเพื่อนมนุษย์และเขารับรู้สิทธิของอัลลอฮ์ ที่พึงให้ บุคคลผู้นี้คือบุคคลที่ประเสริฐสุด
2. บ่าวที่อัลลอฮ์ทรงประทานความรู้แต่ไม่ประทานทรัพย์สินสมบัติให้แก่เขา เขาจึงตั้งใจอย่างบริสุทธิ์และกล่าวว่า “หากฉันมีทรัพย์สินสมบัติแล้ว ฉันจะกระทำเหมือนกับคนๆ นั้น เขาจึงตั้งใจที่จะกระทำความดีตลอดเวลา ดังนั้นเขาทั้งสองคนได้รับผลบุญอย่างเท่าเทียมกัน”
3. บ่าวที่อัลลอฮ์ ทรงประทานทรัพย์สินสมบัติแต่ไม่ประทานความรู้ เขาจึงทำลายทรัพย์สินสมบัติของเขาโดยปราศจากความรู้ ไม่เกรงกลัวอัลลอฮ์ ไม่กระซิบสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเพื่อนมนุษย์และไม่รับรู้สิทธิของอัลลอฮ์ ที่พึงให้ บุคคลผู้นี้คือบุคคลที่ชั่วช้าที่สุด
4. บ่าวที่อัลลอฮ์ไม่ประทานทั้งทรัพย์สินสมบัติและความรู้ แต่เขากล่าวว่า “หากฉันมีทรัพย์สินสมบัติฉันจะกระทำเยี่ยงคนๆ นั้น เขาจึงตั้งใจที่จะกระทำความดีอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเขาทั้งสองคนจะได้รับบำปอย่างเท่าเทียมกัน”

ท่านหญิงอาอิชะฮ์เล่าเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำ ความดี ย่อมได้รับผลบุญอย่างเท่าเทียมกัน ว่า ดังที่ท่านนบิมุฮัมมัด(ศ็อลา) กล่าวว่า “หากหญิงคนหนึ่งบริจาคอาหารที่มีประโยชน์ที่มีอยู่ในบ้านของนางนางจะได้รับผลบุญจากการที่นางบริจาคไว้ สามีนางก็จะได้รับผลบุญเนื่องจากเขาเป็นผู้แสวงหา และคนใช้ในบ้านก็จะได้รับผลบุญเช่นเดียวกัน(เนื่องจากร่วมมีส่วนร่วมในการทำ ความดี) ทั้ง 3 คนจะได้รับผลบุญอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการลดหย่อนแต่อย่างใด” เช่นเดียวกันกับผู้ทำงานในองค์กรสาธารณกุศลต่างๆ ถึงแม้เขาจะทำงานโดยรับเงินเดือนประจำหรือค่าตอบแทนอื่นๆ หากเขามีความตั้งใจที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์แล้ว เขาจะได้รับผลบุญเช่นเดียวกันกับผู้บริจาคทุกประการ

สังคมมุสลิมกับจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม

สังคมมุสลิมเป็นสังคมที่คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ในรอบปี ภาพของความสมัครสมานร่วมมือร่วมใจของพี่น้องมุสลิมประชาชนชาวไทยมีให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีการจัดงานประจำปีของมัสยิดหรือโรงเรียนสอนศาสนา เป็นการทำความดีด้วยมุ่งหวังผลตอบแทนความดีจากอัลลอฮ์ ทำความ ดีด้วยหัวใจที่ได้ร่วมกิจกรรมการออกร้านค้าโดยมอบเงินทุนทั้งกำไรให้กับการจัดงาน พี่น้องมุสลิมในชุมชนและจากสถานที่ต่างๆทั้งใกล้ไกลเดินทางมาร่วมการจัดงานเพื่อร่วมบริจาคและใช้จ่ายใช้สอย ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมจิตอาสา กล่าวคือ จิต หมายถึง จิตใจหรือความรู้สึกนึกคิด ส่วน อาสา นั้น หมายถึงการทำความดีด้วยความสมัครใจโดยไม่มีผู้ใดบังคับ พฤติกรรมจิตอาสา จึงหมายถึง การกระทำ สิ่งใดก็ตามที่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสมัครใจโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกายหรือสิ่งของเงินทอง การเห็นประโยชน์ ส่วนรวมสำคัญ จำเป็นมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยสามารถสรุปพฤติกรรมของผู้มีจิตอาสา ดังนี้

1. มีจิตใจเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เข้าช่วยเหลือหรือ อำนวยความสะดวกเท่าที่ตนเองสามารถทำได้ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน หรือกระทั่งการให้ความรู้คำแนะนำแล้วแต่เป็นการช่วยเหลืออย่างจิตอาสาทั้งสิ้น

2. มีจิตใจเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เสียสละเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

3. มีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่ใฝ่หาความรู้และ เพียรพยายามที่จะแก้ไข ปัญหาของส่วนรวม โดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย กฎหมาย และศีลธรรมอันดีงาม

4. มีจิตสาธารณะ มีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอยู่เสมอ รวมถึงการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือสังคม ช่วยเป็นหูเป็นตาดูแลรักษาสมบัติที่เป็นของส่วนรวมเท่าที่ตนทำได้เคารพ สิทธิหน้าที่ของ ตนเองและผู้อื่น

ภาพของพี่น้องมุสลิมที่เป็นจิตอาสาในการออกร้านขายอาหารเป็นภาพที่พบเห็นในทุกงานการกุศลเพื่อหารายได้ให้กับองค์กรทางศาสนาโดยเฉพาะมอบให้กับมัสยิดหรือโรงเรียนสอนศาสนา อย่างต่อเนื่องจนเป็นกิจกรรมประจำปี เป็นภาพแห่งความสุข ความสมานสามัคคีของสังคมมุสลิมตามท้องถิ่นต่างๆในประเทศไทย ชี้ให้เห็นพลัง ความสามัคคีมีน้ำใจในสังคมมุสลิมไทย ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพี่น้องมุสลิมในชุมชนในการเป็นจิตอาสาออกร้านค้า หารายได้ให้กับมัสยิดหรือโรงเรียนสอนศาสนาเป็นประโยชน์ทั้งการพัฒนาชุมชน บทบาทในการช่วยเหลือและร่วมกันกระทำความดีมีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันด้วยความ สมัครใจ เป็นพลังของคนในชุมชนหรือสังคมที่ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมเพื่อสมาชิกของสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สภาพของสังคมมุสลิมมีความเป็นพหุวัฒนธรรมมากขึ้น พี่น้องมุสลิมบางครอบครัวอาจจะอาศัยอยู่ในพื้นที่หรืออยู่ในชุมชนที่มีความต่างกันทางความเชื่อถือศรัทธาแต่บทบาทของความเป็นจิตอาสาที่ยังสามารถแสดงออกและช่วยเหลือกันในสังคมได้อย่างปกติในการร่วมเป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมหรือชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ หรืออาจจะร่วมเป็นจิตอาสาในกิจกรรมต่างๆ ของสังคม ซึ่งในการจัดกิจกรรมจิตอาสาอาจเกิดปัญหาและอุปสรรคไม่มากนักขึ้นอยู่กับบริบทของกิจกรรมนั้นๆ

หลักการของจิตอาสา ส่วนใหญ่หลักการทำงานอาสาสมัครนั้นมีรายละเอียดใกล้เคียงกับคุณสมบัติของบุคคลผู้นั้นที่มีอยู่ในตัวตนเองอยู่แล้ว เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นสามารถเป็นผู้ที่มีจิตอาสาได้ทันทีเนื่องจากผ่านการถูกหล่อหลอมหรือถูกขัดเกลามาตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ตลอดจนหลักการทำงานอาสาสมัคร เกือบทุกกิจกรรมมักมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปถึงหลักการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สังคม และประเทศ สามารถสรุปได้ว่า หลักการของจิตอาสา ได้แก่ หลักการที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งได้ผ่านการขัดเกลามาจากสถาบันสังคมมาแล้วจนกระทั่งเกิดเป็นพฤติกรรมที่สามารถอยู่อย่างผืนแน่นไปตลอดชีวิต จากนั้นจึงนำมาสู่แนวปฏิบัติของบุคคลผู้นั้นจนกลายเป็นหลักการทำงานเสริมสร้างศักยภาพของตนเอง แล้วนำไปต่อยอดสู่การพัฒนา และหลักการทำงานพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงในระดับปัจเจกบุคคล ระดับ ชุมชนท้องถิ่น ระดับสังคม ระดับประเทศ ความตั้งใจทำอะไรต่างๆ เพื่อสังคมอย่างแน่วแน่จะทำให้เกิดความเจริญขึ้น ได้แก่ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน/สังคม หรือการเสนอแนวคิดพัฒนาชุมชนสังคม ตลอดจนร่วม

พัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน สังคมอย่างสร้างสรรค์ การลงมือปฏิบัติทำโครงการจิตอาสาพัฒนา ขั้นแรกควรต้องมีการติดต่อกับทางหน่วยงานหรือองค์กรที่จะไปจัดกิจกรรมจิตอาสาทั้งนี้เพื่อความสะดวกและขออนุญาตในการทำกิจกรรมจากนั้นก็มีการประชุมวางแผนว่าจะทำอะไรก่อนหลังและเตรียมเครื่องมือในการทำกิจกรรมต่อมา ก็เป็นการลงมือทำกิจกรรมตามที่คณะทำงานวางแผนไว้ โครงการจิตอาสาเป็นกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้ที่มีจิตอาสาที่มีความสามารถในกลุ่ม ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และอาจเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่คนรุ่นหลังให้ปฏิบัติและมีใจที่เป็นจิตอาสาต่อไป

กิจกรรมจิตอาสาที่เป็นการให้และการอาสา นั้น มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์เฉพาะแต่กับสังคมส่วนรวมหรือผู้รับบริการเท่านั้น ผู้ให้หรือผู้อาสาเองก็มีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถและศักยภาพของตัวผู้ให้เองด้วย นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาคนด้วยจิตอาสา ก็เป็นที่ยอมรับว่ามีผลต่อการพัฒนาความคิดเชิงบวกอันจะเป็นแนวทางอย่างยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาในทางสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว การงาน ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมได้อย่างเข้าใจกัน และมีความสุขสันติทั้งช่วยลดความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องชนชั้นในสังคมให้น้อยลงกระทั่งมีความเสมอภาคเป็นธรรมแก่สังคม ปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาเยาวชน เพราะการพัฒนาเยาวชนเปรียบเสมือนการสร้างครอบครัวเพื่อก้าวสู่การขยายตัวไปในกลุ่มใหญ่ของคนในสังคมโดยรวม การพัฒนาเยาวชนถือเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อสังคม การพัฒนาเยาวชนควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงจากการ เป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ควรเร่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง (Udom Journal of MCU Peace Studies Vol.7 Supplement Issue S71 et al., 2016) การดำเนินงานเกี่ยวกับการบ่มเพาะคนให้รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือสังคมจิตอาสา ผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะจะได้เรียนรู้ชีวิตเพราะกำลังสร้างความสุขต่อตนเอง ที่สำคัญหากสามารถสร้างคนที่รู้จักให้เผื่อแผ่ ช่วยเหลือ สังคม จะทำให้สังคมดีขึ้น (Phra Paisal Visalo, 2012) วิธีการที่ใช้ปลูกฝังจิตอาสา มีอยู่หลายหลาย วิธีการ ที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา โดยมีพื้นฐานของกระบวนการทางปัญญาที่มีผลต่อพฤติกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถนำไปใช้พัฒนาบุคคล การสร้างเสริมจิตอาสาให้มีความสำคัญ ใน ๓ มิติ ประกอบด้วยมิติพฤติกรรม คือ การกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจ คือ ความภาคภูมิใจ ในสิ่งที่ถูกต้อง และมิติทางปัญญา คือ ความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ทำ (Sutthiratt, 2012)

ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมงานจิตอาสา มีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับตัวเยาวชนด้วยการลงมือกระทำและปฏิบัติ เกิดเป็นประสบการณ์ทักษะชีวิตใหม่ๆ ในสังคมสิ่งแวดล้อมภายนอกที่แตกต่างนอกเหนือจากห้องเรียน สถานศึกษา ครอบครัวที่ใช้ชีวิตตามความคุ้นชิน กระบวนการนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนตนของเยาวชน ในด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรมบนพื้นฐานของการให้การช่วยเหลือและการแบ่งปันเสียสละ อันเป็นหลักการของการทำงานจิตอาสา ความมีจิตอาสาจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อสังคมเพราะสภาพการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง มนุษย์ทุกคนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวเพื่อความอยู่รอดกับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ อย่างเหมาะสม รวมทั้งการดำเนินชีวิตการทำงานต้องมีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์จึงเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่

ระดับบุคคล ได้แก่

1. พ่อแม่ ควรทำหน้าที่ปลูกฝังความมีจิตอาสาด้วยการเป็นแบบอย่างนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม ช่วยทำให้สังคมและบ้านเมืองมีความสุขและเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
2. ครูอาจารย์ ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนนักศึกษาปฏิบัติตนเป็นคนดีมีจิตอาสา รู้จักการให้ การเสียสละ มีน้ำใจแบ่งปันผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ตน เพื่อให้ เด็กและเยาวชนเป็นคนดีของสังคมต่อไป
3. ผู้นำศาสนา เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอนเผยแผ่ หลักธรรมคำสอนของศาสนาทุกศาสนา ที่มีจุดมุ่งหมายให้ทุกคนเป็นคนดีของสังคม เมื่อสังคมมีแต่คนดีบ้านเมืองก็สงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป

4. ขนชั้นนำ บุคคลสาธารณะ ได้แก่ บุคคลที่สังคมให้การยอมรับนับถือ มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ บุคคลกลุ่มนี้ควรมีบทบาทสำคัญในการช่วยประชาสัมพันธ์หรือกระทำความดีเป็นตัวอย่างด้านจิตอาสาความเสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นที่ดี เช่น คารานักแสดง นักร้องที่มีชื่อเสียงควรออกมาช่วยกันรณรงค์ การระดมทุนเสียสละบริจาค หรือมีจิตอาสาในกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัย ฯลฯ อันเป็นการแสดงถึงการมีจิตที่เป็นกุศลและอาสาช่วยเหลือสังคม

ระดับชุมชนท้องถิ่น

ผู้นำชุมชนทุกคน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี ฯลฯ บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ส่งเสริมให้สมาชิกในท้องถิ่นทุกคนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีค่านิยมจิตอาสา จิตสาธารณะที่พึงประสงค์ จัดหาทุนสนับสนุนให้แก่เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่ดี

ระดับองค์กรและประเทศชาติ

1. องค์กรภาคเอกชน ควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและรณรงค์ ให้งานและบุคลากรในหน่วยงานและองค์กรทุกคนเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมจิตอาสาเพื่อเป็นตัวอย่างแก่บุคคลอื่น ๆ ต่อไป มีการให้รางวัลและเกียรติบัตรยกย่องแก่ผู้กระทำ

2. องค์กรสื่อมวลชน ควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ นำเสนอข้อมูลประวัติของบุคคลที่กระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้สังคมได้รับรู้ในการทำคุณความดีนั้น ๆ เพื่อให้ผู้อื่นเกิดความตระหนักและภาพของการทำความดีมีทัศนคติที่ดีในการเป็นคนดีของสังคมในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนเมื่อเขาได้รับรู้และเห็น

3. องค์กรภาครัฐ จะต้องเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบายการสร้างบุคลากรที่เป็นจิตอาสาให้แก่สังคม เช่น จัดงบประมาณให้แก่องค์กร หน่วยงานภาครัฐนำไปจัดทำโครงการพัฒนาสังคมด้วยการปลูกจิตสำนึกโครงการจิตอาสาต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเริ่มในวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องนำองค์ความรู้ เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อย ๆ ขยายไปสู่ การพัฒนาผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดของผู้เรียนมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด อย่างไรก็ตามการพัฒนาจิตอาสาสามารถ สอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือเพื่อนที่ทำการบ้านไม่ได้ก็เป็นจิตอาสาชนิดหนึ่ง หรือการประหยัดน้ำ ค่าไฟฟ้า การจัดทำโครงการจิตอาสาที่ออกไปนอกโรงเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละชุมชน ท้องถิ่น แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา มีดังนี้

1. การเป็นตัวอย่างที่ทางด้านจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้สอนแสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกมาอย่างสม่ำเสมอ แม้ไม่ต้องสอนโดยวาจา แต่เป็นการสอนโดยการกระทำ ผู้เรียนจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมนั้นด้วยการพัฒนาคุณลักษณะนี้จะเป็นการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการซึมซับ การสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม

2. การจัดการเรียนรู้ต้องผ่านกระบวนการการปฏิบัติโดยการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาตามความเหมาะสมด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำเป็นโครงการ เฉพาะกิจขึ้น แต่ควรบูรณาการไปในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ และที่สำคัญจะต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ผลการปฏิบัติต่อเพื่อนและผู้สอน ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนตนเองมุ่งให้เห็น ความคิดและความรู้ สึกของตนเองเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมทั้งการกำหนดแนวทางสำหรับพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีจิตอาสาต่อไป

3. การสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ จิตอาสาโดยทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วม ความเห็นอกเห็นใจ เอาใจผู้อื่นมาใส่ใจตนเองเพื่อรับรู้ความรู้สึก และตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมจิตอาสาอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งภาษาพูดและภาษากาย

4. มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองของผู้เรียนทำให้เห็นว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้ไม่สำคัญว่าจะเรียนเก่งสอบได้คะแนนดีหรือไม่ การปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

5. ผู้สอนต้องสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนว่าการมีจิตอาสาจะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือบุคคลรอบข้างด้วย มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา สิ่งใดที่เกินกำลังที่เราจะทำได้คนเดียวต้องรู้จักสร้างแนวร่วมหรือเครือข่ายมาช่วยให้สำเร็จ

แนวทางการวัดและประเมินจิตอาสา

แนวทางการประเมินจิตอาสาต้องใช้การประเมินตามสภาพจริงที่เป็นการประเมินพฤติกรรม การแสดงออกของผู้เรียน จากกระบวนการทำงานและจากผลงาน โดยใช้แหล่งข้อมูลและวิธีการอย่าง หลากหลาย และมีความสอดคล้องกับบริบทของการเรียนการสอน หลักการวัดและประเมินผลที่เสริมพลังตามสภาพจริงมี 4 ประการ ประกอบด้วย

1. ใช้ผู้ประเมินหลายๆ คน เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง
2. ใช้วิธี / เครื่องมือวัดหลายๆ ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติ การทดสอบ การรายงานตนเอง
3. ประเมินหลายๆ ครั้งในแต่ละช่วงของการเรียนรู้ได้แก่ก่อนเรียน ระหว่างเรียน สิ้นสุดการเรียนรู้และติดตามผล

4. สะท้อนผลการประเมินสู่การพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผลจิตอาสาผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการสะท้อนผลการประเมินให้มาก เพราะหัวใจของการประเมินไม่ได้อยู่ที่การตัดสินว่าผู้เรียนคนใดมีจิตอาสาหรือไม่มีจิตอาสา หากแต่อยู่ที่การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ในผลการประเมินนั้นแล้วกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มี จิตอาสา โดยอาศัยกระบวนการสะท้อนผลการประเมินที่เป็นระบบจนทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน

ดังนั้นการนำคำสอนของศาสนาอิสลามทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และตัวอย่างจากบรรดาเศาะหาบะฮ์ รวมถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาทั้ง 4 แนวทางข้างต้นจึงเป็นการปลูกฝังและส่งเสริมความมีจิตอาสาในบุคคลด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กนั่นเอง

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมจิตอาสา

กิจกรรมจิตอาสาจำนวนมากไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เช่นมีผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมจิตอาสาแล้ววันที่ดำเนินการจัดโครงการจริงไม่มา การมีบทบาทและมีส่วนร่วมในภาระงานของบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มีความชัดเจนในการปฏิบัติมากพอ การแบ่งงานการกระจายงานไม่ชัดเจน กิจกรรมจิตอาสายังไม่ส่งผลให้เกิดเครือข่ายจิตอาสาได้จริง ในการร่วมมือทำกิจกรรมจิตอาสาในครั้งต่อไป รวมทั้งขั้นตอนการสมัครเป็นจิตอาสาไม่มีวิธีการยุ่งยาก เช่นการกรอกข้อมูลรายละเอียดส่วนบุคคล หรือกิจกรรมจิตอาสานั้นยังขาดการทำสื่อประชาสัมพันธ์โครงการจิตอาสาทั้งก่อนและหลังการจัดโครงการ การเปลี่ยนแปลงการกำหนดวัน เวลาในการทำโครงการหรือกิจกรรม รวมถึงงบประมาณในการทำกิจกรรมไม่เพียงพอ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา

ในส่วนของแนวทางแก้ไขเมื่อจำนวนจิตอาสาไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมควรจะประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดเป้าหมายหรือภารกิจตามจำนวนจิตอาสาที่มีอยู่ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไปได้ โดยการจัดให้มีการประชุมร่วมกันก่อนวันทำกิจกรรมโครงการเพื่อให้จิตอาสาทุกคนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในภาระงาน มีความชัดเจนในการปฏิบัติ มีการแบ่งงานการกระจายงานชัดเจน รวมถึงปรับกิจกรรมที่ทำให้เกิดเครือข่ายอาสา เช่น ปรับลดขั้นตอนการเขียนใบสมัคร เน้นการทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่งที่พอเหมาะ (ไม่น้อยกว่า 1 วัน) อาจจะส่งผลให้เกิดเครือข่ายได้มากกว่าจัดให้มีการทำสื่อแนะนำเสนอประชาสัมพันธ์โครงการทั้งก่อนและหลังการจัดโครงการกำหนดวันเวลาที่ชัดเจน โดยสมาชิกจิตอาสาส่วนมากสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ มีการกำหนดงบประมาณที่ชัดเจนรวมถึงการขอการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อช่วยให้กิจกรรมจิตอาสาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั่นเอง

บรรณานุกรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย (ม.ป.ป.) พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย

ฉบับจัดพิมพ์และแปลตามพระราชดำรัสของกษัตริย์พะฮัด บิน อับดุลอาซีซ คอติมูลัลฮารอมัย

แห่งราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย: ศูนย์กษัตริย์ พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน แห่งนครมาดีนะฮ์

Phra Paisal Visalo. (2012). Suggest Thai children have a volunteer spirit. Do not do it for yourself. Retrieved July 16, 2018, from <https://www.thaihealth.or.th/.../16821-%22>.

Sutthirat, C.(2012). Teach children to have public minds. (5th edition).Bangkok : Chulalongkorn University printing.

Udom, C. et al. (2016). Social key institutions and the linkage of youth development. Phranakhon Rajabhat ResearchJournal, 11(2), 235-236.

<http://pws.npru.ac.th/pheerathano/data/files/pdf>

<http://pws.npru.ac.th/pheerathano/data/files>

https://sscthailand.org/uploads_ssc/research_201912091575876765748030.pdf

<https://www.islammore.com/view/972>

<https://www.islammore.com/view/1106>

https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20210815135742.pdf

<http://www.nitade.lpru.ac.th/2012/html/news9.html>

<http://www.tanjaoui.ma/quran/mobile/translate.php?sora=17&l=37>

รูปแบบสถานศึกษาพอเพียง

MODEL FOR SUFFICIENCY SCHOOL

อภิสิทธิ์ ภาชนะวรรณ*

Apison Pachanavon

มหาวิทยาลัยเมธาร์ธย์

Metrarath University

E Mail : apison.p@mru.ac.th

Received : May 24, 2023

Revised : May 26, 2023

Accepted : May 31, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง และตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง 2) การพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง 3) ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง โดยการสอบถาม ผู้บริหารสถานศึกษา ครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาพอเพียง ปีการศึกษา 2562 จำนวนทั้งสิ้น 291 คนได้มาโดยการสุ่มจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและ มอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan 1970; 607-610) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.906 สถิติที่ใช้คือค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบสถานศึกษาพอเพียง มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ 2. ความเหมาะสมของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียงมีความเหมาะสมในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินความสอดคล้อง ด้านเนื้อหาของรูปแบบ ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า มีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 3. ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียงมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงใน 5 ด้าน ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 ($\bar{X} = 4.65$) ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ($\bar{X} = 4.52$) มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 ($\bar{X} = 4.39$) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ($\bar{X} = 4.15$) และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ($\bar{X} = 4.22$)

คำสำคัญ: รูปแบบ, สถานศึกษาพอเพียง

ABSTRACT

This study aimed to develop a model for sufficiency schools and investigate its feasibility. The development of model was divided in to three stages as follows: 1) building a development model for sufficiency schools; 2) developing the model; 3) investigating the feasibility of the model by administering a questionnaire to 291 school administrators, teachers, Basic Education Board of sufficiency schools during the academic year 2019. The respondents were chosen using R.V.Krejcie & D.W.Morgan table (1970,pp.607-610). The questionnaire, with a reliability value of 0.906, was a five-point rating scale. Data were analyzed in terms of mean and standard deviation 1.The development model included 5 aspects as follows: the school management aspect, the curriculum and learning management aspect, the management of activities to develop learners' aspect, the school personnel development aspect, and the result/ success image aspect. 2. Overall, the suitability of the model for sufficiency schools was at the highest level. The assessment of congruence of the model, by experts, in the content aspect was 1.00. 3. Overall, the investigation of the feasibility of the model for sufficiency schools was at a high level which impacts the development of sufficiency schools in five aspects. The highest impact was on the school management aspect: 4.65, and on the curriculum and learning management aspect: 4.52. A high impact was on the management of activities to develop learners aspect: 4.39, the school personnel development aspect: 4.15, and the result/ success image aspect: 4.22.

Keyword : Development Model, Sufficiency Schools

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า 30 ปี เพื่อให้ประชาชน สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2548) รวมถึงการพัฒนา และบริหารประเทศให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง คำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด (2560–2564) ซึ่งยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติเป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนไทย กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในทางการศึกษา ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่ปี 2549 จนถึงปัจจุบันมูลนิธิสฤตคุณ (2557) ได้มีโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน ทั้งในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ได้รับการประเมินเป็น สถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) แล้วจำนวน 13,838 โรงเรียน ศาสนา บุญเกิด และ นันทกาญจน์ ชินประห์ษฐ์ (2557) การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาให้เป็นสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์การดำเนินงานที่ดี เพื่อให้สถานศึกษาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาทั้งในด้านการบริหารจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักใช้ชีวิตที่พอเพียง

เห็นคุณค่าของทรัพยากร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษสิ่งแวดล้อม เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย อติสร บุญโนนแต่ และเบญจวรรณ ชูติชูเดช (2559)

กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายให้มีการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา สถานศึกษา ในทุกระดับ เพื่อให้ผู้บริหารองค์กร ครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรด้านการศึกษา และนักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการบริหารจัดการการเรียนการสอน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและเป็นหลักให้ในตนเอง และผู้อื่นอย่างยั่งยืนตลอดไป โดยมีภาพความสำเร็จประกอบด้วย 1) สถานศึกษานำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา จัดการศึกษาและดำเนินกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน/สังคม 2) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตาม เป็นแบบอย่างตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) นักเรียนมีความรู้ ทักษะ ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่อย่างพอเพียง” และ 4) ผู้ปกครอง ชุมชน ดำเนินชีวิตและมีการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้กำหนดเป้าหมายในปี 2550 ให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ไม่ต่ำกว่า 80 แห่ง ซึ่งผลการคัดเลือก มีสถานศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประเมินให้เป็นสถานศึกษาพอเพียงแบบอย่าง จำนวน 135 โรงเรียน (รวมทุกระดับและทุกสังกัดที่มีการจัดการศึกษาทั่วประเทศ) ในระยะ 2 ปี 2551-2552 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กำหนดให้มีสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง และในปี 2553-2554 พัฒนาและขยายผลให้สถานศึกษาสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศกระทรวงศึกษาธิการ 2552 โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา มุ่งเน้นไปสู่การพัฒนาพลเมืองยุคใหม่ให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งถือเป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปี 2554 เป็นปีมหามงคล ดังนั้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้ขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็น “สถานศึกษาพอเพียง” มีเป้าหมายทั่วประเทศ จำนวน 9,999 แห่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัดทั่วประเทศ ตระหนักและเห็นความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิด ปฏิบัติการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้กำหนดเป็นจุดเน้นที่สำคัญ โดยกำหนดในกลยุทธ์ที่ 2 ปฏิรูปคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นกรอบแนวทางให้หน่วยงาน และสถานศึกษาในสังกัดใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา ในกลยุทธ์กลยุทธ์ที่ 2 เรื่องการปฏิรูปคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, (2552) ซึ่งมีระบบการกำกับติดตามและการดำเนินงานระบุชัดเจนในคำรับรองการปฏิบัติราชการ อีกทั้งนวัตกรรมการจัดการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนมาตรฐานสากล (Word – Class Standard School) ได้กำหนดในสาระการเรียนรู้สู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล สาระการเรียนรู้โลกศึกษา (Global Education) คือ เรียนรู้ถิ่นฐานสืบสานวิถีไทย มองไกลศึกษาโลก สืบโชคชะตามนุษย์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการประยุกต์หลักคิดจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งสิ้น ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ นโยบายในการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 2552 – 2561 เป็นการปฏิรูปใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่และพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552).

ในจังหวัดสระบุรี มีสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 262 โรงเรียน กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สระบุรี (2562) ได้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันสร้างประโยชน์ระหว่างองค์กร โรงเรียน และเยาวชน ซึ่งนับว่าเป็นโครงการที่กระตุ้นให้เยาวชน สถานศึกษา และชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างพอเพียง จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, (2553) ซึ่งตรงตามเจตนารมณ์ของผู้วิจัยที่ต้องการที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่าง (สถานศึกษาพอเพียง) ให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง

วัตถุประสงค์เฉพาะ ได้แก่

1. เพื่อประเมินรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง
2. เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต 2 จำนวน 126 แห่งที่ผ่านการประเมินสถานศึกษาพอเพียง

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน และ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 จำนวน 97 แห่ง โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากตารางสุ่มสำเร็จรูปของ เครซี และ มอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan 1970; 607-610) ในสถานศึกษา 1 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน ครู 1 คน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 คน รวม 3 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 291 คน

3. ด้านเนื้อหา

3.1 องค์ประกอบของสถานศึกษาพอเพียงใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ

3.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 สร้างรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง มีการดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 นำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นกรอบแนวคิด และ นำมาร่างเป็นรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง

ขั้นตอนที่ 2 ร่างรูปแบบที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 โดยเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 ท่าน มาจัดสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) คน เพื่อประเมินความสอดคล้องด้านเนื้อหาขององค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ และประเมินความเหมาะสมของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้าง และหาคุณภาพเครื่องมือ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบสถานศึกษาพอเพียงไปปฏิบัติ มีการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างแบบสอบถาม

2. ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิคเคิร์ต (Likert 1967) โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

- 5 หมายถึง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

การหาคุณภาพเครื่องมือ

การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอน ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และผู้วิจัยนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา โดยให้ค่าคะแนนเป็น 3 ระดับ คือ -1 = ไม่สอดคล้อง 0 = ไม่แน่ใจ +1 = สอดคล้อง ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาระหว่าง 1.00

2. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับสถานศึกษา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำแบบสอบถามมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา ของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.906

4. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาคำนวณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ บุญชม ศรีสะอาด,(2554; 121) โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีความเป็นได้ในการปฏิบัติในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีความเป็นได้ในการปฏิบัติในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีความเป็นได้ในการปฏิบัติในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง มีความเป็นได้ในการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียง แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จากการศึกษาเอกสารการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียงมีสาระสำคัญ 5 ด้าน 17 องค์ประกอบ 62 ตัวชี้วัด มีสาระสำคัญ ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวบ่งชี้ สรุปลักษณะสำคัญ มีนโยบายมีการดำเนินการตามนโยบาย มีแผนปฏิบัติงานประจำปี และ ติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี และได้นำผลการติดตามมาพัฒนา นโยบาย/แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษาพอเพียง ให้มีความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่น ความเป็นไทย และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ในด้านวิชาการที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่น ความเป็นไทยและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมาสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณ ดำเนินการตามแผนงบประมาณ ติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงบประมาณ และนำผลการติดตามมาพัฒนาและปรับปรุง ที่สอดคล้องกับหลัก หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีอาคารสถานที่และแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นท้องถิ่นของตนเอง อันได้แก่ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาหรือทรัพยากรของท้องถิ่น และมีการประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

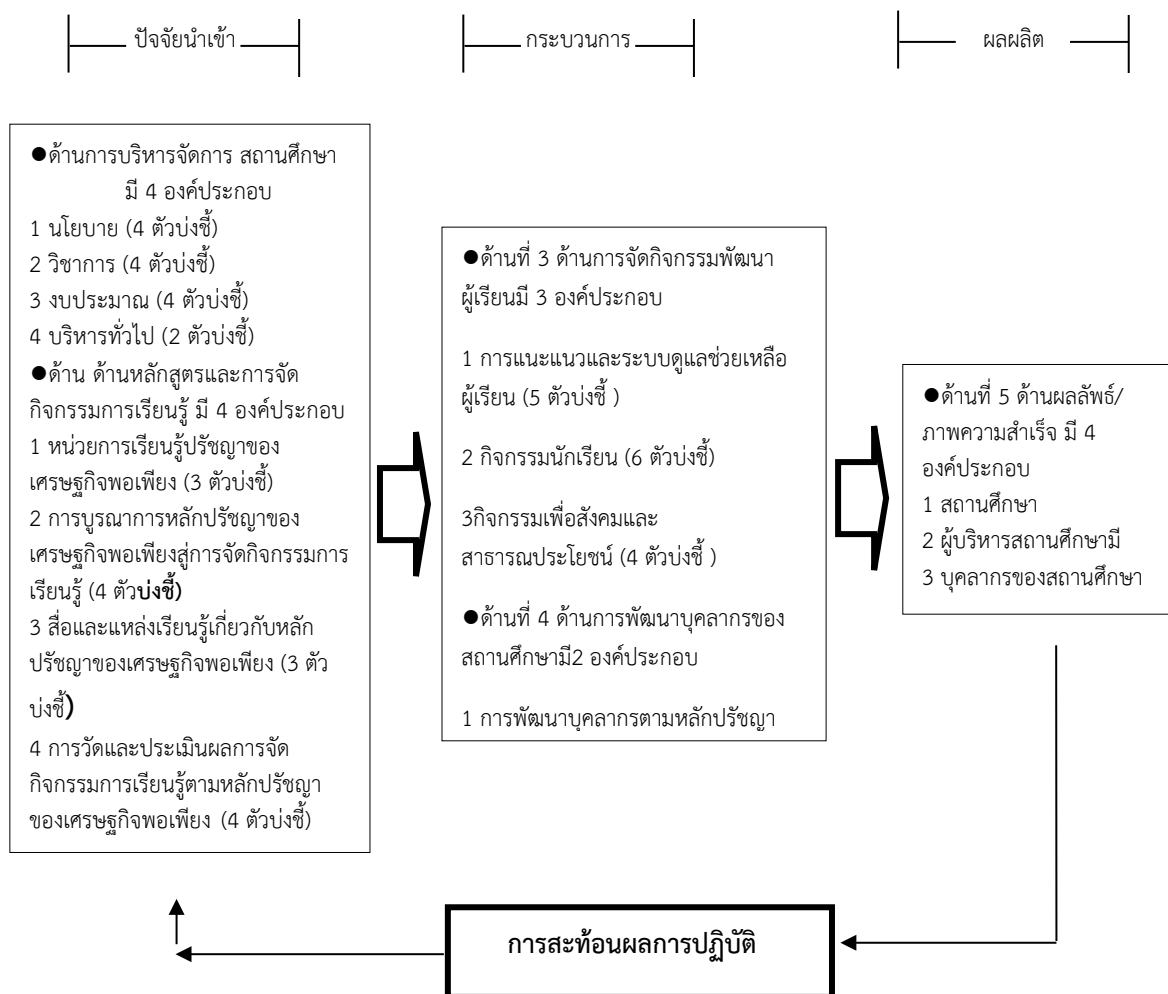
ด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวบ่งชี้ สรุปลักษณะสำคัญได้ดังนี้ มีหน่วยการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีการนิเทศ/ติดตาม/ประเมินผล มีการนำหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการศึกษา/วิเคราะห์/วิจัย เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ อย่างมีคุณภาพ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีสื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำ/ผลิต/ใช้/เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ที่เสริมสร้างการพัฒนาคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง” ของผู้เรียน และมีการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี โดย จัดทำเครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายงานผลการประเมิน และนำมาปรับปรุง/พัฒนา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ จัดแสดง/ เผยแพร่/ ประกวด/ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลงานของผู้เรียนที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 3 องค์ประกอบมี 15 ตัวบ่งชี้ สรุปลักษณะสำคัญได้ ดังนี้ มีการแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ดังนั้น มีแผนงานแนะแนวเพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิต จัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักการวางแผนชีวิตของตนเอง ได้อย่าง สอดคล้องกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถ แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง จัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และนำผลการติดตามมาใช้ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ได้อย่าง สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนอยู่อย่างพอเพียง จัดกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี/ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง ชุมนุม/ชมรม มีการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/วัฒนธรรม/หลักศาสนา ในการจัดกิจกรรมนักเรียน ติดตามผลการจัดกิจกรรมนักเรียน และนำผลการติดตามมาปรับปรุง/พัฒนา กิจกรรมนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มี มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสา และมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการ แก้ปัญหา/พัฒนา สถานศึกษา/ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม การติดตามผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ และ นำผลการติดตามมา ปรับปรุง/พัฒนา การดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณ ประโยชน์ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านที่ 4 ด้านการพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษา มี 2 องค์ประกอบ 7 ตัวบ่งชี้ สรุปลักษณะสำคัญได้ ดังนี้ การพัฒนาศักยภาพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีแผนงาน/โครงการ พัฒนาศักยภาพของสถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการประชุม/อบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการงานที่ ส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ จัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติการงานที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก่บุคลากรของสถานศึกษา การติดตามและขยายผล มีการติดตามผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมพัฒนาศักยภาพ เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิต และปฏิบัติการงานที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำผลการติดตามมา ปรับปรุง/พัฒนา การดำเนินโครงการ/กิจกรรมพัฒนาศักยภาพ เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการงานที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลและเผยแพร่ ผลการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการงานที่ของบุคลากรตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านที่ 5 ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ 12 ตัวบ่งชี้ สรุปลักษณะสำคัญได้ ดังนี้ คุณลักษณะของสถานศึกษาพอเพียง ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาพอเพียง บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดการทรัพยากรและดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบุคลากรอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณประโยชน์ บุคลากรรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ต่างๆ และ บุคลากรดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรม และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จากกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามมาตรฐาน การเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละระดับชั้นปีการศึกษา ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อม และ ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบบริหารสถานศึกษาพอเพียงที่มีประสิทธิภาพ มาจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 17 คน เพื่อวิพากษ์รูปแบบพบว่า 1) การพิจารณาตรวจสอบเพื่อประเมินความสอดคล้องด้านเนื้อหาขององค์ประกอบ /ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 2) โครงสร้างของรูปแบบมีความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นไปได้ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ภาพประกอบที่ 1 การพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียงโดยผู้เชี่ยวชาญ

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียง เป็นรูปแบบการบริหารด้วยกระบวนการเชิงระบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และมีการประเมินผลสะท้อนผลการพัฒนาใน ทุกกระบวนการ ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษา ด้าน ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการ ประกอบด้วย ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนากุศลกรของสถานศึกษา และผลผลิตประกอบด้วย ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ดังภาพประกอบที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของรูปแบบ

สถานศึกษาพอเพียง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ($\bar{X} = 4.38$) ส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงใน 5 ด้าน ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 ($\bar{X} = 4.65$) ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ($\bar{X} = 4.52$) ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 ($\bar{X} = 4.39$) ด้าน การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ($\bar{X} = 4.15$) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ($\bar{X} = 4.22$) ตารางที่ 1 ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ของการพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง (n = 291)

การพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ
องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบ 5 ด้าน			
ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา	4.65	0.54	มากที่สุด
ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.52	0.60	มากที่สุด
ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	4.39	0.54	มาก
ด้าน การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา	4.15	0.56	มาก
ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ	4.22	0.61	มาก
รวม	4.38	0.57	มาก

อภิปรายผลการวิจัย

สถานศึกษาพอเพียง เป็นสถานศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีทักษะในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย และพร้อมที่จะนำความรู้ความสามารถไปพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนรู้ พร้อมให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนจากการพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง ผู้วิจัย พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงมี 5 ด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลลัพธ์ / ภาพความสำเร็จ จากการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของรูปแบบ พบว่า ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลลัพธ์ / ภาพความสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงว่ารูปแบบสถานศึกษาพอเพียง มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติสูง และจากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินสถานศึกษาพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษายอมรับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีความสามารถในการบริหารเชิงกลยุทธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณรักษ์ หงษ์ทอง ชนม์ ชรินทร์ วรอินทร์ และอนุชา กองพ่วง (2562) เรื่องการวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียงที่มีประสิทธิผล ว่าโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาพอเพียง ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อเปรียบเทียบแล้วสอดคล้องกัน โดยพิจารณาจากดัชนีที่สำคัญหลายตัวประกอบกัน คือ ค่าไคสแควร์ (Chi-square) มีค่าเท่ากับ 75.46 ทิ้งองศาอิสระ (Degree of Freedom) มีค่าเท่ากับ 59 และ สาเหตุของความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาพอเพียงที่มีประสิทธิผล เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาพอเพียง (Success) พบว่า ความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาพอเพียง (Success) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา (Leadership) มีขนาดค่าอิทธิพลทางตรง เท่ากับ 0.47 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศาสลิษา บุญเกื้อ และ นันทกาญจน์ ชินประพัทธ์,

(2557;136-138) ;ปริยานุช ธรรมปิยา, (2557;26) สรุปไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายและ ความสำเร็จของการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีความสำคัญ เช่น เดียวกัน ส่วนด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน **ด้าน การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และ ด้านผลลัพธ์ความสำเร็จ** มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จ ของผู้เรียน ครูและบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษา และ สถานศึกษาพอเพียงที่มีประสิทธิผล มีความถูกต้อง สอดคล้อง และเป็นไปได้ วรรณรักษ์ หงษ์ทอง ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์ และอนุชา กองพ่วง,(2562;115-116)และ เนื่องจากการพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ความรู้ และประสบการณ์ในการเป็นผู้ประเมิน สถานศึกษาพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำการปฏิบัติที่เป็นเลิศระดับประเทศ ของศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ มาสรุปและสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบสถานศึกษาพอเพียงซึ่งเป็นองค์ความรู้ พื้นฐานและเป็นแนวคิดในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียงในครั้งนี้ จึงเชื่อมั่นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีคุณภาพสามารถนำไปเป็นแนวทาง การบริหารสถานศึกษาพอเพียงได้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของ ปริยานุช ธรรมปิยา,(2558 ;45) ศาลิณา บุญเกื้อ และ นันทกาญจน์ บุญประห์ษ์, (2557: 128-129) ที่พบว่าหน่วยงาน และองค์กรที่น่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการบริหารจัดการอย่างจริงจังจะสัมฤทธิ์ผลในการขับเคลื่อนตามมาตรฐาน องค์ประกอบและตัวชี้วัดของ“สถานศึกษาพอเพียง”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
 1. การนำรูปแบบสถานศึกษาพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ควรศึกษาคู่มือในการประเมินรูปแบบ สถานศึกษาพอเพียงให้เข้าใจ
 2. ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในความสำเร็จ ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัด จึงควรพิจารณาเป็น คุณสมบัติหลักในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาเป็นผู้บริหารสถานศึกษา
 3. ควรมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของปวงชนชาวไทยในทุกสถานการณ์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการส่งเสริมให้สถานศึกษาพอเพียงทำการวิจัย และพัฒนาตนเอง และเครือข่าย
2. ควรมีการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรเพื่อให้มีความสามารถจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. สถานศึกษาพอเพียงควรศึกษาความสำเร็จที่ส่งผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2554). เอกสารการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง).
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา.(2553). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเพิ่มสมดุลในการพัฒนา. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สระบุรี.(2554). แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ในสถานศึกษา (พ.ศ.2558 - 2562). กลุ่มนโยบายและแผน.
- บุญชม ศรีสะอาด.(2554). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปรียานุช ธรรมปิยา. (2557). การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (พ.ศ. 2549 – 2557). ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.
- ปรียานุช ธรรมปิยา.(2558). การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (พ.ศ. 2549- 2558). ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เอกสารเผยแพร่. (2548). ศูนย์การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินวเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- วรรณรักษ์ หงษ์ทอง ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์ และอนุชา กอนพวง.(2562). การวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียงที่มีประสิทธิผล.วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 13(1). 105-106
- ศาลินา บุญเกื้อ,นันทกาญจน์ ชินประห์รัฐ. (2557).ภาพความสำเร็จของการจัด การศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิสถิรคุณ
- อดิสร บุญโนนแต่, เบ็ญจวรรณ ชูติชูเดช.(2559). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสู่สถานศึกษาพอเพียง ต้นแบบสำหรับโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 10(ฉบับพิเศษ). 1014-1028
- Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970). “Determining Sample Size for Research Activities”.Educational and Psychological Measurement.
- Likert, R. (1967). The human organization: its management and values. New York: McGraw-Hill.

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์

ManuSangkhomSart: Journal of Humanities and Social Sciences

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มนุษยสังคมศาสตร์
Journal of Humanities and Social Sciences ManuSangkhomSart

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่นำเสนอองค์ความรู้ ข้อค้นพบ ข้อเสนอแนะที่เป็นความคิดริเริ่มและนวัตกรรม นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษา การบริหารธุรกิจ ภาษา ศิลปะ ดนตรี การแสดง วัฒนธรรม และสหวิทยาการอื่น ๆ เป็นต้น

กำหนดการเผยแพร่

วารสารมนุษยสังคมศาสตร์เริ่มจัดทำและตีพิมพ์วารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2566 โดยกำหนดการเผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1	มกราคม – เมษายน
ฉบับที่ 2	พฤษภาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 3	กันยายน – ธันวาคม

การพิจารณาและการคัดเลือกบทความ

วารสารมนุษยศาสตร์กำหนดเงื่อนไขการพิจารณาและการคัดเลือกบทความ ดังนี้

1. กองบรรณาธิการพิจารณาบทความและแสดงความเห็น “เห็นชอบ” ในเบื้องต้นเกี่ยวกับขอบเขตเนื้อหา รูปแบบการเขียนบทความ และการลอกเลียนวรรณกรรมทางวิชาการไม่เกินกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ ก่อนส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Reviewer) พิจารณาบทความ กรณีที่ผลการพิจารณาไม่ผ่าน กองบรรณาธิการของสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธการเผยแพร่บทความนั้น ๆ
2. การพิจารณาบทความเป็นรูปแบบ Double blind peer review โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบชื่อ หรือ ข้อมูลของผู้นิพนธ์ และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อของผู้พิจารณาบทความจำนวน 3 ท่าน
3. บทความจะต้องไม่เคยถูกเผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อลงวารสารอื่น
4. กรณีที่ผลการพิจารณาให้มีการแก้ไข/ปรับปรุงบทความ ผู้นิพนธ์ต้องทำการแก้ไขจนกระทั่งถูกต้องครบถ้วนภายในกำหนดเวลา หากไม่สามารถแก้ไข/ปรับปรุงได้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ กองบรรณาธิการของสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธการรับเผยแพร่บทความนั้น ๆ
5. กรณีที่บทความไม่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ผู้เขียนสามารถนำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิไปพัฒนาบทความเพื่อเสนอต่อวารสารอื่น ๆ ได้
6. กรณีที่ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นขัดแย้งกัน กองบรรณาธิการของสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธการเผยแพร่บทความนั้น ๆ
7. กรณีที่บทความมีความโดดเด่น สอดคล้องกับประเด็นทางวิชาการหรือสถานการณ์ปัจจุบัน กองบรรณาธิการของสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาเพื่อเผยแพร่เป็นกรณีพิเศษ
8. ผู้นิพนธ์เป็นผู้รับผิดชอบทางกฎหมายโดยตรงต่อข้อมูล เนื้อหา ภาพประกอบ และการอ้างอิง เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ไม่ร่วมรับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น และดำเนินการถอนบทความออกจากกระเปาะเผยแพร่ของวารสารทันที หากบทความถูกเผยแพร่ทางออนไลน์แล้วพบข้อผิดพลาด ให้ดำเนินการทักท้วงมายังวารสารเพื่อดำเนินการปรับปรุง/แก้ไขให้ถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
9. การเผยแพร่ในวารสารมนุษยศาสตร์ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวารสารมนุษยศาสตร์ หากบุคคลหรือหน่วยงานใดต้องการนำข้อมูลบางส่วนไปเผยแพร่ต่อหรือกระทำการใด ๆ จะต้องทำการอ้างอิงตามหลักสากล หรือในกรณีใช้ข้อมูลทั้งหมด จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากวารสารมนุษยศาสตร์
10. หากบทความได้รับการเผยแพร่ ผู้นิพนธ์จะได้รับค่าตอบแทนจำนวน 1,000 บาทต่อ 1 บทความ

การเตรียมต้นฉบับบทความ

ต้นฉบับบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด ดังนี้

1. ส่วนประกอบของบทความ

1.1 บทความวิจัย ประกอบด้วย

- ชื่อบทความ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ภาษาไทย ขนาด 18 หน้า / ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 หน้า)
- ชื่อ-นามสกุลของผู้นิพนธ์ และผู้ร่วมนิพนธ์
- หน่วยงาน/สังกัด ของผู้นิพนธ์และผู้ร่วมนิพนธ์
- บทคัดย่อ มีความยาว 250 – 300 คำ ต้องมีทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ผ่านการ proofreading จากผู้เชี่ยวชาญ) บทคัดย่อประกอบด้วย ชื่อเรื่องและที่มาของเนื้อหาในบทความ วัตถุประสงค์ของงานวิจัย วิธีการวิจัย ผลวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และคำสำคัญไม่เกิน 5 คำ จัดเรียงตามตัวอักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

- บทนำ ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญ โจทย์/ปัญหาวิจัย (ถ้ามี) การทบทวนวรรณกรรม (แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่ผ่านมา)
- วัตถุประสงค์การวิจัย ที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทความ
- วิธีการวิจัย ประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวิจัย การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล
- ผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ โดยการเขียนบรรยายประกอบรูปภาพ แผนผัง ตาราง ตามความเหมาะสมพร้อมคำอธิบายโดยสังเขป
- การอภิปรายผล สรุปผลวิจัยสำคัญที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ อธิบายหรือตีความผลวิจัยให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้เหตุผลแก่ผลการทดลอง นำแนวคิด ทฤษฎี และผลวิจัยมาสนับสนุน วิเคราะห์หรือสังเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำเสนอความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับทฤษฎีและผลวิจัยของผู้อื่น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับบทความ หรือนำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม หรือแนวคิดทางนวัตกรรม ที่นำไปสู่งานวิจัยในอนาคตหรือการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป
- ข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประโยชน์ในการประยุกต์ผลวิจัยเสนอแนะแนวทางการวิจัยที่ควรทำต่อไป
- การอ้างอิง ประกอบด้วย การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) และบรรณานุกรม (References) ในรูปแบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 ผู้นิพนธ์ต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของการอ้างอิงทั้งหมด บรรณานุกรมแบ่งเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยจัดเรียงตามตัวอักษร

1.2 บทความวิชาการ ประกอบด้วย

- ชื่อบทความ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ภาษาไทย ขนาด 18 หน้า / ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 หน้า)
- ชื่อ-นามสกุลของผู้นิพนธ์ และผู้ร่วมนิพนธ์
- Email ของผู้นิพนธ์และผู้ร่วมนิพนธ์
- หน่วยงาน/สังกัด ของผู้นิพนธ์และผู้ร่วมนิพนธ์
- บทคัดย่อ มีความยาว 250 – 300 คำ ต้องมีทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ผ่านการ proofreading จากผู้เชี่ยวชาญ) บทคัดย่อประกอบด้วย ความเป็นมาของบทความ ผลการศึกษา และสรุปความของผู้เขียนในเชิงวิชาการ และคำสำคัญไม่เกิน 5 คำ จัดเรียงตามตัวอักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมาย (.)

- บทนำ ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญ จุดมุ่งหมายของการเขียนบทความ การศึกษาหรืองานวิจัยที่ผ่านมา และความน่าสนใจของบทความวิชาการ
- เนื้อหา นำไปสู่การก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้นิพนธ์ต้องดำเนินงานเขียนให้ครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ศึกษา โดยการเขียนบรรยายประกอบรูปภาพ แผนผัง ตาราง ตามความเหมาะสมพร้อมคำอธิบายโดยสังเขป
- สรุป สรุปผลการศึกษาสำคัญที่ค้นพบจากการเขียนบทความครั้งนี้ อธิบายหรือตีความผลการศึกษาให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้เหตุผลแก่ผลการทดลอง นำแนวคิด ทฤษฎี และผลวิจัยของผู้อื่นมาสนับสนุน วิเคราะห์หรือสังเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำเสนอความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับทฤษฎีและผลวิจัยของผู้อื่น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับบทความ หรือนำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม หรือแนวคิดทางนวัตกรรม ที่นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป
- การอ้างอิง ประกอบด้วย การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) และบรรณานุกรม (References) ในรูปแบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 ผู้นิพนธ์ต้องตรวจสอบ

และรับผิดชอบต่อความถูกต้องของการอ้างอิงทั้งหมด บรรณานุกรมแบ่งเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยจัดเรียงตามตัวอักษร

2. รูปแบบการพิมพ์

- ในกรณีบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษรชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาด 14 ปกติ (หัวข้อความ 16 หนา)

- ในกรณีบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษรชนิด Times New Roman ขนาด 10 ปกติ (หัวข้อความ 12 หนา)

- กระดาษขนาด A4 และกำหนดการตั้งหน้า บน 3.25 ซม. ล่าง 2.75 ซม. ซ้าย 3 ซม. และขวา 3.25 ซม.

- ระยะห่างระหว่างบรรทัด ภาษาไทยกำหนด Single line ภาษาอังกฤษกำหนด 1.5 lines

- ความยาวของบทความไม่เกิน 10 หน้า รวมรูปภาพ แผนผัง ตาราง และบรรณานุกรม

- ถ้ามีรูปภาพประกอบ ใช้ภาพที่มีความละเอียด 300 dpi ระบุคำว่า “ภาพที่.....” จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษใต้ภาพ พร้อมระบุลำดับภาพและคำอธิบายภาพโดยสังเขป บรรทัดถัดมาระบุ “ที่มา.....” (ในกรณีรูปภาพเป็นของผู้นิพนธ์ ระบุชื่อ-นามสกุลของผู้นิพนธ์)

- ถ้ามีตารางประกอบ ข้อความในตารางสามารถใช้ขนาดอักษร 12 – 14 ปกติ ระบุคำว่า “ตารางที่....” ด้านบนของตารางและจัดข้อความชิดซ้ายของตาราง พร้อมระบุลำดับตารางและคำอธิบายตารางโดยสังเขป และที่มาของตาราง (ในกรณีตารางเป็นของผู้นิพนธ์ ไม่ต้องระบุอ้างอิง)

แบบฟอร์มการเขียนบทความวิจัย

ชื่อเรื่องภาษาไทย (ใช้ตัวอักษรเข้ม ขนาด 18)

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (ใช้ตัวอักษรเข้มพิมพ์ใหญ่ ขนาด 16)

ชื่อผู้แต่ง¹ ชื่อผู้แต่งร่วม (ถ้ามี)² (ภาษาไทยตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 16)
ชื่อผู้แต่ง¹ ชื่อผู้แต่งร่วม (ถ้ามี)² (ภาษาอังกฤษตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 16)

¹สังกัดของผู้แต่ง ²สังกัดของผู้แต่งร่วม (ถ้ามี) (ภาษาไทยตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 14)

¹สังกัดของผู้แต่ง ²สังกัดของผู้แต่งร่วม (ถ้ามี) (ภาษาอังกฤษตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 14)

E Mail :

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

บทคัดย่อต้องเขียนด้วยภาษาไทยขนาด 14 ตัวปกติ มีเนื้อหาสื่อถึงการสรุปเนื้อหาของบทความวิจัยที่ผู้พิมพ์เขียน ให้ครอบคลุมความเป็นมาของบทความ วัตถุประสงค์ ผลวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ควรเขียนให้อยู่ในระหว่าง 250 – 300 คำ

คำสำคัญ : ใช้คำที่มีความหมายโดดเด่นสื่อถึงเนื้อหาของบทความ ไม่ควรเกิน 5 คำ และค้นด้วยเครื่องหมาย (,)

ABSTRACT

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

ABSTRACT ต้องเขียนด้วยภาษาอังกฤษขนาด 14 ตัวปกติ มีเนื้อหาสื่อถึงการสรุปเนื้อหาของบทความวิจัยที่ผู้พิมพ์เขียน ให้ครอบคลุมความเป็นมาของบทความ วัตถุประสงค์ ผลวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ควรเขียนให้อยู่ในระหว่าง 250 – 300 คำ เนื้อหาจะต้องเขียนและตรวจสอบให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ

Keywords : ใช้คำที่มีความหมายโดดเด่นสื่อถึงเนื้อหาของบทความ ไม่ควรเกิน 5 คำ และค้นด้วยเครื่องหมาย (,)

ที่มาและความสำคัญ (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)
พิมพ์เนื้อหา ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย (ถ้ามี) (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)
พิมพ์เนื้อหา ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

การทบทวนวรรณกรรม (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)
พิมพ์เนื้อหา ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

วัตถุประสงค์การวิจัย (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)
พิมพ์เนื้อหา ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

วิธีการวิจัย (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)
พิมพ์เนื้อหา ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

ผลการวิจัย (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)
อธิบายผลการทดลองต่างๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ การเสนอผลการวิจัย ควรเสนอตามลำดับของวัตถุประสงค์ และ/หรือสมมติฐาน ต้องเน้นไปในทางก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้นิพนธ์ต้องดำเนินงานเขียนให้ครอบคลุมในเรื่องที่ศึกษา ทั้งนี้ไม่เกิน 10 หน้ากระดาษรวมบทคัดย่อ และบรรณานุกรมด้วย ใช้ขนาดอักษรปกติ 14
ทั้งนี้หากมีรูปภาพ และตารางประกอบ ให้จัดทำดังนี้

รูปภาพ

ภาพที่ 1
ที่มา
(ทั้งรูปภาพ และตัวอักษร ให้จัดกึ่งกลาง)

ตารางที่ 1

ที่	ลำดับ	รายการ	หมายเหตุ

การอภิปรายผล (จัดชิดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)

สรุปผลวิจัยสำคัญที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ อธิบายหรือตีความผลวิจัยให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้เหตุผลแก่ผลการทดลอง นำแนวคิด ทฤษฎี และผลวิจัยมาสนับสนุน วิเคราะห์หรือสังเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำเสนอความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับทฤษฎีและผลวิจัยของผู้อื่น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับบทความ หรือนำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม หรือแนวคิดทางนวัตกรรม ที่นำไปสู่งานวิจัยในอนาคตหรือการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

ข้อเสนอแนะ (จัดชิดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประโยชน์ในการประยุกต์ผลวิจัย เสนอแนะแนวทางการวิจัยที่ควรทำต่อไป ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

บรรณานุกรม

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

การอ้างอิงสารสนเทศให้กำหนดตามแบบ APA (7th edition)

REFERENCES

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

การอ้างอิงสารสนเทศให้กำหนดตามแบบ APA (7th edition)

แบบฟอร์มการเขียนบทความวิชาการ

ชื่อเรื่องภาษาไทย (ใช้ตัวอักษรเข้ม ขนาด 18)

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (ใช้ตัวอักษรเข้มพิมพ์ใหญ่ ขนาด 16)

ชื่อผู้แต่ง¹ ชื่อผู้แต่งร่วม (ถ้ามี)² (ภาษาไทยตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 16)
ชื่อผู้แต่ง¹ ชื่อผู้แต่งร่วม (ถ้ามี)² (ภาษาอังกฤษตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 16)

¹สังกัดของผู้แต่ง ²สังกัดของผู้แต่งร่วม (ถ้ามี) (ภาษาไทยตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 14)

¹สังกัดของผู้แต่ง ²สังกัดของผู้แต่งร่วม (ถ้ามี) (ภาษาอังกฤษตัวเอนไม่เข้ม ขนาด 14)

E Mail :

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

บทคัดย่อต้องเขียนด้วยภาษาไทยขนาด 14 ตัวไม่เข้มปกติ มีเนื้อหาเพื่อสื่อถึงการสรุปเนื้อหาของบทความวิชาการที่ผู้นิพนธ์เขียน ให้ครอบคลุมความเป็นมาของบทความ ผลการศึกษา และสรุปความของผู้เขียนในเชิงวิชาการ ทั้งนี้ควรเขียนให้อยู่ในระหว่าง 250 – 300 คำ

คำสำคัญ : ใช้คำที่มีความหมายโดดเด่นสื่อถึงเนื้อหาของบทความ ไม่ควรเกิน 5 คำ และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

ABSTRACT

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

ABSTRACT ต้องเขียนด้วยภาษาอังกฤษขนาด 14 ตัวไม่เข้มปกติ มีเนื้อหาเพื่อสื่อถึงการสรุปเนื้อหาของบทความวิชาการที่ผู้นิพนธ์เขียน ให้ครอบคลุมความเป็นมาของบทความ ผลการศึกษา และสรุปความของผู้เขียนในเชิงวิชาการ ทั้งนี้ควรเขียนให้อยู่ในระหว่าง 250 – 300 คำ โดยเนื้อหาจะต้องเขียนให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ (ผ่านการ proofreading จากผู้เชี่ยวชาญ)

Keywords : ใช้คำที่มีความหมายโดดเด่นสื่อถึงเนื้อหาของบทความ ไม่ควรเกิน 5 คำ และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

บทนำ (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)

ภายในเนื้อหาของบทนำจะต้องเขียนที่มาและความสำคัญ จุดมุ่งหมายของการเขียนบทความ การศึกษาหรืองานวิจัยที่ผ่านมา และความน่าสนใจของบทความวิชาการ ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

เนื้อหา (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)

เนื้อหาของบทความ นำไปสู่การก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้นิพนธ์ต้องดำเนินงานเขียนให้ครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ศึกษา ทั้งนี้ไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ รวมบทคัดย่อ และบรรณานุกรมด้วย ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

ทั้งนี้หากมีรูปภาพ และตารางประกอบ ให้จัดทำดังนี้

รูปภาพ

ภาพที่ 1

ที่มา

(ทั้งรูปภาพ และตัวอักษร ให้จัดกึ่งกลาง)

ตารางที่ 1

ที่	ลำดับ	รายการ	หมายเหตุ

สรุป (จัดขีดซ้าย ตัวเข้มขนาด 16)

สรุปผลการศึกษาสำคัญที่ค้นพบจากการเขียนบทความครั้งนี้ อธิบายหรือตีความผลการศึกษาให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้เหตุผลแก่ผลการทดลอง นำแนวคิด ทฤษฎี และผลวิจัยของผู้อื่นมาสนับสนุน วิเคราะห์หรือสังเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำเสนอความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับทฤษฎีและผลวิจัยของผู้อื่น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับบทความ หรือนำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม หรือแนวคิดทางนวัตกรรม ที่นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ใช้ขนาดอักษรปกติ 14

บรรณานุกรม

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

การอ้างอิงสารสนเทศให้กำหนดตามแบบ APA (7th edition)

REFERENCES

(จัดกึ่งกลาง ตัวเข้มขนาด 16)

การอ้างอิงสารสนเทศให้กำหนดตามแบบ APA (7th edition)